

JOANNES CARDINALIS BONA OCIST.

MANUDUCTIO
AD COELUM,
MEDULLAM CONTINENS SANCTORUM PATRUM,
ET VETERUM PHILOSOPHORUM

CRACOVIAE 2020

www.ultramontes.pl

INDEX

	Pag.
PRAEFATIO AD LECTOREM	5
CAPUT I. De fine ultimo hominis. Quam malum sit, ab eo deflectere. Quibus mediis, et quo ordine ad ipsum perveniatur	8
CAPUT II. Cupienti bene vivere, morum instructor eligendus est. Qualis hic esse debeat. Officia discipuli	10
CAPUT III. De purgatione a peccatis. Exuendus erga illa affectus, et vitia extirpanda. Nullum efficacius vitiorum remedium, quam mortis, et aeternitatis consideratio	12
CAPUT IV. De gula. Ejus mala, et remedia. Quae sint indicia devictae gulae ...	16
CAPUT V. De luxuria. Quam turpe sit hoc vitium. Quam facilis in id lapsus, et quomodo evitandus. Voluptas animi sectanda, quae solida est	18
CAPUT VI. De avaritia: Malitia ejus perstringitur. Collatio pauperis, et divitis. Opum fallacia, et vanitas	20
CAPUT VII. De ira, character irati. Effectus, causae et remedia irae	23
CAPUT VIII. De invidia, et acedia. Utriusque descriptio et curatio	27
CAPUT IX. De superbia, ambitione et inani gloria. Icon superbi. Dignitatum vanitas, et pericula. Tumoris mala, et alexipharmaca	29
CAPUT X. De totius corporis, sensuumque exteriorum moderatione. Quantum corpori indulgendum. Castiganda oculorum licentia. Vestium luxus damnatur	33
CAPUT XI. De custodia linguae. Quanti momenti sit, et quam difficilis. Quid in sermone servandum; quid vitandum. Qualiter toleranda vitiosa aliorum lingua ...	35
CAPUT XII. De sensibus internis. Usus opinionum. Bonis cogitationibus mens imbuenda. De coercendo appetitu sensitivo ejusque pravis affectionibus. Variarum ad id praeceptiones	38
CAPUT XIII. De amore. Quae sit ejus natura. Quae causae, qui effectus. De ejusdem remediis. Addita quaedam de odio	40
CAPUT XIV. De desiderio, et fuga. Quid desiderandum, quid fugiendum sit	42

CAPUT XV. De gaudio, et tristitia. Qualiter vir bonus gaudere debeat. Non tristatur qui omnia praevidet. Varia doloris antidota	44
CAPUT XVI. De spe, et desperatione. Quomodo utramque moderari oporteat ...	46
CAPUT XVII. De timore. Quam vanus sit, et qua ratione vincatur. Audacia vitanda. Quaedam iterum de ira	47
CAPUT XVIII. De potentiis animae rationalis. Continendus intellectus a curiositate. Cui potissimum scientiae incumbendum. Quam malum sit, aliorum mores disquirere. Aliorum iudicia spernenda. De voluntatis abnegatione	50
CAPUT XIX. De statu proficientium. Varia profectus adjumenta. Temporis aestimatio, et usus. Dei praesentia necessaria	53
CAPUT XX. De bono solitudinis. Fugienda malorum societas. Mundi vitia quot et quae sint. Studium proficientis, acquisitio virtutum. Signa quaedam obtentae virtutis	55
CAPUT XXI. De virtutibus theologicis. Fides operibus comprobanda. In solo Deo ponenda fiducia. Motiva amoris erga Deum. Amor proximi beneficiis ostenditur. Hortatio ad eleemosynam	58
CAPUT XXII. De prudentia. Ejus necessitas, et difficultas. Officium viri prudentis	60
CAPUT XXIII. De justitia, et religione. Actus utriusque. Quid sit poenitentia, et in quo consistat	62
CAPUT XXIV. De pietate, et observantia. Obedientia commendatur, itemque gratitudo. Quomodo accipiendum, et reddendum sit beneficium	64
CAPUT XXV. De veritate, ejusque usu. Simplicitas laudatur. Actus fidelitatis ...	65
CAPUT XXVI. De amicitia. Quibus officiis sit colenda. Praecepta quaedam ad mutuam conversationem pertinentia	67
CAPUT XXVII. De liberalitate. Quid sit, et qualiter exercenda. Quomodo differat a magnificentia	70
CAPUT XXVIII. De fortitudine. Quae sint ejus officia. Mortem a viro forti contemnendam esse	71

CAPUT XXIX. De magnanimitate. Viri magnanimi descriptio	73
CAPUT XXX. De patientia. Ejus occasiones, et effectus. Indicia verae patientiae. Ad omnia mala ferenda paraenesis et documenta. Necessitas perseverantiae	74
CAPUT XXXI. De temperantia. Quantum illi conferat verecundia. De abstinentia et castitate	78
CAPUT XXXII. De mansuetudine, et clementia. Utriusque officia et praestantia	79
CAPUT XXXIII. De modestia. Munus duplex studiositatis. Quae regula in usu eutrapeliae servanda	80
CAPUT XXXIV. De humilitate. In quo consistat. De cognitione sui. Veri humilis characterismus	82
CAPUT XXXV. De statu perfectorum. Imago viri perfecti. Finis vitae perfectae, unio cum Deo	83

MANUDUCTIO

AD COELUM,

MEDULLAM CONTINENS SANCTORUM PATRUM, ET VETERUM PHILOSOPHORUM

AUCTORE

D. JOANNE BONA,

S. Romanae Ecclesiae tit. S. Bernardi ad Thermas Presbytero
Cardinali, Ordinis Cisterciensis

PRAEFATIO

AD LECTOREM

Duo sunt, quae in vestibulo hujus libelli me tecum praefari oportet, Lector benevole. Nam primitus vereor, ne me aliqui impudentiae et temeritatis accusent. Quomodo enim, inquier, ad Coelum homines manuducere praesumis, ipse prorsus terrae affixus? Aut qua fiducia describere virtutem aggredieris, cui praestandae idoneus non es? Deinde, quid novi hac tua nobis lucubratione profers? Rem antiquam, ab innumeris pene Scriptoribus docte et eleganter pertractatam, fastidiosa et rudi repetitione recantas: opesque alienas, tanquam tuas, superbo mendacio ostentas.

Hae sunt voces, quibus convellere studium meum nonnulli forsitan conabuntur. Sed primum me excusabo prudentis illius dicto; quia

– fungor vice cotis, acutum

Reddere quae ferrum valet, exors ipsa secandi;

et, ut alterius Sapientis verba usurpem: *Non sum tam improbus, ut curationes aeger obeam, sed tanquam in eodem valetudinario jaceam, de communi malo tecum colloquor; remedia communico. Sic itaque me audi, tanquam tecum loquar: in secretum te meum admitto. Discentem discipulum, et meipsum*

erudientem, non docentem magistrum, hic me profiteor: nam mutuo ista fiunt; et dum docent homines, discunt.

Quod autem secundo loco objectum est, non aliter diluere possum, quam ingenue fatendo, pauca hic de meo, pleraque aliena esse. Congessi huc plurima, vel quae propria didici experientia, vel quae mihi profutura intellexi, dum Sanctorum Patrum, et veterum Philosophorum scripta percurrerem. Sed, apum more, varia libamenta in unum saporem confudi, quaedam admiscens propriis Auctorum verbis, quaedam meo stylo: quem facilem esse volui, et sine fucio; quia facere hic doceo, non dicere. Habes hic igitur omnium moralium institutionum, quas ad bene beateque vivendum Sancti Patres tradiderunt, compendium quoddam, et breviarum: habes Senecae, Epicteti, Antonini, aliorumque Sapientum, placita meliora. Placuit autem salutare admonitiones, quas efficaces esse in meis malis expertus sum, ommissa locorum citatione e quibus eruuntur, breviter indicare: remedia enim haec animae sunt, non ingenii lenocinia: nec delectare hic intendo, sed prodesse. Non quaerit aeger, quis potionem miscuerit; vel unde pharmaca accepta sint, dummodo sanent. Multa omisi, quae dicere poteram; multa, quae subtilius explicare. Magis enim prodest, pauca praecepta sapientiae tenere, quae in promptu semper et usu sint, quam multa discere et illa ad manum non habere. Multum didicit, qui scit quantum saluti satis est. Faxit Deus, ut hic meus qualiscunque labor omnibus plurimum prosit; sed mihi praecipue, ne dicta mea factis deficientibus erubescant.

ANGELO MEO TUTELARI

S.

Magne poli Princeps coelestis Nuntius aulae,
O custos animae praesidiumque meae,
Accipe, sed facilis, rudiori inclusa libello,
Quae tibi dat pauper munera parva cliens.
Non sunt ista quidem coelesti Principe digna,
Quae cultu, et vena divitiore carent.
Sed quod ab Auctoris nequeunt sperare nitore,
Hoc res atque scopus, Religioque dabunt.
Dogmata nam veterum sunt hic inclusa Sophorum (1),
Ad coelum tutam queis docuere viam.

Huc feror, huc adsis, trepidique ad sidera gressum
Dirige, ut ad Superos, te comitante, ferar.
Te mihi, cum primum prodivi lucis in auram,
Tutorem summus jussit adesse Pater.
Cum reptabam infans, cum matris ab ubere pendens
Conabar blaeso promere verba sono,
Per te millena evasi discrimina, per te
Lingua suo potuit reddere verba sono.
Cumque vigens primo fervore ignesceret aetas,
Sensi te flammam extenuasse meas.
Te duce, confregi scelerata cupidinis arma,
Nec Stygis innumeri me latuere doli.
Te duce fallacis contempsi gaudia mundi,
Carnis delicias, illecebrasque soli.
Auspiciis nunc docta tuis mens pergit in altum,
Istaque sidereum pagina pandit iter.
Hinc mores mutare homines, hinc temnere terram,
Hinc facili discent currere ad astra via.
Haec vita est: huc justorum sapientia tendit,
Qui didicere satis, si didicere mori.
Multa legant alii, scribantque volumina; nullus
Plura docere liber, vel meliora potest.

Humilis cliens et servus,

JOANNES BONA.

Notae:

(1) Scilicet SS. Patrum.

MANUDUCTIO AD COELUM

MEDULLAM CONTINENS SANCTORUM PATRUM

ET VETERUM PHILOSOPHORUM

JOANNES CARDINALIS BONA OCist.

CAPUT I.

De fine ultimo hominis. Quam malum sit, ab eo deflectere. Quibus mediis, et quo ordine ad ipsum perveniatur.

1. Ad Coelum te manducere propositum mihi est, quicumque haec legis; ad illud, scilicet, bonum, quo adepti, nihil possis ulterius desiderare. Hic est scopus, haec meta, ad quam omnium vota naturali propensione suspirant. Omnes beati esse volunt. Sed ob culpam primi parentis plerique obcaecati, relicto vero, et summo bono, ad falsa et fucata quaerenda se inutiliter applicaverunt. Et hi quidem, summum bonum existimantes, nulla re indigere; divitiis hoc nomen imponunt. Alii, summum bonum in summa potentia constituentibus, vel regnare ipsi volunt, vel regnantibus adhaerere. Quidam vero usque ad sordida descendentes, felicissimum putant, voluptatibus diffluere, qui summi boni possessionem carne, et gula metiuntur. Tanta apud istos beatitudinis vilitas est. Sic laborantes sine fructu, ac veluti errantes in labyrintho, quo velocius ad bonum properant, eo longius abscedunt: ideo infelices, quia suam non agnoscunt infelicitatem.

2. Haec res est, quae magnis te malis involvit, miserabilis homo, quod beate quidem vivere, et beate mori desideras; sed ad videndum, quid sit beatitudo, et quomodo ad eam perveniatur, stultus et caecus es, devio errore per varios anfractus incedens. Quicquid agis, quicquid cupis, quicquid moliris, contra te est. Non enim respicis illud bonum immensum, in quo sistere debet voluntas tua; quia ultra summum non est locus: sed vagaris sine proposito, instar formicarum per arbusta repentium, quae in summum cacumen, deinde in imum inanes aguntur. Deus omnium conditor e nihilo te creavit, ut ipsum solum ames; ipsi soli servias tota mente, toto affectu. Sicut necessarium est illum esse, ita et

esse ultimum finem. Serio cogita, quantam tuae vitae partem illi tribuas, cui te totum impendere debes. Errant studia et consilia tua, si ad ipsum non diriguntur. Sicut finis viae tuae locus est, quo tendis; quo cum perveneris, quiesces: sic finis vitae tuae Deus est, ad quem referre debes quicquid cogitas, quicquid loqueris, quicquid agis, donec ipso adepto omnia vota compleantur. Ad aeternum ducit interitum, quicquid ab ultimo fine abducit.

3. Quemadmodum in navigatione subducto navigio si aequatum exieris, obiter in littore aut cochleam colliges, aut bulbum; animo autem in navim semper intento sollicitus eris, ne gubernator vocet: ac tunc relictis omnibus ad navim properabis: sic tibi in vita agendum est. Mente semper in Deum fixa, ita rebus externis utere, ut cordi minime inhaereant, nec te a proposito fine dimoveant. Serviunt illae tibi, ut tu servias Deo. Alioquin a divina deficiens unitate, ad plura non necessaria dispergeris; totque colis idola quot sunt creaturae, quas inordinato affectu prosequeris. Hi sunt Dii tui, quibus non bovem, non hircum, sed te ipsum, tuamque salutem turpi sacrilegio immolas. Non patitur lex amoris quidpiam cum Deo amari, nisi in Deo et propter Deum. Summa perditio est, a summo bono deflectere, et converti ad creaturas.

4. Quod Princeps Medicorum de impuris corporibus ait; quo magis alantur, eo amplius laedi; id etiam de animis dicendum est. Nam qui a prava consuetudine ad meliorem statum transire incipiunt, malae vitae venenum prius evomere debent; ac tum, animo expurgato, solida virtutum percipere alimenta. Ipsa autem purgatio sic perficienda est, ut quotquot admisisti peccata expientur, tum omnis erga illa affectus exuatur: vitiosi habitus eradicentur: malae propensiones, et appetitus immoderati sub rationis imperio coercantur; caro castigetur: quae corpori sunt necessaria, ad justum moderamen redigantur: fraenum linguae ac sensibus imponatur: quaecumque ad arcem virtutis properanti moram injicere possunt, penitus exterminentur. Quid trepidas, viamque tibi ad beatitudinem difficilem fingis? Tu te ipsum facere beatum potes, eo vires suppeditante, quin principium tuum, et finis est. A te autem debes exire, ut ad eum pervenias. Eo vicinior illi fies, quo a te ipso remotior fueris.

5. Proponendum est itaque primo, quid appetas, quo properes: tum, via circumspicienda, qua summum illud bonum adipiscaris, intellecturus in ipso itinere, quantum quotidie proficias. Perlustra sedulo conscientiam tuam, et caligantes oculos aperiens, solerter adverte qualis debeas esse, dum alius fieri potes. Sero fraudem agnosces, cum vitare nequibus. Disce, quo remedio cupiditatum mansuescat insania, quo fraeno timorum saevitia compescatur.

Disce terrena despiciere, et ab his sponte discede, quae diu tecum esse non possunt. Omnia relinque antequam relinqueris, ut cum venerit mors, nihil in te reperiat, quod possit abolere. Curam autem praecipuam animae impende; ut quae excellentia prior est, non sit cultu posterior. *Quid enim prodest homini si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?* (1) Nullum est lucrum, ubi salutis est damnum.

Notae:

(1) Matth. XVI, 26.

CAPUT II.

Cupienti bene vivere, morum instructor eligendus est.

Qualis hic esse debeat. Officia discipuli.

1. Nihil magis necessarium incipienti servire Deo, quam ut se regi, et institui ab optimo praeceptore sinat. Quis enim iter ignotum sine duce aggrediatur? Quis difficillimam artem ediscat sine magistro? Paucos numerabis, qui seipsos protulerint, qui sine ullius adiutorio ad virtutem exierint. Quid universim fieri oporteat, et mandari absentibus potest, et posteris scribi. Quando autem, et quemadmodum quidpiam fieri debeat, ex longinquo nemo suadebit: cum rebus ipsis deliberandum est. Non potest Medicus per epistolam cibi aut pharmaci tempus praescribere: vena tangenda est. Ita etiam in curandis animi morbis quaedam sunt, quae non nisi a praesente monstrantur. Paulus futurus Doctor gentium, postquam conversus a Christo fuit, missus est ad Ananiam, ut ab eo disceret viam vitae. Durum et laboriosum negotium aggressus es, malignitatem naturae vincere, cum spiritualibus nequitiis colluctari, et ad virtutem te ipsum perducere, inter tot obstantia et impediencia. Quare aliquem invocare oportet, qui manum porrigat adjutricem, qui ostendat pericula, insidias detegat, et in ancipiti pugna instruat ad victoriam. Sed dicis mihi: Quem invocabo? Virum fidelem et sapientem, qui velit et possit tibi prodesse: cujus

reverearis occursum, non reformides: qui non castiget errantem, sed emendet: cujus vita plus oculis, quam auribus probetur. Male imperat, qui praecipit, et non facit.

2. Eum elige adiutorem, qui nemini aduleatur, qui se vulgi congressibus non inferat, qui nec divitum convivia, nec Principum aedes frequentet, qui tale aliquid habeat in vita, quale argentarius in pecunia; qui possit dicere, Affer quamvis drachmam, ego eam discernam; affer quamvis affectionem, ego eam dijudicabo: qui, tanquam probatus medicus, internas aegritudines dignoscat, qui apta praescribat remedia ad omnes animi morbos depellendos. Talis sit, qui subtili examine omnium spirituum instinctus discernere, inter virtutes et vitia discrimen ponere, omnium moribus servire sciat; qui omnes recessus et secreta mentis tuae solerti consideratione perscrutetur: qui ab omni vitioso affectu immunis, lucro dumtaxat spirituali intentus sit: qui in spiritu lenitatis errantem doceat atque alliciat: qui omnes diaboli versutias et stratagemata detegere, et eludere didicerit: cui denique non erubescas omnia mala tua pandere, omnia pectoris penetralia reserare. Pars magna felicitatis tuae erit talem posse reperire.

3. Cum eo libenter sermonem habeas quidquid pravae propensionis, quidquid morbosae qualitatis in te est, quidquid delinquis, quidquid etiam boni facis, quidquid caelitus immissum tibi existimas, prudenti ejus discussioni committe. Saepe illum deprecare, ut, si quem tibi notaverit turbulentum inhaerere affectum, indicare ne gravetur; idque frequenter faciat, nec redarguendi verecundia impeditus vitia tua dissimulet. Quod si negaverit se aliquid in te deprehendere censura dignum, ne te protinus credas inculpabilem evasisse. Tacet enim, aut timens odium tuum, aut desperans emendationem. Tunc vero urge, et insta vehementius, et factis ostende, quantum proficere cupias. Incipe vitia apud illum deponere, ad ejus praescriptum mores exigere. Gaude fieri ab eo convitium tuae pravitati, semperque ab ipso vel sanior redeas, vel sanabilior. Inter tot mala aliquid est, velle sanari.

4. Haec sunt docentis et discantis mutua officia: ut ille prodesse velit, hic proficere. Ne ille prosit, vix quidpiam impedit, nisi discipuli refractarium ingenium, doctrinae impatiens, et curationis incapax. Quidam enim innixi prudentiae suae alterius sequi ducatum detrectant. Haec omnia, inquirunt, quae tu doces jam scio. Quid prodest aperta monstrare? plurimum. Interdum enim scis, et non attendis. Non docet admonitio, sed excitat memoriam, nec patitur elabi. Saepe animus etiam aperta dissimulat: ingerenda itaque illi rerum notissimarum notitia. Nam virtus erigitur cum tacta est, et impulsa. Alios retrahit malus pudor,

vitium puerile, et viro indignum. Alii quasi phrenetici, pertinaci silentio mala intus premunt, et Medico curationi intento indignantur. Suadet nimirum hanc noxiam taciturnitatem tartareus hostis, sperans perniciem afferre, quamdiu latet. Et corporis quidem ulcera, tametsi pudibunda, omnium oculis exponere, ut curentur, non erubescis; animae vero carcinomata studiose tegis, ac si ea celare tollere sit; cum vix tamen fieri possit, quin vel te repugnante ipsa se prodant. Qui vulnus tegit, nunquam sanabitur.

5. Numquid Medicus injuriam tibi facit, si tuum tibi morbum demonstrat, si periclitanti dicit: Male habes, febricitas; hodie tibi abstinendum a cibo est, hodie aqua potanda? Imo pro beneficio laudatur, gratiae ei aguntur, et referuntur. Si quis autem dixerit: Appetitiones tuae aestuant, opiniones vanae sunt, affectus immoderati; protinus exclamas: O facinus ferro et sanguine vindicandum! o contumeliam nullo modo ferendam! Infelix! Quid tibi damni aut mali infert tuae salutis studiosus monitor et instructor? Id scilicet, quod speculum deformi. Te talem tibi ostendit, qualis es. Corrige ergo quod ille arguit; compone mores, abluere sordes. Facile potes, si volueris omnium te oculis irreprehensibilem exhibere.

CAPUT III.

De purgatione a peccatis. Exuendus erga illa affectus, et vitia extirpanda. Nullum efficacius vitiorum remedium, quam mortis, et aeternitatis consideratio.

1. Ab ultimo fine deviat homo, cum peccatum committit, quod est omnium malorum causa. Ab hoc semine nascitur quidquid cruciat: hoc veneno totus Orbis inficitur. Latet illud, dum fit, sed cum patratum fuerit, tunc intelliges quam malum sit. Fuere, qui mortuorum corpora vivis jungerent, ut foetore torquerentur. Similis est in peccantes animadversio: alligatum est eis supplicium; non inveniunt quo evadant. Nisi aliquid patiaris, ne malum facias; plurimum patieris, quia fecisti. Vix concipitur prava actio, et jam puerpera est

suae poenae. Inde nata mors est, hinc succensa gehenna. Ab omnibus itaque flagitiis expianda conscientia, dolore, confessione, et satisfactione. Nec graviora dumtaxat evitanda, sed minima quaeque et leviora; quae tametsi mortem non afferant, vires tamen sensim dissolvunt, et ad mortiferam labem disponunt. Quid autem interest ad naufragium, utrum navis uno fluctu operiatur: an guttalim subrepens aqua, et per incuriam spreta, ipsam impleat et submergat! Tanto majorem maculam ista inferunt moribus, quanto facilius poterant evitari. Quo hostis debilior est, eo gravior tibi ignominia erit, si ab illo vincaris.

2. Nunquam virtutes animo inserere poteris, et te in pristinum libertatis statum asserere, nisi exuas omnem affectum erga peccata, quantumvis minima; ne corpore in deserto, animo sis in Ægypto. Male tecum agitur, si post dimissam injuriam, post relictos turpes amores, adhuc malignis colloctionibus praestas auditum, adhuc terrena specie delectaris. Vitia autem et pravi habitus, qui deleta culpa in te remanent, tanquam pessima peccati soboles, radicitus extirpari debent. Si solos ramos praecideris, servata radix emerget, et novi ex ea succrescent ramusculi iniquitatis. Dicis, te velle vitia excindere. Falsum est: non enim claudis vitiis ostium, sed opponis. Dicis, te offendi turpitudine vitae tuae. Hoc credo: quis enim non offenditur? Homines mali vitia sua oderunt simul et amant, atque etiam, dum perpetrant, detestantur. Quid prodest verbis mala rejicere, factis amplecti? Nemo est tam profligatae conscientiae, cui aliquando vitia sua nauseam non faciant: sed cito cum illis in gratiam redeunt. Qui autem vere conversus ad Deum est, ponit securim ad radicem, et ipsas minutissimas vitiorum fibras eradicat. Tum memor fragilitatis suae omnes peccandi occasiones studiosissime vitat: et ad quodlibet malae rei objectum timore concussus resilit, et exhorrescit.

3. Quid frustra tergiversaris, et praecipienti Deo vitiorum exterminationem, opponis naturae infirmitatem? Nemo magis virium tuarum mensuram novit, quam qui ipsas largitus est. Quare ergo non statim obtemperas, cum non commodum quaeratur jubentis, sed tua utilitas? O caecam et sceleratam temeritatem! Servili nequitia in os Domini reclamare audes, et dicere, durum esse quod ille jubet; ac si mandata tibi imposuerit, quae ferre non possis: ut videatur praecipiendo non tam salutem tuam quaesivisse, quam poenam. Haec est nimirum humana perversitas, et male de Deo mereri, et laborem sibi fingere in praecepto. Sed si volueris vires tuas experiri, videbis multo plura te posse, quam putabas. Non quia difficilis est lucta, non audes; sed quia non audes, difficilis illa videtur. Multa prius errori habita, usus vertit in risum. Incipe, nec

teipsum contemnas. Non deserit Deus milites suos. Tantum virium habebis, quantum volueris.

4. Omnia vitia facile vinces, si omnem tibi diem supremum diluxisse credideris. Quid est quod te alligat terrae? Quia nunquam cogitas, cito ab ea exeundum esse. Transeunt quotidie praeter oculos tuos elata cadavera, quae mortalitatis oblitum respicere cogunt ad mortem. Tu autem in media strage morientium, nihil minus quam mortem cogitas: et cum nihil frequentius videas, nihil citius oblivisceris. Veniet tamen qui te relevet dies, et ex contubernio olidi ventris educat. Discutietur ista caligo, et tunc in tenebris te vixisse cognosces, cum lucem aspexeris. Produc si potes, ex tot elapsis annis vel unicum diem, integrae virtutis testem, qui non fuerit aliqua labe pollutus. Defloruit rudior aetas inter talos et nuces, inter ineptias et libidines adolescentia, inter scelera et flagitia praeceps juvenus. Post omnes annos, qui a cunis ad canos defluerunt; nihil jam superest nisi dolor, et pravi fructus iniquitatis. Heu quales te apprehendent angustiae, cum praeterita pudori erunt, formidini futura! Quid tunc proderunt divitiae, tot partae sudoribus, tot curis quaesitae? Quid carnis delitiae, et probrosae voluptates; quid inania dignitatum nomina; quid purpura, quid coronae? O si daretur reverti ad crepundia, et telam de novo exordiri; quam meliori textu omnia concinnares! sed intempestiva, illo fatali momento, haec vota erunt. Si vis tempore uti, nunc incipe: et ea desere, quae tunc velles deseruisse. Minima res est, momentaneis renunciare, ut aeterna consequaris.

5. Quaere, si lubet, ex morituro, de anteacta vita quid sentiat? vix unum reperies, qui non longe diversam proferat de opibus, dignitatibus, mundique vanitatibus sententiam, quam vivens habuerit. Tunc res omnes aequiori lance pensantur, suisque momentis aestimantur. Et illis quidem sera sapientia in exitu est: tibi vero plurimum proderit, si ex alieno errore tuum corrigere didiceris. Potes nunc tuto navigare: quid exspectas tempestatem? Potes te, rebus integris, subducere calamitati: cur te reservas extremo periculo? Sera, dum mergeris, cautio est; sera prudentia, cum jam periisti. Tot maximi et sanctissimi viri, relictis omnibus impedimentis, cum sibi et mundo valedixissent hoc unum in extremam usque aetatem egerunt, ut vivere et mori scirent: plures tamen, nondum se scire professi, e vita abierunt. Adeo difficile est, hanc artem ediscere. Tu autem in senectutem sana differs consilia; et inde vitam vis inchoare, quo pauci perduxerunt? Stultitia magna est, tunc vivere incipere, cum desinendum est.

6. Quo te projicis, incautus homo! sic credis, et sic vivis; umbrae transitus est tempus tuum; punctum, vita tua, et si quid minus puncto esse potest. Vix natus, desinis esse. Siste vel unum diem; horam dumtaxat ne fluat inhiere, brevem moram tempori pone. Frustra conaris: nam te secum citius abripiet; quam ut desinat velocissime fluere, in tuum rerumque omnium exitium. Et huic momento aeternitatem postponis, quae finem non habet? o stultitiam, o caecitatem! Corpori perituro non cessas quae ad ipsum pertinent comparare, et non est finis acquisitionis tuae: animae vero quae nunquam moritur, nulla provides bona in futurum, ac si tua non foret? languet corpus; omne discrimen subire paratus es, ut sanetur: languet anima; et negligis, et non sentis? Quando dictum est tibi: naviga, ne moriaris, et distulisti? Sume amarissimum pharmacum; et recusasti? Levia Deus jubet, ut vivas in aeternum, et non vis obedire? Si tibi lis foret, omnis cogitatio tua, omnis sermocinatio circa illam occuparetur; nec subsidia parare cessares, ut pro te iudices sententiam ferrent: extremo autem iudicio imminente, e quo pendet aeternitas, rides, nugaris, peccas, in aeternum periturus? Ah! desine tandem insanire; et a vitiis emergens, sic forma quotidie animum, tamquam ad extremum ventum sit. Vera philosophia haec est, quam maxime fieri potest, hanc animam e corpore educere, et separare.

7. Hoc sit negotium tuum, hoc otium; hic labor, haec quies, subducere te tempori, et immergere aeternitati. Fixum semper et immobile stat, quod in jura transiit aeternitatis. Avarus epulo aquae stillam post tot saecula adhuc petit; perpetuo mugitu frustra rogabit. Aeternitas est duratio semper praesens, nunquam sine suspirio, et horrore nominanda: est rota quae semper volvitur: est iuge, interminatum, semperque inchoans principium. Seria ejus cogitatio mundi delitiis miscet absynthia; lethaliq; moerore attonitos homines, ac veluti sideratos, dejicit. Haec animam rebellem domat, et curis inanibus indormiscentem excitat ad virtutem: haec famem, et sitim condit: haec omnem laborem facilem, jucundum omnem dolorem, omnem poenam suavem, et brevem esse persuadet. Impleantur numericis notis ingentia coeli spatia, quacunque in immensum protenduntur. Quis praeter Deum poterit hanc propemodum infinitam numerorum seriem exprimere? Hi tamen numeri innumerabiles nec initium quidem aeternitatis sunt. Tot anni, tot saecula labantur, quot sunt in illis unitates; nondum aliquid de aeternitate decessit. Nondum pervenerunt ad desperatissimae aeternitatis initium infelicissimi mortales, qui perpetuo inferni incendio cruciantur. Ad hanc considerationem si non horrescis, si vitam serio non emendas, quovis saxo durior es.

CAPUT IV.

De gula. Ejus mala, et remedia. Quae sint indicia devictae gulae.

1. Primum tibi certamen adversus gulae vitium ineundum est, quae pabulum caeteris subministrat. Morti corporis et animae nos gula initiavit. Primi enim parentes nostri, pomi interdicti esu omnes homines, antequam gignerent, peremerunt (1). Nunc eadem animarum hostes utuntur; ut enervato omni vigore nos proterant, et conculcent. Hinc stupor, languor, et taedium: Hinc scurrilitas, loquacitas, dissolutio: hinc immunditia, rixae, contentiones: hinc mentis hebetudo, destructio omnium virtutum: hinc rei familiaris profusio: hinc egestas: hinc longa morborum series, et ipsa denique mors, graviore ciborum sarcina accelerata. Pauci sunt infirmi, quos gula ad aegritudinem non adegerit: nam si noxiis humoribus, ex nimio cibo, et potu congestis, careat corpus, tentari quidem a morbo, sed non subigi posset. *Plures occidit gula, quam gladius.*

2. O vilissimam ventris servitatem, o inexplebilem cupiditatem! Modicum tibi corpus natura praebuit; vincis tamen vastissimorum et edacissimorum animalium aviditatem. Taurus paucorum jugerum pascuis impletur; una sylva plures nutrit elephantos: tibi angustus est Orbis; non sufficit ventri tuo, quicquid volat in aere, quicquid natat in undis, quicquid latet in sylvis. Aspice potentum culinas, et concursantes inter tot ignes coquos: vide servorum, et ancillarum sudantem cohortem: vide stragem animalium, et natantia vino penuaria: observa, quanta sollicitudine argentum ordinant pueri; quanta arte disponunt fercula, inferunt patinas, scindunt aves: quanta celeritate discurrunt ad ministeria. Vix credes unam esse domum, cui tot Consulium, et Regnorum vina promuntur, cui mensae tanto tumultu apparantur. Non praecipio ut subtrahas ventri alimenta. Contumax est; non potest vinci, quotidiano indiget cibo. Verum latet hic dolus, et subtilissimus concupiscentiae laqueus; quo saepe anima irretitur, obtentu necessitatis, negotium obumbrans voluptatis. Vis scire, quam parvo fames extinguatur? Teipsum numera, metire corpus, stomachum consule. Scies, non esse necessarium, quod mensuram excedit. Naturae pauca sufficiunt, luxuriae nihil.

3. Fames non est ambitiosa; contenta desinere, quo desinat non quaerit. Elapso momentaneo palati iudicio, non suavius sapit pretiosum, quam vile. Si esuris, edendum est: si sitis, bibendum. Sed utrum panis plebeius sit, an siligineus: utrum aqua ex proximo amne excepta, an multa nive refrigerata, nihil pertinet ad naturam. Hoc unum illa iubet, se dari famem, sitim extinguere. Pisces e superno, inferoque mari, a fluviis, et lacubus evocati, detractae e coelo aves, ereptae e sylvis ferae, diversa vini genera, et omnia Apicii condimenta, infelicis luxuriae tormenta sunt. Epicurus sobrium victum voluptatis gratia commendat: nihil est enim tam lautum, quod nausea non reddat insipidum, nihil tam insuave, quod delicatum non faciat fames. Vis omnem cibi et potus superfluum curam abjicere? exitum specta. Cito morieris, et corpus istud, tanta epularum varietate nutritum, foedis vermibus pabulum erit. Considera, quali convivio te escam praeparas: et sic carnem nutri, ne mentem opprimas. Cibo utere, qui parabilis sit, et ubique occurrens, nec patrimonio gravis, nec valetudini. Magna pars libertatis est, bene moratus venter, et patiens contumeliae. Multa quam supervacua essent non intelliximus, nisi cum deesse coeperunt. Eget corpus alimonia, non cupediis, aut lautitiis.

4. Non est autem quod te laudes, si contempseris superflua. Tunc laudabilis eris, cum contempseris necessaria: cum tibi persuaseris, sordidum panem ad victum; modicum vinum et debile, vel aqua debilitatum, ad potum satis esse: cum didiceris, herbas non tantum pecori, sed homini quoque nasci. Tunc te admirabor, cum solam necessitatem, ac virium reparationem, Deique gloriam, in cibo sumendo spectabis: cum lautiores epulas, et magnatum convivia contempseris: cum invitus ad mensam accedes, sicque alimenta sumes, quemadmodum pharmacum aegroti: cum voluptatem gustus, quia tolli non potest, compescere et moderari studueris: cum tibi molestum fuerit, quidpiam delicatius, valetudine exigente, accipere: cum vera denique mentis et corporis puritate imbutus fueris. Non enim in corporis attenuatione probatio abstinentiae sita est, sed in perfectione castitatis.

Notae:

(1) Gen. III.

CAPUT V.

De luxuria. Quam turpe sit hoc vitium. Quam facilis in id lapsus, et quomodo evitandus. Voluptas animi sectanda, quae solida est.

1. Nullum vitium isto turpius: nullum, de quo magis erubescamus. Vel nudum ipsius nomen non carere ignominia edixit Apostolus, praeciens, ut, quae hujusmodi sunt, nec nominentur in nobis (1). Hinc ille pudor, quo solent ingenui ac probi homines affici, si semel admissum aliquod immunditiae peccatum aliis innotuisse suspicentur. Hinc lubricos adolescentiae errores quidam in secretissimo poenitentiae tribunali ministro Christi abscondunt, aeterna potius tormenta, cum aeterno dedecore, subire post mortem eligentes, quam imaginariam hujus vitii infamiam in hac vita. Huic autem limo infixus vix emergit. Conclamata est ejus salus, quem haec lues infecit. Quid enim possunt ad hoc humanae vires? Nemo potest esse continens, nisi Deus det (2).

2. Primum itaque hujus morbi remedium, fervens ad Deum oratio est, ut ipse te sanet et praeservet, qui solus potest. Tum impuris cogitationibus resistere in ipso accessu oportet, ea celeritate, qua ignitum carbonem excutis a vestimento. Vae tibi, si te semel dimiseris ad aliquid quantumvis minimum in hoc genere deliberandum. Proxima deditio est arx, cujus gubernator incipit cum hoste miscere colloquia. Omnis item praecidenda pravitatis occasio ab otio, a gula, ab omni specie impura, a malorum convictu, et societate: nec quidquam in hac lucta negligendum. Sunt etiam in justis quaedam hujus vitii reliquiae, omnino extirpandae: est latens quidam serpentis sibilus: sunt quaedam affectiunculae; quae tametsi malae non sint, sunt tamen principia peccatis praeludentia, quibus sensim sine sensu fascinata mens, nisi statim abrumpas, adhaerebit. Nunquam magnus eris, si haec minima spreveris. Magna a parvis initium sumunt.

3. Ante omnia cavendum, ne te nimia tui fiducia decipiat. Quisquis non timuit, jam lapsus est. Quot et quales viri post confessiones, et victorias; post signa et magnalia, incauto foeminae aspectu, corruerunt? Non affero hic Samsonis, Davidis, et Salomonis, toties decantata exempla. Sunt alia recentiora,

et quotidiana, et ut desint aliena, habes tu ipse in te, unde erubescas, unde discas, non altum sapere, sed timere. Nonne extremae dementiae est, inter tot omnium aetatum et gentium documenta adhuc aliquid audere, et non vitare discrimen? sed haec est semper humanae pervicaciae incredulitas, ut numquam credat alios cecidisse, nisi et se viderit interire. Facta est mulier a Deo adiutrix viri; sed dolo serpentis personam sumpsit hostilem. Nihil in illa, nisi quod feriat, quod urat, quod interficiat. Nulla est hyaena, nullus basiliscus, qui cum illius voce et oculis conferri possit. Ah! fuge ejus aspectum; fuge colloquium, quicumque tuam optas salutem. Suum morem illa retinet, semper hominem expellit e paradiso.

4. Familiare hic est, multas praetexere excusationes necessitatis, consuetudinis, purae intentionis: sed latitant sub specie boni ingentia mala. Inde enim prosiliunt nociturae libertates, incauta colloquia, gestus leviores, modestiae neglectus, crebra munuscula, et quaedam hilaritudines, quibus paulatim deponitur pudor, et tota demum exiit verecundia. Crescunt haec per intervalla; et qui rubore suffusus, ad sola mulierum vestigia horrescebat, jam vultu constanti lascivientes oculos, nudatumque pectus intuetur; et blando intus operante veneno, prius damna patitur, quam periculum senserit. Sic paulatim rationis oculus caligare incipit, postea obcaecatur. Sic anima coelo nata affigitur humi, immemor Dei, immemor sui, donec flamma concupiscentiae semper duraturo incendio absorbeatur. O miseri, quorum foedae, et momentaneae voluptates tam luctuoso exitu terminantur! omnes puto Sardonicis herbis saturos esse; moriuntur, et rident.

5. Quid quaeris, stultus homo, inops proprii consilii, alieni desertor? Voluptates? Deus coelo aeternas reposuit. Vis hujus saeculi fallaces, et excludi aeternis? Ubi ratio, ubi prudentia? Coelum intuere, et omnes ejus beatissimos cives. Olim panem cum cinere, potum cum fletu miscebant. Vidisses eos in mundo angustiis undique oppressos, sordibus obscuratos, semper lacrymis madidos, semper vigiles in oratione, extra omnem mundi laetitiam positos. Viam sibi ad coelum equuleis, gladiis, et crucibus fecerunt. Respice infernum, et desperatam damnatorum turbam, ignibus, tenebrisque perpetuis sepultam. Hi falsa mundi gaudia, carnisque delicias et luxum olim amplexi, nunc sero cognoscunt, quantum sibi nocuerint voluptates. Haec sedulo contemplare, et si credis, exhorresce. Momentaneum est quod delectat, aeternum quod cruciat.

6. Quod si etiam in hac vita placet voluptas; cur non magis solida, vera, impolluta, immutabilis, quae ex animo bene composito venit, ut de tuo te ipsum oblectes? Carnis voluptas mollis est, caduca, fucata; semper mero et unguento

madens, et timens publicari. Ejus statio fornices, popinae, et loca censorem metuentia. Si foris nitet, introrsus misera est. Cum incipit, tum extinguitur, et in ipso sui usu perit. Voluptas vero animi tranquilla, excelsa, invicta, semper secura et stabilis, nec satietatem habet, nec poenitentiam. Nullus eam pudor comitatur, nullus sequitur moeror, nec suum unquam possessorem destituit. Hac si frui desideras, omnes carnis illecebrae vincendae sunt. Vera enim voluptas est, omnem contemnere voluptatem.

Notae:

(1) Ephes. V, 3.

(2) Sap. VIII, 21.

CAPUT VI.

De avaritia: Malitia ejus perstringitur. Collatio pauperis, et divitis. Opum fallacia, et vanitas.

1. Haec est Avaritiae pessima fraus, quam praenoscerere debes, ne decipiaris: occultat se; nec ullum reperies, qui se avarum confiteatur. Ille divitias congregat, ut sibi et liberis prospiciat: hic ut pauperum indigentiae consulat: alius ut redimat piis operibus peccata sua. Sed congestum aurum nemo istorum erogat: imo nova semper quaeruntur, quae addantur acervo: et dum quaerendo teritur tempus, elabitur vita, cui opes quaerebantur. Ut aegrorum sitim aqua non sedat, quam sitibundus placido amne fluentem videt, et agitat manu; nisi os admoveat, et gelidos hauriat latices: ita Avarus nulla re satiari potest; quia menti ejus, in qua residet Avaritia, thesauri, et pecuniae non possunt illabi. Animam Deo capacem solus Deus implere potest.

2. Congeratur in te, Avare, quicquid omnes locupletes possederunt: ultra Salomonis opulentiam fortuna te provehat: terram marmoribus, auro parietes, gemmis laquearia abscondas. Non tantum habere tibi liceat, sed calcare divitias. Accedant statuae, et picturae, et quicquid ars luxui serviens elaboravit: majora

cupere ab his disces. Naturalia desideria finem habent; ex falsa opinione nascentia infinita sunt. Quid refert, quantum tibi in arca, quantum in horreis lateat, si non computas acquisita, sed acquirenda? Toto eget mundo, cujus non explet mundus cupiditatem. Atque utinam considerares, quanta secum mala divitiae afferant, quanta auferant bona! Invenires procul dubio, quam vera sit Apostoli sententia: *Radix enim omnium malorum est cupiditas* (1). Inde germinant fraudes, inde consurgunt bella; hinc perjuria, hinc proditiones oriuntur. Tolle avaritiam, et non est discordia: desinat avaritia, et cessat ambitio. Haec terram latronibus complet, mare piratis, urbes tumultibus, domos insidiis, forum injustitia. Quaedam nimirum societas, pene etiam nominis, est vitiis et divitiis.

3. Confer, si placet, inter se pauperem et divitem: cerne vultum utriusque. Hic plenus sollicitudinum, tetrica facie tristitiam animi prodit: ille serena fronte sincerum mentis gaudium ostendit. Hujus, inter aerumnas cor exedentes, bracteata felicitas est; illius mens, moeroris vacua, internae pacis jucunditate perfruitur. Hic quaerendi cupiditate anxius, amittendi metu miserrimus, ad omnes fortunae injurias expositus, quo plus habet plus cupit. Ille in paupertate ditissimus, optat quod satis est, nihil timens; quia nihil habet quod sibi adhaereat, quod sibi eripi possit. Quam laetos dies ducit pauper, quam placidas noctes! Dives autem, aeger animi, morbum suum, quocumque pergit, secum trahit, spinis undique circumseptus. Sed lethalis est sopor, qui non sentit aculeos.

4. Audi, miser, cujus inexplebilis avaritia est. Omnibus licet locis tecta tua resplendeant: licet immensos pecuniarum acervos possideas: quamvis ultra mare latifundia tua extendantur; veniet tamen, veniet dies ab aeterno statuta, qua haec omnia simul cum vita, amaro et invito animo deseres. Abibunt, peribunt haec omnia; propter quae pereundum tibi erit. Tunc demum intelliges, quam contemnenda mireris; simillimus pueris, quibus omne ludicrum in pretio est. Illos reperti in littore calculi leves, et aliquid varietatis habentes delectant: tu circa auri glebas, splendorumque lapillos insanis carius ineptus. Non dico, ut divitias non habeas, si te Deus divitem fecit; sed ut habeas, nulli detractas, sine cujusquam injuria partas, sine sordidis quaestibus, sine sollicitudine, et superflua cura. In domum illas, non in animum, recipias; paratus his carere, cum Deus voluerit. Ille vere locuples est, qui divitiis non eget. Ne expectes, ut fur, vel casus eripiant tibi quae possides, occupa tu eorum vices, et aufer tibi ipsi animo circa exteriora indifferenti, quidquid alii auferre possunt. Tuus eris, sic haec tua non erunt.

5. Disce a te remove pomam, et cultum victumque tuum non ad exempla compone, sed ut Christiani suadent mores. Potest paupertas se in divitias convertere advocata frugalitate. Exiguum natura desiderat, non esurire, non sitire, non algere. Potes habitare sine marmorario fabro, potes vestiri sine commercio Serum. An non sitim extinguet poculum, nisi gemmeum aut crystallinum sit, quo simul bibas et timeas? Gladius non scindet panem, nisi ebur, et margaritae in capulo niteant? Pelvis fictilis non excipiet manuum sordes? Nec lumen lucerna ministrabit, nisi sit aurificis opus? Auro servit, qui se auro ornari putat. Quanto utilius foret, veras amare divitias, quae hominem meliorem faciunt; quas nulla fortunae iniquitas nec ipsa mors auferre potest? Quid pauperiem times, integrum Regnum ferens in corde? Regnum Dei intra te est. Absit ut aliud bonum quaeras. Quaere bonum tuum. *Nemo bonus, nisi solus Deus* (2). Hic tibi possessio et regnum sit, in quo sunt omnia bona, omnes thesauri. Cui Deus totum est, huic mundus nihil est.

6. Quicquid nitidum, quicquid magnum in mundo apparet, inane est, fictitium est, nihil est. Quid miraris cum vides hominem auro, et purpura indutum, et magna servorum caterva stipatum? Pompa est. Ostenduntur haec omnia, non possidentur: et dum placent, transeunt. Non capio hujus rei fidem a Lycaeo, vel a Porticu, non a Cruce Christi, non ab aeterna Dei Sapientia; sed ab ipso mundo, ab ipsis vanitatum mancipiis. Audi Amanum opibus, potentia, honoribus super omnes tunc mortales eximium. Convocat auditores, et coacto coetu omnia nihil esse pronuntiat. *Nihil, inquit, me habere puto; et causam adjecit: Quamdiu videro Mardochoeum judaeum sedentem ante fores Regias* (3). O ludibria, o caecitatem! Saepe legi, et audivi omnia nihil esse collata cum bonis, quae virtus parit, quae nutrit aeternitas: sed vehementius depressa sunt, coram nihil visa sunt, nihil. Nihil igitur facis, si nihil spernis. Spernendum est aliquid quod in te sit, quod aliquid sit. Comprimenda cupiditas, ac veluti sub vinculis habenda; ut assuescas colere paupertatem, et usu rerum res ipsas metiri. Facile autem contemnes omnia, si semper cogites te moriturum.

Notae:

(1) I Tim. VI, 10.

(2) Luc. XVIII, 19.

(3) Esther. V, 13.

CAPUT VII.

De ira, character irati. Effectus, causae et remedia irae.

1. Irascor irae. Sola haec ira justa est adversus monstrum rabidum et execrabile; adversus affectum maxime implacidum, et turbulentum: qui si semel invaserit hominem, vix in eo humanae naturae vestigia relinquit. Ira brevis insania est, sui impotens; armorum, sanguinis, et suppliciorum avida; decoris oblita, necessitudinum immemor, in ipsa irruens tela, ut alteri noceat, ruinis simillima, quae super id quod oppresserunt franguntur. Linqvit decor omnis iratos. Flagrant et micant oculi, tumescunt venae, horrent capilli, quatiuntur labia, strident dentes, spumant ora, rabida vocis eruptio colla distendit. Non est ullius affectus facies turbator. Foedatur vultus, contrahitur frons, nutat caput, vacillant pedes, agitantur manus, et totum corpus indecora jactatione huc illuc circumfertur. Adjice minaces gestus, complosas manus, pulsatum humum, percussum pectus, evulsos crines, scissa vestimenta, et sanguinem ab imis praecordiis exaestuantem. Qualem, putas, intra esse animum, cujus extra imago tam foeda est? Qualia Poetae inferni monstra finxere, ignibus ardentia, succincta serpentibus, diroque mugitu perstreptentia; talis est irati habitus, turpis, cruentus, aestuans, crudelis, et in ferinam rabiem generans. Caetera vitia licet abscondere, et in abdito alere: ira se profert, et in faciem exit, ac velut ignis omnia corripit: quantoque studiosius eam tegere conaris, eo amplius effervescit. Modi nescius est, nec froenum patitur, quem ira possedit.

2. Reliqua item vitia certis quibusdam finibus coërcentur; irae nihil intactum, nihil est inaccessum: coelum ipsum petimus iracundia. Hinc blasphemiae; hinc querimoniae adversus Deum; hinc de ejus providentia motae ab impiis controversiae. Nec his duntaxat irascimur, a quibus nos laesos existimamus; sed futurae etiam injuriae cogitatione offendimur, et qui facturus esse injuriam, falsa plerumque imaginatione, creditur, jam fecit: adeo ingeniosi in vitiis sumus. Saepe nescimus quibus irascamur, irascimur tamen: et si alius desit, in quo impetus ille frangatur, contra nos ipsos excandescimus. Ut vero scias, non ex sola injuria nasci hunc affectum, irae etiam nostrae sentiunt

rabiem, qui nec offendere nos possunt, nec contumelia afficere. Sic vestimenta saepe scindimus, vasa projicimus, frangimus calamum, laceramus chartam, cum his uti ex animi sententia non valemus. Sic in furorem saepe nos agit aut versus calix, aut mensa negligentius posita, aut parum agilis puer, aut tracti subsellii stridor, et alia multa, quae iram nostram nec meruerunt, nec sentiunt. Sic refractarius equus et contumax; sic canis oblatrans et perstreptentes aviculae; sic importunus muscarum volatus, aut culicum morsus bilem concitant, et impatientiae nostrae poenas luunt. Vide quam demens sis. A rebus sensu carentibus, et a brutis animantibus exigis poenas, quibus par esset tuam potius insaniam castigare.

3. Quod si libeat irae damna et effectus intueri, nulla pestis humano generi pluris stetit. Videbis caedes, et urbium clades, et totarum exitia gentium. Videbis pestilentiam manu factam, et magnam occisorum struem, fusique sanguinis rivos flumina inficientes. Aspice nobilissimarum civitatum fundamenta vix notabilia; has ira dejecit. Aspice solitudines sine habitatore desertas; has ira exhaustit. Aspice incendia domos concremantia, violatos fontes venenis, extinctas familias: haec scelera ira patravit. Ferarum conventum dixeris non hominum, nisi quod illae inter se placidae sunt, hi mutua laceratione se perimunt. Accedit huic vitio haec perniciēs, quod hominem exuit similitudine Dei, cujus opera tranquilla sunt: mentem obcaecat, ne verum videat, ne aliorum monitis obsequatur: omnes animae facultates turbat et pervertit; cumque pessime totum hominem afficiat, vix illi tamen ulla turpitudine inesse creditur: adeo vulgus gloriosum existimat irasci. Sed praestat ad remedia accedere, quibus haec prava affectio, si non tolli omnino, rationis saltem imperio subjici, et ad salutarem modum cogi possit.

4. Ante omnia optimum est primum irae irritamentum protinus spernere, et ipsis repugnare principiis: nam si coeperit ferre transversum, difficilis ad salutem recursus est. Faciet quantum volet, non quantum permiseris. Cum hostis portis se intulit, modum a captivo non accipit. Facilius enim est non admittere pernicioſa, quam admissa moderari. Pars superior mundi, et ordinatior, ac propinqua sideribus, nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, sed caret omni tumultu: inferiora sunt quae fulminant. Ita animus sublimis, quietus semper et compositus, ac in statione tranquilla collocatus, intra se mala premit, quibus ira contrahitur, et verbis suis minimum libertatis permittit: scit enim cum iratus fuerit, mala non tolli; sed fieri graviora. Sicut aves, dum viscum trepidantes excutiunt, plumis omnibus illinunt: sic omnis indignatio in

tormentum suum proficit. Plus nocet ira, quam injuria. Qui irascitur, se ab alio contemptum putat; verus autem aestimator sui non vindicat, quia non sentit. Ultio confessio doloris est. Non est magnus animus, qui repetit mordentem.

5. Audita voce maledicentis statim animadvertendum, non quid illum audire, sed quid te deceat loqui. Non tantum licere debet alienae perversitati, ut serenitatem tuam obducat. Deus, qui omnia potest, tot improbos homines suffert: tu caeteris deterior, unum ferre non poteris? Ridiculum est te non corrigere malitiam tuam, quod potes; aliorum velle tollere, quod non potes. Si tot peccatorum reus es, quicquid pateris nihil est comparatione gehennae, quam mereris. Quis es tu, cujus aures laedi nefas sit? Seipsum offendit, quia peccat, qui facit injuriam: tibi enim quid accidit? Id quod ab aeterno decretum est pro tua salute. Audi quid dicat Deus: Si dimiseritis, et ego dimittam vobis (1). Ad hoc tonitruum si non expergisceris, non dormis, sed mortuus es. Danda est alienis vitiis venia, ut tuis impetres.

6. Tollenda ex animo suspicio est, fallacissimum irae incitamentum. Ille me parum humane salutavit, ille inchoatum sermonem cito abruptit, illius vultus aversior visus est. Nec deerunt suspicioni argumenta, et conjecturae; cum semper ad malum creduli simus. Major injuriae pars constat vitio interpretantis. Quare simplicitas necessaria est, et benigna rerum aestimatio. Age contra te absentis causam: sitque tibi hoc vitium suspectum; quod quae inviti audimus, libenter credimus; et antequam judicemus, irascimur. Dandum semper est tempus: veritatem dies aperit. De parvula summa iudicaturus res tibi sine teste non probaretur; amicum vero condemnas, antequam audias? Rebus quae referuntur statim fidem adhibere, imprudentis hominis est. Multi mentiuntur, ut decipiant; multi, quia decepti sunt. Qui aliquid clam dicit, pene non dicit. Quid iniquius, quam secreto credere, palam irasci? Denique non expedit omnia videre, omnia audire. Non accipit injuriam, qui nescit.

7. Cum scis aliquem male loqui de te, interroga conscientiam tuam, an ipse prius de illo locutus sis. Tum cogita, de quam multis loquaris. Faciet te moderatiorem respectus tui, si te ipsum consulueris. Nam cur alienae luxuriae non ignoscis, qui nihil tuae negasti? cur mendacia persequeris, ipse perjurus? cur ipse perfidus, fidei acerrimus exactor es? cur tibi licentiam in alios permittis, in te non vis? Succurrat non tantum quid patiaris, sed quid feceris. Quicquid in alio reprehendis, invenies in sinu tuo. Omnes mali sumus: communi vitio danda est venia. Et si nihil tale fecisti, at potes facere. Qui stat, videat ne cadat (2).

8. Quid novi fit, si inimicus nocet, amicus offendit, filius labitur, servus peccat? Haec omnia ita consueta sunt, ut rosa vere, fructus aestate. Sicut properanti per frequentia urbis loca alicubi labi necesse est, alicubi retineri, alicubi respergi? ita in hoc vitae actu dissipato et vago multae incidunt querelae, multa impedimenta. Cur indignaris a viro malo injuriam passus? Quod suum erat fecit. Tu vero, si bonus es, boni viri munus exerce: cura ut illum bonum facias. Hoc autem non fit ultione, sed patientia, et beneficiis: et si non bonum, saltem benevolum reddes: si neutrum, te procul dubio meliorem efficies. Ille detraxit de fama tua; graviter tibi infensus est. Quid hic tu? Non credo. Si quid dixit, errore deceptus dixit, mente non mala, zelo bono: prodesse voluit, aut certe laesus a me fuit. Non est injuria, pati quod prior feceris. Vere illam culpam admisi, reus sum; aequum est justitiae cedere. At gratis impugner, et sine culpa. Quid inde? Christum imitabor, et dicam cum Propheta: *Obmutui, et non aperui os meum, quoniam tu fecisti* (3). Aliena dicta, aut facta, tibi mala non erunt, et si revera mala sint, nisi male eis utaris. Talia sunt, qualis usus eorum.

9. Quae est causa offensionis? Opinio. Tolle damni opinionem, et nihil nocebit tibi. Nulla res attingit, aut movet animum, aut ad ipsum intrat: solus ipse se ipsum movet; et quale tulerit iudicium, talia fiunt ea quae accidunt. Nihil te laedet, nisi tu te ipsum laeseris. At malus est, inquis, qui me persequitur. Expecta: dabit alteri poenas, quas debet tibi; et jam sibi dedit, quia peccavit. At ratione praeditus est; quare non emendat se? Et tu, qui ratione praeditus es, cur non corrigis impatientiam tuam? cur non vincis in bono malum? Aliena vitia in oculis habes; a tergo tua sunt. Sed age, quisquis es, cui dulce videtur ulcisci, datur tibi optatae ultionis facultas; cum hac tamen justissima lege, ut a majori incipias. Ordo injuriae praescribat ultionem. Graviorem omnium hostem iram tuam habes; hac plus te offendit: ab ista auspicare vindictam. Non sunt quaerendi in platea adversarii, dum infensor domi latet. Plato iratus in servum, manum quam percussurus sustulerat, suspendit, dicens: Caederem, nisi irascerer. Prius voluit iracundiam flagellare, quam servum; digniorem flagris existimans dominum irascentem, quam servum negligentem. Quo quisque honestior est, eo fortius iram comprimit.

10. Judices, et qui praesunt populis, iram interdum ostendere debent, ac etiam exhibere, ita tamen, ut rationem non praeveniat, sed quasi ancilla subsequatur. Corrigendus est qui peccat, et castigandus; sed sine ira. Si vir bonus irasci turpiter factis debet, omnis illi per iracundiam vita transibit. Quod enim momentum erit, quo non videat improbanda? Deficiet, si toties a se iram,

quoties causa poscet, exegerit. Placidus itaque et aequus errantibus, talem affectum erga illos habebit, qualem medicus erga phreneticos. Sicut non commoveris ob algores et fervores, qui a tempestatibus suas vices obeuntibus inducuntur: ita nec irasci debes propter injurias, quas improbi homines pro sua natura inferre solent. Ægri intemperantes sunt, in quibus nihil est sani. Satis acerba erga contumeliosum vindicta est, nullam petere ab eo vindictam. Ille laedit ut doleas; si tu non doles, ipse dolebit, videns ereptam sibi contumeliae voluptatem; adeo fructus injuria in sensu et indignatione patientis positus est. Convitia, si irascere, agnita videntur; spreta exolescunt. At turpe est, inquis, contemni, laesumque honorem non reparare. Imo turpe est timere contemni: non enim hoc timet, nisi qui contemni dignus est. Non respicit sapiens, quid homines turpe judicent; nihil illi turpe, nisi peccatum. Contemnor, ait, ab aliquo? Ipse viderit. Ego curabo, ne quid contemptu dignum agam, aut loquar. Odit me aliquis? Viderit. Ego omnibus ero placidus, et benignus. Sic invicta patientia, improborum malitiam superat et fatigat; Deumque imitatur, qui ignoscit, qui patientissimus est, et scelera nostra suis beneficiis vincit. Majoris animi est, non agnoscere injuriam, quam ignoscere.

Notae:

(1) Matth. VI, 14.

(2) I Cor. X, 12.

(3) Ps. XXXVIII, 10.

CAPUT VIII.

De invidia, et acedia. Utriusque descriptio et curatio.

1. Invidia sui vindex prius in propria saevit viscera, quam in proximi bona. Alia vitia ultrix poena a tergo sequitur; huic etiam praeire solet. Invidus enim alienam felicitatem suum facit tormentum, et de vicini pinguedine ipse macrescit. Simul peccat et plectitur, quem haec pestis invasit. Caetera vitia certo alicui bono contraria sunt; hoc, omnium bonorum inimicum est, omnium rerum

naturam pervertit. Adversatur divinae bonitati, cui proprium est omnia bona sua communicare: adversatur statui Beatorum, qui aliorum felicitate, ut sua, potiuntur: adversatur Christianae charitati, quae de bonis etiam inimicorum laetatur: adversatur denique legi naturae, quae nos omnia bona nostra aliis etiam optare jubet. Sicut oculus eo morbo affectus, quem Ophthalmiam Medici vocant, splendidis omnibus offenditur: ita invidus aliorum virtute, et charitate cruciatur. Invidia dicitur; quia alterius excellentiam nimis videt.

2. Invidet Satan, sed hominibus, sociorum nemini: tu vero homo cum sis, hominibus invides; quod nec Diabolus quidem facit. Hoc autem animi pusilli est, et proprio iudicio se ad infima abjicientis; neque enim alteri invideres, nisi eum meliorem te, et superiorem arbitraberis. Vis invidia carere? Sperne hujus mundi fugacia bona, et dilige aeterna. Amor aeternitatis mors invidiae est. Non potest mortalia bona aliis invidere, qui sola sempiterna concupiscit. Quis unquam Princeps sutori invidit, aut sarcinatori, artium suarum vilia servitia? Non se demittit ad haec infima mens sublimioribus occupata. Nonne satis est propriis malis angi, quae tam multa sunt, nisi et aliena bona te torqueant? Nunquam eris felix, si te cruciat felicior. An putas bona, quae invides, alteri erepta, ad te posse transferri? Habet proximus tuus divitias, floret scientia, supereminet dignitate. Haec omnia tua erunt, si ipsum amaveris. Plurimis abundat bonis, qui amat aliena.

3. Jungo Invidiae Acediam; quia utraque tristitia est: illa de alieno bono, haec de proprio. Utraque ad pusillos spectat: nam *parvulum occidit Invidia* (1); et Acedia vitium est languentis animi, bonorumque spiritualium taedio laborantis, qui rei magnitudine ac difficultate deterritus, nihil unquam homine dignum aggrediatur. *Vult, et non vult piger* (2); semper varius et inconstans, sibi gravis, aliis molestus, et continuo sui taedio poenae incubans suae. Similis est trocho, qui in orbem quidem agitur, sed non progreditur; atque ita per flagri vim movetur, ut tamen semper insistat. Voluisse eum aliquid deprehendes, sed non fecisse. Omnis ejus operatio insipida, et instar repentis aquae vomitum provocans, non hominibus tantum, sed et ipsi Deo. Frustra igitur salutem speras, nisi excusso tempore generosos assumas spiritus, et acrioribus stimulis ad magna te cogas. Ut avis ad volatum, ita homo nascitur ad laborem: et ut desint labores pro Deo assumpti, satis cuique poenarum imponit mundus. Quantum ille laborat, ut divitias consequatur? Quantum ille patitur, ut ad optatam perveniat dignitatem? Magno vitia coluntur. Quod si fugacia bona tanto sudore mercaris; cur non parem adhibes diligentiam, ad felicissimam aeternitatem comparandam?

Ah! pudeat segnem esse in re tanti momenti. Brevissimus labor est; merces aeterna. Nihil est tam arduum et tam difficile, quod mens humana, Deo duce, non vincat. Fortiter aude, et difficultatum spectra disparebunt. Quicquid sibi animus imperavit, obtinuit. Age quod potes; omnia poteris. Adjuvat facientem Deus.

Notae:

(1) Job. V, 2.

(2) Prov. XIII, 4.

CAPUT IX.

De superbia, ambitione et inani gloria. Icon superbi. Dignitatum vanitas, et pericula. Tumoris mala, et alexipharmaca.

1. Superbia, ambitio, et inanis gloria cognata sunt vitia; e quibus, tanquam Oceano, omnium maiorum flumina oriuntur. Nam cum sibi pro fine propriam excellentiam proposuit homo, huc omnia dirigit, spreto Dei cultu, neglecta hominum reverentia. Et si illi aditus ad gloriam non patet, nisi per scelera; per scelera ad gloriam ibit: viamque sibi ad praetensum decus aperiet, per dolos, et fraudes, proximique ruinam, et caedem. Superbus, Deo odibilis, humano generi intolerabilis, omnia studia, et opera sua ad captandam hominum laudem inflectit. Se gradu potiori dignum putat, sibi in illo maxime complacet. Majora viribus temere aggreditur, omnibus negotiis se ultro ingerit, se ipsum impudenter extollit, caeteros aspernatur. Callide simulat humilitatem, ut a se removeat ambitionis suspicionem. De gradu dejectus, omnia querelis implet, suscitaturque rixas, et odia. Erga inferiores ferum se et truculentum exhibet: erga superiores assentator est, quovis mancipio timidior, et obsequentior. Bona, si quae habet, non Deo, ut par est, sed sibi arroganter attribuit. Affectat in omnibus videri; deque rebus altissimis, quas ignorat, quasi ex propria experientia, subtiliter disserit. Aliorum facta curiose inquit, temere iudicat, severe damnat: auget

vitia, laudem imminuit. In sermone et incessu fastum quemdam prae se fert, aliorumque contemptum. Odit correctionem, respuit consilia, monitis non acquiescit. Bona sibi opinatur adesse, quibus caret: et quae habet, multo maiora sibi fingit, quam sint. Ideo indignatur, et ad pessima quaeque flagitia se dejicit, si caeteris tanquam dignior non praeferatur, si se et sua negligi suspicetur. Fluctuat cor ejus perpetuis motibus; quia cum honor, quem cupit, in aliena sit potestate, necesse est illum turbidis affectibus continuo agitari. *Initium omnis peccati est superbia* (1).

2. Pone in statera, si sapis, et compara cum minima aeternae felicitatis particula, quaecumque tibi optanda in hoc saeculo videntur, regna, imperia, Orbem denique totum; excutiet illa suo pondere mundum universum cum pompis suis, tanquam folium, quod vento rapitur. Erige te ergo ad aeterna; et te dignum fac coelo, cui natus es. Excute superbas tuae excellentiae cogitationes et te veris bonis metire. Si te Caesar adoptasset in filium, quis ferret supercilium tuum? Nunc autem Dei filius es, Christi sanguine redemptus. Cur non cogitas originem tuam? cur te abjicis ad terrena, tuo genere prorsus indigna? Ad coeli et siderum dominatum te vocat Pater: ad possessionem semper duraturam. Hic ingentes sume animos; hac promissione extollere, ab hoc Patre nobilitatem tuam jacta, ad ejus similitudinem mores tuos compone. Haec est via, quae ad veram gloriam perducit.

3. Quid sunt sceptrum, quid coronae? Fulgidae compedes, et clara miseria; quae si plene hominibus nota esset, nunquam de solio litigarent. Plura essent regna, quam reges. Magna servitus est, magna fortuna. Isti, quos vulgus beatos censet, longe aliter de se sentiunt: nam gravior ipsis incumbit felicitas, quae graves illos populo reddit. Tunc laudant otium lene, et sui juris. Tunc odio est illis fulgor, quem prius admirabantur. Tunc attoniti et tremantes de terrenorum vanitate philosophantur. Tunc mortem formidant, et tremendum Dei iudicium: ante cuius conspectum nihil proderit tanto studio quaesita dignitas, tot parta sudoribus, et empta sanguine. Sic igitur vive, ut securum te inveniat illud tribunal. Qui nunc humiliatur, tunc exaltabitur.

4. Insanis, si te putas adepta dignitate securum, et quietum fore. Quod olim licuit, jam non licebit: minor licentia in magnis est. Quo altior fueris, eo magis vitia tua apparebunt. Non latet qui in fastigio est. Si qua tibi olim tranquillitas fuit, jam perit. Nullum tibi secretum liberum erit: nullum poteris diem ex arbitrio tuo disponere. Magni sunt ex alto casus. Frustra requiem ibi quaeris, ubi omnes periculum, et laborem, multi miserum vitae exitum,

invenerunt. Non capiunt securas dapes regiae mensae. Auro et gemmis bibuntur toxica. Quot Reges proprio sanguine solium purpurarunt? Lubrica in summo statio est; pendula omnia, et praecipitatio proxima. Tutius itur per plana. Quam magnus admirantium, et plaudentium numerus, tam magnus invidentium est. Quanti ibi insidiantium acervi, et oppugnantium? quam intuta omnia, et suspecta; non servis fides, non amicis, non filio, non fratri. At humi jacentem domum non intrant scelera. Securus vivit qui latet. Nullum timet, quem nemo timet.

5. Si equum videres, aut canem, inter caetera suae speciei individua principatum assumere; numquid risum cohibere posses? Tu vero majori cachinno dignus es, si super reliquos homines te extollis, quod ditior aliis, seu potentior sis. *Quid superbit terra et cinis?* (2) Nemo efferi potest nisi ex proprio bono. Quid est autem tuum bonum si omnia a Deo accepisti? Nihil tuum nisi peccatum. Quod si omnia accepisti, illi redde gloriam, qui tibi bona sua largitus est. Numquid equus equo praefertur, quia multum pabuli habet, et multum hordei; quia fraenum aureum, et gemmata ephippia? Nequaquam; sed qui celerior est, alium antecellit. Ita homo, ni stultus sit, gloriam ex eo non quaeret, quod est extra se. Sed melior, inquis, sum, et nobilior caeteris. Si hoc dicis, omni honore indignus es; quia nemo digne honoratur, nisi vir bonus, qui honorem spernit et gloriam. Vera nobilitas nescit extolli; et ubi vitae splendor est, ibi quoque modestia reperitur. Maxima sublimium gloria est, quam maxime se submittere.

6. Cognosce conditionis tuae imbecillitatem, metire corpusculum tuum: multa reperies in te, ob quae deprimi debeas; nihil, quo possis extolli. Noli Geometras et Philosophos spernere: omnis terra punctum est. Quam misere desipis, si regna in puncto statuis, et dividis dominationes. In parvo nemo magnus. Haec terra, quam tumido incessu premis, mox te premet: nec amplius ea possidebis, quam frigidis et putrescentibus membris occupabis. I nunc, et in hoc nihilo magna et immortalia aedifica. Hic furores tuos, hic elatam exercere insolentiam. Dilata hic cupiditates tuas; hic acies, hic bella molire. Cum multum insanieris, sero tandem cognosces, quam vana dignitatum nomina, quam fallaces honorum tituli fuerint. Vitreum est, quicquid hic lucet: dum splendet, frangitur. Magnae arbores diu crescunt; una hora extirpantur.

7. Magnum superbiae irritamentum praecidisti, si lateas. Nemo oculis suis lautus est, nec paucorum quidem et familiarium: sed apparatus vitiorum suorum pro modo turbae spectantis expandit. Quis eam, quam nulli ostenderet, induit

purpuram? Quis posuit secretam in auro dapem? Quis sub umbra rusticae arboris luxuriae suae pompam solus explicuit? Ambitio scenam desiderat, nec ullibi potentius vires suas exerit, quam inter hominum laudes. Apis si mel fecit, equus si cucurrit, arbor si fructum protulit, nihil ultra quaerunt: homo plausum desiderat, digitoque monstrari, et dici: Hic est. Sed si attentius consideraveris, qui sint isti, a quibus optas laudari; nihil facilius, quam vulgi plausum, contemnes. Homines vani, et mutabiles sunt; quos saepe dicis insanire, qui se omni hora amentiae damnant, et sua saepe reprobant consilia. Brevis vita est et laudantis; et ejus qui laudatur, fitque id in angulo terrae, quae punctum est: ac ne ibi quidem omnes consentiunt; nec quispiam sibi ipsi. At magnum est, laudari a posteritate: ab his nimirum, quos neque vidisti, nec unquam videbis. Cur non doles, te non fuisse laudatum ab his, qui aetatem tuam antecesserunt? Sed finge, immortales eos fore qui tui recordabuntur, tuique futuram immortalem memoriam: quid hoc tibi mortuo proderit? quid prodest vivo? Saepe laudaris ubi non es, et cruciaris ubi es. Pretium cujusque rei in ipsa est: nec melior fit, si laudetur; nec deterior, si laude careat. An sol, si desint spectatores, de luce quidpiam amittit? An carebit dulcedine ficus, flos venustate, gemma nitore, nisi encomiis celebrentur? Magnum argumentum est animi ab altiori sede venientis, laudes hominum aspernari, et seipso contentum esse. Laudes perdis, si desideras: nam quid laudabile in te est? quanta est fragilitas tua, quanta miseria, quanta salutis tuae incertitudo? Servus inutilis es, etsi omnia feceris, quae praestare teneris. Qua vero fronte audebis dicere, te omnia fecisse quae debes? Time igitur, ne intus non sis, quod foris diceris; et cave, ne ea laudentur in te, ob quae ipse displices tibi. Redde Deo, quae ab ipso habes, esse, vivere, intelligere: nihil supererit tibi nisi peccatum. Nihil ergo cum sis, de nihilo gloriari non potes. Incipies esse aliquid, cum te nihil esse cognosces.

Notae:

(1) Eccli. X, 15.

(2) Eccli. X, 9.

CAPUT X.

De totius corporis, sensuumque exteriorum moderatione. Quantum corpori indulgendum. Castiganda oculorum licentia. Vestium luxus damnatur.

1. Hanc sanam et salubrem vitae formam teneto, ut corpori tantum tribuas, quantum valetudini satis est. Durius tractandum; ne animo male pareat. Indulgendum illi, non serviendum. Cibus famem sedet, potio sitim extinguat, vestis arceat frigus, domus munimentum sit adversus injurias temporum: ad alia, quae inutilis labor, veluti ad ornamentum adjecit, subsiste pavidus, et time; his enim insidiae adversus animam parantur. Omne honestum vile est ei, cui nimis carum est corpus qui pro illo nimium timet. Major es, et ad majora genitus, quam ut sis vile mancipium corporis tui; quod equidem non aliter respicere debes, quam ut vinculum animi, et libertatis. Vir probus et sapiens ejus curam habet: non, tanquam propter ipsum vivat; sed quia sine illo non potest. Corpus instrumentum est animae. Quis autem artifex, neglecta arte, in curandis instrumentis tempus terit? Hebetis ingenii est, circa corporis ministeria occupari.

2. Quia per sensuum fenestras mors in animam ingreditur; stude illos a terrena vita ad coelestem traducere: eosque sensim abducito a nimia operis, quod exercent, attentione, ne se avidius rerum terrenarum delectationibus immergant. Servire sensus debent, non imperare. Oculorum imprimis castiganda licentia: nam cum celerrime videant, rerumque plurimarum imagines ad phantasiam, et inde ad mentem transmittant; gravium peccatorum semina in appetitu excitant, nisi firma custodia muniantur. Si exterioris oculi rectitudinem interioris puritas comitetur, Dei vestigia ubique impressa reperies: et cum Deum in creaturis venerari didiceris, ex his suaviter attolles animum ad divinae Majestatis contemplationem. Mulier compta, elaborata luxuria est: nunquam in ea figas obtutum; quia peribis. Comoedias, choreas, torneamenta, teatrales ludos ne spectes: dissipant enim mentem, et ludicris occupant curis, ut se ad coelum erigere nequeat. Ubi errat oculus, errat affectus.

3. Auditus, sensus est disciplinae per quem notio veritatis et sapientiae, quasi per januam, mentem ingreditur. Sepi itaque aures provida circumspectione; ne pro veritate mendacium, pro sapientia stultitia in penetralia cordis irrumpant. Claude illa oblocutionibus; claude susurris, claude nugis et rumoribus, claude otiosis narrationibus; omnique rei, quae nihil ad animae profectum confert. Sicut qui audivit symphoniam, fert secum in auribus modulationem illam, et dulcedinem cantus, etiam cum discessit: ita malus

sermo, quamvis non statim officiat, semina tamen in animo relinquit, quae diutius haerent, et ex intervallo recurrunt. Deum intus loquentem eo frequentius audies, quo rarius homines audieris. Omnia odoramenta arte confecta effoeminatorum sunt, et male olentium. Ideo, rejecto omni odore, fac ut bonis moribus suavissimam virtutum fragrantiam redoleas. Gustum vero castigabis abstinentia, et sobrietate; Tactum ciliciis, verberibus, duriori strato, aliisque asperitatibus. Satius est corpus affligere, et servare, quam noxiis blanditiis et ipsum et animam perdere in aeternum.

4. Cum ex habitu cultuque corporis internus animi status palam fiat; ea procul a te sint, quae solent indicium esse animi pravi et perturbati. Qui olim sapientes inter Ethnicos dicebantur, nec digitum quidem sine ratione exerere viro probato permiserunt. Tantam a te rectitudinem non exigo, sed opto: idque edico, ut abstineas a risu, a scurrilitate, a dissoluti hominis licentia, a manuum gesticulatione, a praepropero incessu. Ut nihil in te appareat, quod possit offendere intuentes: non sordes vestium, non frontis rugae, non motus incompositi, non signa contemptus, seu animi abalienati, non quicquid nauseam, vel fastidium parit. Multa possunt honeste fieri, quae non possunt honeste videri.

5. Homo nudus creatus est et non erubescere; non enim poterat rubore eum afficere nuditas ignorata. Postquam vero peccavit, abjecta innocentiae chlamyde, quae satis eum tegebat; externa vestis pudori velando necessaria fuit. Sed quod olim in poenam irrogatum fuit, nunc in dignitatis praerogativam transivit. Quaeruntur vestimenta; non quae tegant, sed quae ornent, quae alienis oculis ac libidini placeant. Index animi vestis est. Nimia ejus accuratio, totusque vultus de speculo et capsula, muliebris ingenii est. Pudebit cultus exterioris, si cogitaveris quid eo tegatur. Qui habet intus ornamenta virtutum, non quaerit externa. Ostentari virtus sine fuce gaudet: quicquid addideris, minus est illa. Vanus hominum error est, fulgere purpura, mente sordescere. Quidam se catenis onerant; sed quia aureae sunt, infamiam servitutis non metuunt. Aliquos non ligat aurum, sed figit: nam per vulnera infigitur auribus, e quibus saepe patrimonium pendent; et quae olim poenarum nomina, nunc ambitionis sunt. Non paucos videbis inter pectinem et speculum diu occupatos, qui magis solliciti de capitis sui decore sunt, quam de salute. Ita praevaluerunt stultorum hominum depravata iudicia, ut se rebus ornari putent, quas calcare deberent. Sit igitur vestis tua artis experta; non ad pompam, sed ad necessitatem, infra fastum, supra sordes, et ad vitae conditionem temperata. Auro te licet et margaritis exornes, sine Christi decore deformis es. Hic est decor, qui semper manet; qui non carnem morituram, sed teipsum intus exornat. Insana ambitio est, fimum tegere auro.

CAPUT XI.

De custodia linguae. Quanti momenti sit, et quam difficilis.

Quid in sermone servandum; quid vitandum.

Qualiter toleranda vitiosa aliorum lingua.

1. Tanti momenti est custodire linguam, ut majori cura servanda sit, quam pupilla oculi: quia *mors et vita in manu linguae* (1). Qui eam cohibere nequit, urbi patenti absque murorum ambitu comparatur. Vix tamen domari potest sine speciali Dei auxilio. Domat homo leonem, domat taurum, domat ursum, et non domat linguam suam. Innata est enim naturae humanae loquacitas; ut quod cupit et concipit, statim proloqui gestiat. Tam lingua vicina est cerebro, os phantasiae; ut quod illa cogitat, mox derivet ad os, et in verba effluat. Docuit te natura, quam sit necessaria linguae custodia, cum duplex ei munimentum objecerit, dentium et labiorum. Sicut autem odor unguenti, pyxidis ore non obstructo, evanescit; ita patente oris janua, omnis animi vigor dissipatur. Male sibi attendit, qui linguae jugiter non attendit.

2. In omni locutione cautus esto, illam comprimens immoderatam affectionem, qua plerique impelluntur, ad sententiam vix conceptam temere effutiendam, sine examine et delectu. Fuge duplicitatem, et simulationem; sensusque animi, absque involucro et ambiguitate, purissime profer. Data est tibi a Deo loquendi facultas, ut ea res, sicuti sunt, vere et candide enunties. Locuturus, ipse te consule, an ulla in te exaestuet affectio immoderata; nec quidquam linguae permittas, donec commotio cesset: alioquin plura effundes, quae te postea dixisse poenitebit. Facile silebis, si nulli perturbationum clamores in corde perstreant: si fuerit in anima solitudo et serenitas. Non potest esse alius sermoni, alius animo color. Si mens sana est, si temperans, si composita: sermo quoque siccus ac sobrius erit. Ea vitiata, hic quoque afflatur. Cujus notae quisque sit, indicium oratio est.

3. Nullus sit sermo otiosus. Sicut eligis, quo vescaris; sic elige, quod loquaris. Cibum, per os ingressurum, examinas; cur non verbum egressurum, quod saepe in domo tua graviores tragoedias excitat, quam cibus in tuo stomacho? Assuesce plurimum tecum, minimum cum aliis loqui. Viros sapientes saepe poenituit, locutos fuisse; nunquam vero, tacuisse. Animalia, quae sapientiora censentur, parum quoque vocalia sunt. Garrulitas vitium puerorum, et mulierum est, quibus minus rationis inest. Nihil virtutis in eo est, e cujus ore non nisi vana et inutilia prodeunt. Si Deum amares, si tuae salutis studiosus fores, omnia colloquia tua de Deo essent, de virtute, et perfectione. Nescit amor mentiri; tegi non potest. Profunditur quisque in ea, quae amat; et quae latent in mente, frequentius ad linguam recurrunt. Ideo minus libenter de rebus divinis loqueris; quia nondum e faece vitiorum emersisti. Accedit exigua lectio, et meditatio eorum, quae pertinent ad salutem; ut etiam loqui volentem materia deficiat. *Ex abundantia enim cordis os loquitur* (1).

4. Omnis fere sermocinatio in congressu hominum, de aliorum vita, moribus, et studiis est. Tot quisque iudices habet, quot sunt capita in civitate. Vix ullus est, qui oculos domi habeat. Caecutimus plerique in propriis vitiis discernendis, erga aliena acutissimi. Convitia in proximum plenis valvis admittimus; laudibus vix rimae patent. Hoc vitium quo communius est, eo studiosius vitandum. Satis tibi negotii cum vitiis tuis: ea carpe et emenda. Arcana tua, sive aliorum, quae celare ex officio debes, nemini evulges. Plerosque contigit in perplexas incidisse quaestiones, quod imprudenter, quibus non oportuit, secreta crediderint. Sive uni, sive pluribus dixeris, idem est. Facile sermo ab uno ad alterum effluit: ab hoc ad omnes. Oritur haec facilitas ex hoc praecipue, quod cum plus justo protrahitur sermo, sensim irrepit dulcedo quaedam confabulationis, non aliter afficiens animum quam ebrietas: quare nullum secretum tam abditum et sacrum est, quod non erumpat. Ille tibi arcana sua aperit; tu, veluti pignore fidei accepto, tua vicissim illi communicas. Sed tu forsitan audita retices; ille obvius cuique refert: et cum omnes palam ignorent, clam sciunt. Linguas dices per omnium aures secreto volitare, donec tandem arcanum superfluit, et rumor sit. Quidquid mali sub coelo est, aut lingua peperit, aut promovit. Ideo verbis tuis stateram fac, et fraenum ori tuo; nihilque loquaris, quod tacuisse melius sit. Laudabilior est verborum parcimonia, quam pecuniae. Qui nummos prodigit, dum sibi nocet, aliis prodest; verborum prodigus, et sibi nocet, et aliis. Ad divinitatem propius accedit, qui multa audire scit, et pauca loqui.

5. Nihil linguae inaccessum. Non sunt immunes a criminationibus Principes terrae, quos extra ferri metum potentiam collocavit: non viri sanctitate conspicui, quos censurae subdixit innocentia. Ipse Christus, cum inter homines degeret, linguae flagellum non evasit. Ad horum exempla erige patientiam tuam. Stimulus quidam virtutis est obtrectatio, et fraenum ne a recto tramite devies. Nullus capitalior vitiorum hostis, quam censura. Cum quis perperam de te loquitur, doceris quid caveas. Vis venenatae linguae morsus evadere? contemne. Nullum vulnus habebis, si tacueris, plus tribuens bonorum iudicio, quam criminantis insolentiae. Parum refert, quid alii de te sentiant. Est intus in anima testis certior, et incorruptior. Conscientiam tuam interroga, et illi crede. Quid turpius, quam ab insipientium sermone pendere, et propriam existimationem in aliorum iudiciis reponere? Quicquid alii de te dicant, te oportet bonum esse: haud aliter, quam si aurum vel smaragdus dicerent: Quicquid alii dicant, me aurum esse, me smaragdum oportet, et colorem meum servare. Si quis dulci ac limpido fonti convitium faciat, an propterea cessabit puram aquam scaturire? Et si quis lutum injiciat, nonne statim eluet ac dissipabit? Ita nec tu tranquillum animi statum turbare debes, etsi mali te lacerent, et calumnientur. Exigua sui aestimatio est, ad omnem rumorem commoveri. Pueri os parentum feriunt, matris crines turbavit infans, momordit ubera, laceravit genas, et sputo aspexit: et nihil horum contumeliam dicimus; quia qui fecit, contemnere minime potest. Quem itaque animum habent parentes adversus pueros, eundem habe adversus eos, qui te calumniantur. Si te semel eo demiseris, ut injuria movearis, eum qui fecit honorabis. Necesse est enim, ut ab eo suspici gaudeas, a quo contemni moleste fers. Hoc autem est vitium animi contrahentis se, et descendentis. Infelix semper eris, si te putas posse contemni.

Notae:

(1) Prov. XVIII, 21.

(2) Luc. VI, 45.

CAPUT XII.

De sensibus internis. Usus opinionum. Bonis cogitationibus mens imbuenda. De coercendo appetitu sensitivo ejusque pravis affectionibus. Varias ad id praeceptiones.

1. In hoc praecipuus sapientiae cardo vertitur, ut nulla opinio menti tuae inseratur, quae vel naturae vel rationi inconsequens sit. Quare, omnibus rejectis, adversus phantasiae motus exerceri debes, sicut Dialectici adversus sophisticas captiones. Obiit filius. Non est hoc in nostra potestate; malum non est. Pater illum exhaeredavit. Et hoc cum arbitrii nostri non sit, malum non est. At rem illam aegre tulit. Hoc nostri arbitrii est; ideo malum. Fortiter tulit. Nostri arbitrii est et bonum. His si assueveris, proficies. Amicus in carcerem ductus est. Quid accidit? nihil, nisi quod in carcerem ductus est. De suo autem quisque addit: male cum illo actum esse. Corrige opinionem, et omnia tranquilla sunt. Sicut furiosum ligamus ne cui noceat: ita coercenda phantasia, ne falsis opinionibus obruat mentem. Haec tanquam fera indomita proripit sese, et quocumque libuerit per summam licentiam divagatur, garrula, fugax, quietis impatiens, novitate rerum laetissima, nec agnoscens moderationem. Huic igitur studio sedulam operam navare debes, ut eam teneas et alliges, ac in uno figas; ne cogitationes tuae, animique decreta semper ex opinione suspensa sint. Quaecumque sunt extra animum tuum, nihil pertinent ad te.

2. Quicquid se tibi cogitandum offert, examina diligenter; quo tecum ipse disserere possis, quae sit ejus rei nudae, et ab omnibus aliis separatae natura, quae proprietates, quis finis, quae circumstantiae, quae utilitas: an ad te spectet, sitque in tua potestate, necne: alioquin nullum ei accessum praebeas, eique repugna; quantum potes. Deus intime praesens occultissima cordis tui clarissime perspicit, nihilque tam abditum est, quod oculis ejus pervium non sit. Vide, ne coram ipso ea volvas in mente, quae coram honesto viro loqui erubesceres. Sint cogitationes tuae placidae, simplices, purae, omnisque malitiae expertes. Tales sint, ut subito interrogatus quid cogites, possis sine pudore palam facere quod intus latet in corde. Pudeat cogitare, quod pudet loqui. Malis cogitationibus aditum obstrues, si bonis semper occuperis.

3. Nihil aequè noxium animae, nihil magis contrarium, quam inferior, brutalis, et sensitivus appetitus. Hic fons est omnium scelerum, et imperfectionum: hic hostis, quem semper timere, semper impugnare debes, donec rationis imperio, quantum in hac vita fieri potest, subjiciatur. Nulla hic

requies, nullum otium datur. Sine fine, et sine modo pugnandum; quia nec finem, nec modum adversarius habet. Latet hic intra te: imo tu ipse tibi hostis es, potentior quam Xercis exercitus. Custodi a te ipso animam tuam. Fortius est te invadere, quam urbes, tui potiri, quam rerum. Non exigo ut pravas affectiones omnino conteras, et ad nihilum redigas; sed ut eas regere discas. Satis praestiterit ratio, si eas compescat et moderetur. Iniqui fuere Stoici, qui omnes affectus tanquam malos infamarunt. Mala non est, nec supervacua suppellex naturae. Tollit omnem virtutem, qui omnes tollit affectiones. Nullae sunt victoriae, ubi nullum certamen.

4. Difficilis sane haec lucta est, et praelium anceps: affectus enim nascuntur nobiscum; et ratio multis post annis subsequitur, quando illi jam dominantur, et voluntas sine repugnantia eis paret, specie boni inaniter delusa: donec ratio, successu temporis et experientia, instauratis viribus suum agnoscat dominandi jus, et affectuum tyrannidi obsistere incipiat, et primi quidem naturae motus inemendabiles sunt; sed attendere tibi ipsi summa vigilantia debes; et cum primum te perturbari animadvertis, tunc ratione, quasi fraeno, eam commotionem coercere. Facilius est initiis resistere, quam impetum gubernare. Brevi tempore ad magnam animi tranquillitatem pervenies, si casus omnes circumspexeris, antequam eveniant, ut te paratum hostis aggrediatur. Sero animus ad remedia post pericula instruitur. Tum pauca agere, et loqui disce: nam si ex his, quae plurima loqueris et facis, ea tollas quae necessaria non sunt: pauciores senties animi perturbationes. Neque dicas: hoc parum est, hoc nihil refert. Maximum enim est, licet minimum videatur, quod est initium virtutis et perfectionis.

5. Homo vetus a peccatoris Adae infecto semine trahens originem, si quasi quaedam arbor consideretur, habet pro radice amorem sui, pro trunco propensionem ad malum, pro ramis perturbationes, pro foliis vitiosos habitus, pro fructibus opera, verba, et cogitationes, quae divinae legi adversantur. Ne igitur rami pravaram affectionum in folia et fructus erumpant, pone securim ad radicem, et pessimum tui ipsius amorem extirpa. Si hunc sustuleris, omnem inferioris appetitus vitiosam sobolem unico ictu excidisti. Tolles autem et eradicabis, si te ipsum spreveris: si vere credideris, te unum esse ex millibus, nulla dote singulari praeditum, omnique scientia et virtute destitutum: si displicere hominibus, et ab illis sperni non metuas: si omni solatio et commodo libenter careas. Servabis te, si bene oderis: perdes, si male amaveris.

CAPUT XIII.

De amore. Quae sit ejus natura. Quae causae, qui effectus.

De ejusdem remediis. Addita quaedam de odio.

1. Amor, complacentia boni est; illa, scilicet, prima impressio, qua afficitur appetitus, dum bonum cognitum ei placet. Hoc cohaeret universus Orbis; eoque subacto, qui primum inter effectus locum tenet, facile reliqua turba debellabitur. Bonus amor illuc tendit, unde sumpsit originem: ad bonum accedit; quia a summo bono procedit. Discute vitam tuam, et in statera districti examinis appende cor tuum. Observa quis in eo praevaleat amor: id enim quod in lance dilectionis praeponderat, hoc tibi Deus est, hoc idolum quod colis. Ideo praecepit Deus, ut eum toto corde diligeres, praeoccupare cupiens tuae mentis affectus; quia quod diligis ex toto corde, hoc tanquam Deum adoras.

2. Impellunt ad amandum praeter bonitatem et pulchritudinem, sympathia quaedam, et convenientia morum et animorum: modestia item exterior, industria, nobilitas, doctrina, ingenii perspicacia, et alia ejusdem generis, corporis et animi ornamenta. Ipse amor magnes amoris est; cui si accedant beneficia, jam cogitur dilectionem rependere, qui nolebat impendere: sunt et quaedam naturaliter ad amandum provocantia; nam quibus spiritus lucidiores sunt, cor calidius, subtilior sanguis, quique sunt facili ac miti natura, ad amorem sunt procliviores.

3. Magna est amoris potentia: in rem amatam transformat amantem. Quidam sui exitus amor est, quaedam a se peregrinatio, quaedam spontanea mors. A se abest omnis, qui amat; nihil cogitat de se, nihil providet, nihil agit: et nisi ab amato suscipiatur, nullibi est. O quam infeliciter amat, qui Deum non amat! Non enim potest in amato esse, qui diligit terrena, quae animam satiare nequeunt; cum sint finita, et vanitati et morti subjecta. Qui vero Deum diligit, in Deo est; et desinens vivere in se, in eo vivit, in quo omnia vivunt, qui est centrum nostrum, et incommutabile bonum. Amor humanus violentus, et amarus est, divinus semper humilis, et tranquillus: illum cruciat zelotypia, in hoc nulla rivalitas est: ille timet, ne alius amet; hic optat, ut omnes ament. Ergo si te amas,

Deum ama: nam quod ames, prodest tibi, non illi. Homo mutari potest, et perire: Deum nunquam amittis, nisi dimittis.

4. Ut amor, quo socium forte prosequeris, sincerus sit, omnes ab eo humanas causas ingenii, jucunditatis, similitudinis remove, et illas dumtaxat quaere, quae in pietate et sanctitate consistunt. Pernicies virtutis est amor, quem Platicum vocant, quo a formae corporalis aspectu animam erigi fingunt ad divinae pulchritudinis considerationem. Formosae faciei obtutus ad tangendi concupiscentiam excitat; et quod per oculos exit, sive lumen sit, sive fluxus quidam, hominem colliquescit et perdit. Melius est labi pedibus, quam oculis. Sunt autem difficillima amoris remedia: quia castigatus magis premit; et nisi obstes principiis, ita sensim irrepit, ut te prius amare sentias, quam instituas de amando consilium. Sed si omnino initiis repugnes, facilis curatio erit. Aliis quoque rebus occupanda mens, quae curas ingerant, et memoriam rei amatae dimoveant. Tum vitanda omnis admonitio dilecti corporis: quia nihil facilius recrudescit quam amor; qui si semel te invaserit, adeo pertinaciter vexabit, ut non nisi lento remedio temporis, et absentiae submoveri queat, donec, scilicet, lassus expiret. Multos curavit pudor, dum se digito signari, vulgique fabulam fieri doluerunt; et rei foeditatem plenam dedecore, plenam periculis, et poenitentiae obnoxiam considerarunt. Aliis profuit attente disquirere mala et incommoda rei amatae, quae ejus decorem et amabilitatem imminuerent. Demum juvabit, amorem ad Deum, ad virtutem, ad aeterna praemia, ad ea nimirum, quae vere amabilia sunt, convertere: ut bonus amor malum pellat amorem, et mens hominis generosa vilissimo terrae amore sordescere erubescat. Mali amores, bonos mores inficiunt.

5. Omnia colligavit natura amatoria quadam catena. Haec cogit et copulat stellarum choreas in coelo, volucrum examina in aëre, armenta boum in pratis, greges pecudum in montibus, turmas ferarum in sylvis. Sacer autem hic nexus a solo rumpitur odio: ut enim amor ad unionem, ita odium ad divisionem et dissensionem tendit. Huic affectui facile subjacent ignavi, timidi, et suspiciosi, qui undecunque damnum metuunt. Sunt et quidam homines ita nati, ut oderint omnes, qui tanquam dirae alites tenebras quoque suas exosas habent. Si quis hujus notae occurrerit tibi, non odio illum, sed miseratione prosequere. Sicut in palaestra caves a collusore placide et sine ira: ita in omni vita ab eo sine odio declina, qui tibi contrarius est. Odium vero compesces excitando animum ad amorem, per considerationem alicujus boni in eo, quod odio habetur. Nullus in te odio locus erit, si omnia in bonum interpreteris. Tum applicandum est odium ad ea, quae vere illud merentur; quae sunt deformitas peccati, et aeterna

damnatio. Si ad alia ipsum vertis, non rem quam odisti, sed te ipsum laedis, et perdis. Nam si etiam inimicos juberis diligere, quem debes odisse? Abeundum est tibi extra rerum municipium, ut invenias quem odisse liceat. Extra rerum naturam malum est, in quod solum juste exerceri odium potest. Quod si hominem odisse debes, neminem ita ut te: nemo enim tantum tibi nocuit quantum tu ipse.

CAPUT XIV.

De desiderio, et fuga. Quid desiderandum, quid fugiendum sit.

1. Felix est qui subjectus est Deo, qui nihil impense desiderat, qui se rebus accommodat, qui dicit: Vult me Deus incolumem esse; vult me aegrotare; vult me divitem, vel pauperem: vult me hinc migrare, vel hic morari. Ad utrumque paratus sum. Si semel dixeris, quando illuc ibo? Quando illud habebō? miser eris. Nam si id concupiscis, quod extra te est, perpetua anxietate cruciaberis; et, tanquam in orbiculari machina, semper sequeris, nunquam assequeris. In tua potestate sunt opiniones, cogitationes, affectiones, et quaelibet actiones tuae: extra eam corpus, divitiae, gloria, dignitates, et quicquid ipse non agis. Illa nec prohiberi ab aliquo, nec impediri possunt, haec aliena sunt, et impedimentis obnoxia: quare ea omnino non appetes; vel ita saltem, ut scias ab aliorum arbitrio pendere, et diu tecum esse non posse, quia sic exigit eorum conditio. Nulla res externa desiderabilis est: *praeterit enim figura hujus mundi* (1). Etsi omnia votis respondeant, quicquid habueris, dolens et invitus in morte relinques. Intro respice: intus est fons boni, semper scaturiens, si semper fodias.

2. In hoc uno posita fuit quorundam veterum Philosophorum sapientia, qui fortunae imperio exempti, inter ipsos corporis acerrimos cruciatus, litem beatis mentibus de felicitate movebant. Nam cum terminos potestatis homini a Deo concessae contemplarentur, sibi plane persuadebant, nihil praeter affectiones et cogitationes suas ad se pertinere. Ideoque tam absolutum in eas imperium hujus meditationis usu acquirebant, atque ita animi motus regebant,

ut, non sine aliqua ratione, se solos divites, solos potentes, solos felices jactarent. Assidua autem exercitatio necessaria est, ut res extra te positas, tanquam nihil ad te spectantes, spernere discas. Id si fueris assequutus, nunquam dolebis externa tibi deesse: sicut non doles, quod rex Tartarorum non sis, aut quod alis careas ad volandum. Quae extra nos, nihil ad nos.

3. Hoc fraeno coërcenda sunt desideria, quibus si modum non imponas, nunquam explebitur inexplebilis animus; et quicquid illi congesseris, non erit finis cupiditatis, sed gradus, et irritatio. Nullus humor sufficit ei, cujus viscera ardenti aestu laborant: non enim sitis illa, sed morbus est. Ita accidit illis, qui desideria sua non ad rationem revocant cujus certi sunt fines: sed ad vitium et luxum, quorum immensum est et incomprehensibile arbitrium. Nulla incommoda senties, nec quidpiam tibi deerit quod desideres, si te intra naturalem modum continebis: si modum excesseris, etiam in summis opibus pauper eris. Cupiditati nihil est satis, naturae pauca sufficiunt.

4. Memento sic in vita versandum esse, ut in convivio. Si quae epulae circumferantur, et ad te pervenerint, manu modeste extenta partem accipito. Si te praetereat qui fert, ne eum detine. Si nondum pervenerit: ne longe appetitum extendas, sed expecta donec accedat. Sic erga divitias, erga dignitates, et reliqua quae extra sunt, si affectus fueris, dignus eris Sanctorum convivio, eaque animi securitate frueris, quae te omnibus casibus superiorem faciet. Quod si ea quae oblata fuerint despexeris et recusaveris, non solum conviva Sanctorum, sed consors eris felicitatis eorum, eamque incipies praegustare in terra, qua illi in coelo perfruuntur. Arbitrio tuo potes te beatum facere, si nihil desideres, quod extra te sit. Quis est beatus? qui habet quicquid vult. Habet autem quicquid vult, qui non vult nisi quod potest.

5. Multa fugimus, et abominamur tanquam noxia et adversa, quae revera utilia sunt. Fit enim plerumque, ut spiritui plurimum prosint, quae appetitui adversantur. Quae nocent, docent. Mors, exilium, paupertas, ignominia, labor, aegritudo, et caetera ejusdem generis, quae in tua potestate non sunt, nec mala sunt, nec pertinent ad te. His itaque non fugam, non abominationem opponere debes, sed conceptae de illis opinionis neglectum. Haec omnia Socrates larvas apposite nuncupabat. Nam ut pueris larvae incutiunt metum, cum nihil in illis praeter externam speciem horribile sit; ita in rebus contingit, quas non ut sunt, sed ut apparent, apprehendere soles. Mors quid est? Larva. Vide quam dulcis fuerit non solum sanctis, et eximia virtute praeditis viris, sed Socrati, et aliis sapientibus Ethnicis. Quid igitur terribile est in morte? Opinio. Timor mortis est

horribilis, non ipsa mors. Idem in aliis rebus, quas soles abominari, deprehendes. Corrige opinionem, et nihil invenies, quod debeas abominari, praeter peccatum.

Notae:

(1) I Cor. VII, 31.

CAPUT XV.

**De gaudio, et tristitia. Qualiter vir bonus gaudere debeat.
Non tristatur qui omnia praevidet. Varia doloris antidota.**

1. Ita gaudere debes, ut in gaudio tuo modestia eluceat; neque animus ita dissolvatur, quin possis libere, si opus sit, a laetitia ad moerorem transire. Christus Dominus optimus rerum aestimator non ridentes beatos vocat, sed eos qui lugent. Valde enim dedecet Christianum hominem, qui se aeterna sectari profitetur, inter tot pericula mentis et corporis, inter tot justissimas tristitiae causas, stultorum more risu gestire, et de rebus perituris exultare. Fugit terrena voluptas, et quae nos gaudia vocamus, saepe initia tristitiae sunt. Verum gaudium non nisi ex virtutum conscientia nascitur. Non potest gaudere nisi justus, fortis et temperans. Ut nunquam desit animo tuo laetitia, fac ut tibi domi nascatur. Nascetur autem, si intra te ipsum fuerit. Caeterae hilaritates leves sunt: non implent pectus; nec semper gaudet, qui ridet. Res severa est verum gaudium; oritur ex bona conscientia, et honestis consiliis, et rectis actionibus; ex contemptu voluptatum, et placido illibatae vitae tenore. Haec est vera virtutis lex: ut vere gaudeas, diu lugendum.

2. Tristitia malum praesens vel re ipsa, vel apprehensione, cum quadam perturbatione et inquietudine, execratur. Solemus autem ut plurimum non rebus, sed rerum opinionibus cruciari. Noli res indagare quales sint, non servitia, non agros, non nummos, non negotia: considera potius, quae tua de illis opinio sit. Quod dedecore afficiaris, quod spolieris pecunia, quod vapules, arbitrii tui non est: at recte de his sentire, non ea esse mala sed saepe utilia, penes te est.

Nunquam dolebis, si a praesenti molestia avulsam cogitationem illuc converteris; ubi vera sunt gaudia. Viro bono nihil accidit mali: non quia non sentiat, sed quia vincit. Respicit enim omnem adversitatem, ut occasionem exercendi patientiam, ut instrumentum divinae gratiae, ut viam ad gloriam in aeternum duraturam. Potest vir bonus miser dici, esse non potest.

3. Quicquid fieri potest, quasi futurum prospice. Sic omnium malorum impetum mollies: quae ad praeparatos nihil afferunt novi; securis, et omnia prospera expectantibus, gravia eveniunt. Quid erit, si rerum tuarum dimidium auferat casus; quid si omnia? quid si ruat domus, comburantur segetes, deserant amici? quid si fama periclitetur, et de gradu per calumniam dejiciaris? Morbus, captivitas, ruina, ignis; nihil horum sapienti repentinum est. Futuras secum commentatur miserias, et dolorem, quem alii diu sustinendo, ipse diu meditando lenit. Cuius accidere potest, quod alicui accidit. Quae sunt divitiae, quas non fames a tergo, et mendicitas sequantur? Quae dignitas, quam non sordes comitentur, et extrema contemptio? Quod regnum, cui non sit paratum excidium? Nonne gladio carnificis regiam cervicem abscissam, idque jussu subditorum, inaudito exemplo, haec aetas vidit? Nec magnis ista intervallis divisa sunt: horae momentum interest inter opes et egestatem, inter aulam et caulam, inter solium et securim. Scito ergo, omnem conditionem versabilem esse; et quicquid in ullum incurrit, in te quoque incurrere posse. Adversam fortunam facile sustinet, qui semper expectat.

4. Non se exerit virtus, cum secundo cursu vita procedit. Tunc apparet quanta sit, cum, quid possit, patientia ostendit. *Spectaculum*, inquit Apostolus, *facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus* (1). Ecce autem spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo Deus. Ecce par Deo dignum, vir fortis cum adversitate compositus, de seipso, et de omni calamitate triumphans. Tranquillum mare, et ventus obsequens, artem gubernatoris non ostendunt. *Qui non est tentatus, quid scit?* (2) Dicit aliquis infelicem me, cui hoc acciderit. Imo felicem te; quia licuit tibi te experiri. Potuit enim tale quidpiam cuique accidere; sed non erat cujusque similem casum sine dolore excipere. Ne itaque in sinistris eventibus te submiseris: contra potius fige stabilem gradum; et quicquid oneris supra cecidit, sustine. Nam primo impetu fracto, nihil in his horribile esse videbis, praeter opinionem. Quae a natura vim habent, eandem servant in omnibus: sed paupertatem, ignominiam, contumelias et caetera, quae mala vulgus nuncupat, multi patienter ferunt, multi nec sentiunt quidem: non ergo naturale est, in his moerore consumi; sed a perversa opinione procedit. Quid tibi ipsi mentiris? Levem omnem calamitatem ferendo facere potes. Levis est omnis

dolor, si nihil ei opinio adjecerit. Noli mala tua facere tibi per impatientiam graviora. Tam miser quisque est, quam se ipse existimat.

5. Omnis aegritudo mora tandem decrescit; et licet contumacissimum, dolorem tempus adimit, et enervat. Visne igitur diem operiri, quo luctus te invito desinat; an ipse illi finem imponere? Cur non id consilio praeripis, quod allatura est diuturnitas? Quamvis ipse custodias moerorem tuum, custodienti tamen elabitur. Nulla enim res citius in odium venit, quam tristitia: quae dum recens est, consolatorem invenit; inveterata deridetur. Quod si dolore calamitas vincitur, eat omnis inter luctus dies, noctem sine somno moestitia consumat, ingerantur pectori manus, et sese omni saevitiae genere profecturus dolor exerceat. Sed si lacrymae inutiles sunt, si nullo fletu adversitas mitigatur; disce te ipsum regere, et omni adversitati invicta constantia obsiste. Turpis est navigii rector, cui gubernacula fluctus eripuit, qui fluctuantem navim tempestati permisit. At ille vel in naufragio laudandus, quem obruit mare clavum tenentem, et undis reluctantem.

Notae:

(1) I Cor. IV, 9.

(2) Eccli. XXXIV, 9.

CAPUT XVI.

De spe, et desperatione. Quomodo utramque moderari oporteat.

1. Spes vana, et mendax, et vere somnium vigilantis est, nisi in Deo collocetur, cujus solo nutu omnis difficultas vinci potest. Quid rei futurae expectatione cruciaris, et in longinquo cogitationes extendis? Nihil sperabis, si nihil cupies, si omnia terrena despicias. Nemo sperat quae contemnit. Licet te nunquam sperata deceperint, licet non ex difficili petatur quod speras; quam diu te spes aliqua proritat, sollicitus eris, et incertus tui, ac in ancipiti positus. Ut pedibus loca invia, et praerupta non petis; ita nec animo ea speranda, quae

in tua potestate non sunt. Omne miseriae momentum hoc est; defuisse voluntati quod speravit.

2. Saepe admonendus est animus, ut quaecumque extra te, et circa te sunt, aspiciat ut peritura, tenuique filo pendentia. Quid oblivisceris conditionis tuae? Mortalis natus es: nihil tibi de hodierna die promittitur, nihil de hac hora. Instat a tergo mors: quicquid habes mutuo accepisti. Usus fructus tuus est, cujus tempora summus omnium Arbiter temperat. Ad ejus nutum, omnia sine querela reddenda sunt. Pessimi est debitoris, creditori convitium facere. Nihil est ergo sub sole, quod debeas, aut possis sperare. Illa tantum vera est spes, quae de vero, et summo bono rite concipitur.

3. Desperationem causant inertia, abjectio animi, nimia difficultatum apprehensio, vitiosa sui diffidentia, viriumque et industriae defectus. Vincitur, excitando animum eorum exemplo, qui etiam in gravioribus angustiis constituti, omnia obstantia generose superarunt. Incipe, et propelle te ipsum: quia Deus facientes adjuvat; et quod arduum videbatur, facillimum fit, si falsa de illo opinio deponatur. Quicquid accidit tibi, id omne ab aeterno destinatum est. Illud autem aut ita evenit, ut natura comparatus es ferre: aut secus: si primum: ne despera, sed fer: sin aliter, nec tunc quidem desperandum: quicquid enim illud est, cito finem et ipsum habebit, et tibi imponet. Leve est, quod ferre potes; breve, quod non potes. Sed memineris, in te situm esse, multa facere tolerabilia; si ea, ut utilia, et convenientia, apprehenderis. Calamitas, virtutis occasio est.

CAPUT XVII.

De timore. Quam vanus sit, et qua ratione vincatur.

Audacia vitanda. Quaedam iterum de ira.

1. Magna pars mortalium, cum nec sit quidquam mali, nec pro certo futurum sit, aestuat tamen, et discurrit, sibi infortunium vel fingit, vel auget. Non tot reperit cruciatus humana crudelitas, quot patitur animus, futuri anxius, qui sollicitus est, ne bona praesentia amittat, aut mala imminetia eveniant.

Multa mala, quae non essent, sunt quia timemus. Quid prodest tibi ante tempus cruciari, et inani providentia occurrere aerumnis tuis? An ideo oportet te jam miserum esse, quia quandoque futurus es? Stultum est, dare se referentibus, nullisque apparentibus signis, quae malum praenuntient, falsis terri imaginibus. Saepe fallaci conjectura deceptus, verbum dubiae significationis detorques in pejus. Saepe potentis offensam majorem putas, quam revera sit; et cogitas, non quantum iratus sit ille, sed quantum liceat irato. Vani autem sunt hi metus; et ideo magis perturbant, quia vani sunt. Vera enim modum suum habent: quicquid ex incerto venit, conjecturae et licentiae paventis animi traditur. Parum differt patiaris adversa, an expectes; nisi quod modus est dolendi, non est timendi. Doles quantum scis accidisse; times quantum potest accidere.

2. Si vis omnem timorem exuere, quicquid vereris ne eveniat, eventurum propone, et illud malum tecum metire, metumque tuum taxa: intelliges profecto, non re ipsa, sed opinione magnum esse quod metuis. Num potest aliquid tibi durius accidere, quam ut mittaris in exilium, ut ducaris in carcerem? Num quidpiam corpori ultra timendum est, quam ne uratur, et pereat? Excute singula ista, et redige ad verum timorem tuum: multos invenies, etiam infideles, qui haec omnia contempserunt. Stephanus inter lapides pacato animo Deum precatur: Laurentius in flammis exultat, et insultat tyranno: se ultro projicit in succensum rogam Apollonia Virgo. Ridet ferreis malleis contusus in pila Anaxarchus: Socrates cicutae poculum gaudens exhaurit, et Critiae propinat. Quid ignes metuis, et turbam carnificum circa te frementium! sub ista pompa, quae stultos territat, latet mors, quam tot pueri, tot puellae laeto animo amplexi sunt. Deme rebus tumultum, deme personam, redde singulis faciem suam: nihil in illis terribile esse videbis, praeter ipsum timorem. Id nobis evenit grandioribus pueris, quod parvulis solet. Hi quos amant, quibus assueverunt, cum quibus ludunt, si personatos vident, expavescunt. Tu vero pueris deterior, ad tantam ineptiam pervenisti, ut non solum dolore, sed doloris larva et panico terrore vexeris.

3. Abduc animum a privata causa ad communem. Dic, mortale tibi et fragile corpusculum esse, multisque morbis, ac tandem morti obnoxium. Dic tibi ipsi: Jam pridem sciebam, multa mihi adversa imminere. Quid nunc ergo timeo? Aegrotabo? Proderit ad animae salutem corporis aegritudo. Ad paupertatem redigar? Tutior mihi et tranquillior vita erit. Opes amittam? et cum illis curas multas, periculumque perpetuum. Ignominia afficiar? si justa, ejus causam execrabor: si injusta, mea me conscientia consolabor. Repulsam speratae rei

patiar? Nec Reges quidem omnia quae cupiunt assequuntur. In exilium mittar? Sponte ibo, eritque peregrinatio. Caecus fiam? Multis cupiditatibus via incidetur. Male de me loquentur homines? Facient quod mereor, quod solent. Moriar? Hac conditione intravi, ut exirem. Sed peregre moriar? Nulla terra est aliena non habenti hic permanentem civitatem. Moriar ante diem? Nemo nisi amens queritur, ante tempus absolvi vinculis, et carcere relaxari. Mors, exilium, luctus non sunt supplicia metuenda; sed tributa nostrae mortalitatis. Stultum est ea timere, quae vitare non potes.

4. Fuge audaciam, nihilque temere ultra vires aggredere: nemo enim celerius opprimitur, quam qui nimium de se praesumit. Exiguae sunt vires nostrae sine Dei praesidio, a quo omnis sufficientia, omne robur emanat. Oritur audacia a propriae virtutis nimia existimatione, a contemptu adversariorum, a praecipiti ingenio, rebusque gerendis minus exercitato. Plus metuit, qui prudentior est: nam vires proprias metitur, solerter prospiciens quid valeant, quid ferre recusent. Audaces, cum graviora, quam ante conceperant, experti pericula fuerint, effuso primo impetu subsidunt et torpent, sero agnoscentes, quam sint incertae hominum providentiae, quam vanae cogitationes. Initium est futurae calamitatis incauta securitas.

5. Nunquam tibi dominabitur ira, si opinionem existimatae injuriae tollas. Tu ipse dux flagitiorum tibi es, et incentor criminum: tu mala omnia tibi struis. Quid causam tuarum perturbationum in alios derivas, si tu te impellis et praecipitas? Nemo laeditur nisi a se ipso. Quod dicunt pueris nutrices: Si non plores, accipies; id tu rectius dices animo tuo effervescenti? Noli irasci, noli urgere et clamare; rectius fiet quod volebas. Dies quosdam institue, quibus proponas in iram nunquam incidere quacunque ex causa: tum per unum vel duos menses eadem ratione te experire; invenies successu temporis te adeo profecisse, ut ad risum te provocent quae prius iratum e statu mentis dejiciebant. Placidi mores nemini eorum, cum quibus vivitur, ita sunt grati, et jucundi, ut ei ipsi, qui praeditus illis est. Hoc boni habet pacatus animus; semper gaudet, semper triumphat.

CAPUT XVIII.

De potentiis animae rationalis. Continendus intellectus a curiositate. Cui potissimum scientiae incumbendum. Quam malum sit, aliorum mores disquirere. Aliorum judicia spernenda. De voluntatis abnegatione.

1. Data est tibi a Deo intelligendi facultas, ut ipsum agnosceres et cognoscendo amares; sed per peccatum duplici vulnere sauciata est, ignorantia et caecitate. Nam et in notione veritatis erras; et quid sit faciendum, vel fugiendum, plerumque ignoras. Quanta ergo diligentia vel urbs in grassantis pestilentiae metu, vel arx ab hostili exercitu obsessa custoditur, ne quis non plane cognitus intus obrepit; tanta est cura, multoque majori vigilandum, ne intellectus malae rei, sibi a sensibus objectae, aditura patefaciat. Rerum enim species sensus objiciunt, intellectus admittit, et ad iudicium defert; hoc voluntati proponit. Sed sensus offerunt bona et mala: mentis est, vel admittere, vel excludere.

2. Imprimis continendus est intellectus a curiositate. Cur per inania distrahis mentem, solidae sapientiae et Deo natam? Res frugi sapientia est. Sicut qui gustat aconitum, ut qualitatem ejus scrutetur, prius perit, quam saporem sentiat; sic qui ea rimantur, quae ad se non spectant, prius se ipsos pessumdant, quam cognoverint quod quaerebant. Scire quod non prodest, proximum est ignorantiae. Qui vere sapiens esse cupit, non opinioni discit, sed vitae: nec quaerit in scientia oblectamentum animi, sed remedium. Nosse gaudes stellarum vires? Inepties postquam sciveris, si ignores infirmitatem tuam. Vis ornate et eleganter loqui? Satius est, si discas tacere. Scire nova cupis? Quid magis novum, quam renovare te ipsum? Hoc discite. Errores alienos libet confutare? Cur non corrigis tuos? Juvat percurrere historias, et scire aliorum facta. Bene, si interim non ignores, quae a te sunt facienda. Placita litigantium concordare delectat? Cur non et tuos affectus tumultuantes? Nisi quaereres supervacua, facile invenires necessaria. Scientia autem necessaria illa est, quae te bonum potius quam doctum facit.

3. Quid in iis quaestionibus te torques et maceras, quas subtilius saepe est contempsisse quam solvere? Cur pertinaci studio laboras, ut ea discas, quae forent dediscenda, si scires? sed ut aliarum rerum, sic quoque litterarum intemperantia nos vexat. Nullus librorum est finis. Instruuntur Bibliothecae ad

spectaculum potius et ornatum, quam ad usum legentium. Vix librorum editorum indices tota vita legere poteris, quamvis multos vixeris annos. Inter hos multi sunt noxii et perniciosi: multi indigni, qui legantur: multi vani et imperiti; quos cum diu perlegeris, nihil scies. Plures quidem a limine salutare tibi permittitur, ne aliquid in ipsis latere iudices magni et secreti boni, sed paucis, et cum delectu insistendum. Paucis ad bonam mentem libris et litteris indigemus.

4. O inanes mortalium cogitationes! Impallescimus chartis, et per innumeras artes ac scientias ingenium extendimus, quasi nobis per multa saecula vivehdum sit: vitae vero sempiternae curam negligimus, quae non scientiis, sed virtutibus comparatur. Quid prodest acta externorum Regum inquirere; et quae passi invicem, ausique sunt populi, magnis voluminibus describere? Quanto satius foret, tua mala extinguere, quam aliena posteris tradere? docet te geometria metiri latifundia: doceat potius, quomodo, quod tibi sufficiat, metiaris. Numerare docet Arithmetica, et avaritiae commodare digitos: doceat potius ea spernere et laeto animo amittere, quae tanta sollicitudine computantur. Monstrat Musica, quomodo voces inter se consonent: ostendat potius, quomodo secum mens concordet; nec disparem reddant sonum sensus, et ratio. Monstrat, qui sint modi hilares, qui flebiles: ostendat, inter prospera non extolli, inter adversa non emittere flebilem vocem. Non damno harum rerum cognitionem; sed haec et alia utiliter scies, postquam sciveris te ipsum, et novissima tua. Nihil scis, quamvis omnia scias, si te ipsum ignoras.

5. Infame vitium ac sordidissimum est, aliena facta observare, mores disquirere, et omnia temere interpretari. *Quis enim es tu, qui alienum iudicas servum? Domino suo stat, aut cadit* (1). Ipse est, qui iudicat omnes, qui omne sibi iudicium reservavit. Qua audacia divinum tribunal praesumis invadere? Attende tibi, et latebras conscientiae tuae perscrutare. Vide ibi mala quae insunt, bona quae desunt, et noli oculos ad aliorum vitam convertere. Satis uberem malorum copiam in te reperies, quam acriori censura perstringas. Vix quippiam juste fit, quod non possit pravum ingenium in malum detorquere. Ipsi Evangelii abutuntur haeretici: Christi actiones calumniabantur Hebraei. Ut corpora melancholica et mali humoris, quicquid sibi sumpserint, in bilem vertunt; sic anima male disposita quicquid videt, quicquid audit, perperam interpretatur. Bona vel mala intentio saepe res bonas vel malas facit: haec autem soli Deo nota est, qui scrutatur renes et corda. Quod si factum alienum nulla potest ratione defendi; quid ad te? Non erubescis, foedissima quaeque quasi e latibulis educere, ac publice spectanda proferre? Cur non te ipsum observas, qui caeteris

deterior es? In te exerce maledicentiam tuam: de te ipso tecum detrahe: accusa pravitatem tuam: et te ipsum dijudica. Dei enim iudicium evades, si tui iudex severus fueris.

6. Ut ingeniosi in notandis aliorum factis plerique sumus, inde nobis prudentiae famam perquirentes; ita facile suspicamur, alios de nobis male sentire, vel loqui; nos illis odiosos esse et despiciatos. Hoc vitium ut repellas, temperanda primo cupiditas est, qua hominibus placere, et magni ab illis aestimari desideras. Tum danda est opera, ut vel ipsam cogitationem abjicias, sciendi quid alii de te sentiant, vel loquantur; cum praesertim saepe contingat, eos nec quidem de te cogitare, quos fingis perperam de te loqui, et te observare. Dic tibi cum Apostolo: *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem* (2). Dic ad alios: *Mihi autem pro minimo est ut a vobis iudicer, aut ab humano die* (3). Talis revera es qualis es apud Deum. Sensus et loquela hominum nihil adjicit bonitati tuae; nihil detrahit de malitia. Melius est, bonum esse, quam videri.

7. Nihil tuae voluntati contrarium eveniet, si eam penitus abnegaveris, et transfuderis in divinam. Sic mentis solida pace, sic vera tranquillitate perfrueris. Vives ut voles, si, quid velle debeas, didiceris. Debes autem velle, quod Deus vult. Haec est unica vitae hujus felicitas, velle, ut quae fiunt, ita fiant, sicut vult Deus non ut volumus ipsi. Ducit te Deus ad finem, ad quem ab aeterno destinatus es, per suavia et aspera, per prospera et adversa. Obsequere divinae providentiae, et sequere alacriter: nam etsi repugnaveris, sequeris nihilominus, et impius eris. Ducit volentem Deus, nolentem trahit.

Notae:

(1) Rom. XIV, 4.

(2) Gal. I, 10.

(3) I Cor. IV, 3.

CAPUT XIX.

De statu proficientium. Varia profectus adjuncta. Temporis aestimatio, et usus. Dei praesentia necessaria.

1. Si bonus esse cupis, primum credito, te malum esse. Nunquam proficies, si proficiendi deposueris appetitum. Nolle proficere, deficere est. Persevera igitur, ut coepisti; et quantum potes propera, quo citius frui emendato animo, et composito possis. Argumentum animi in melius translata est, si vitia tua vides, quae adhuc ignorabas. Sic aegris gratulari solemus, cum se aegros esse senserunt. Noli facile tibi credere; sed excute te, et observa, tuique profectus experimentum cape animi firmitate, et cupiditatum diminutione. In proficientium classe te esse existimabis, cum in te ipsum maximam habueris potestatem. Inaestimabile bonum est, se possidere, et unum esse. Vir probus semper idem, improbus semper alius est.

2. Potes, si vis, una die ad culmen sanctitatis pervenire, si toto corde aversus a creaturis, ad Deum convertaris. An vero vitam intus cum Deo agas, ex his signis deprehendes. Si tibi displiceant res tansitoriae, si placeat solitudo, si cures quod perfectius est, si opiniones et iudicia hominum spernas. Magnum vero adjumentum ad omnem virtutem praebabit tibi vitae et passionis Christi assidua meditatio. Ipse est liber vitae, in quo solo, velut in divite ac instructissima bibliotheca, reperies, quicquid pertinet ad salutem, etsi omnes libri cum suis auctoribus interirent. Non tamen sufficit Christum scire et meditari, nisi etiam imiteris, atque ita vivas, sicut ipse docuit verbo et exemplo. Nisi ad regulam, prava non corriges.

3. Praeclare a quodam dictum est: eos qui proficere velint, ita vivere debere, ut perpetuo curentur. Multa enim sunt jugiter observanda, quae ad arcem virtutis properanti moram injiciunt. Cum nimirum amore inordinato vel te ipsum, vel aliquam creaturam prosequeris: cum rebus externis ita afficeris, ut, si eas auferri, vel amitti contingat, iniquo animo laturus sis: cum propriis commodis nimium studes in cibo, potu, colloquiis, evagationibus: cum temporalibus te nimium immergis, tuoque iudicio ac voluntati pertinaciter adhaeres: cum motus internos minime observas, Deumque intus loquentem per secretas inspirationes, audire contemnis. Haec sunt praecipua impedimenta, te in via detinentia; quae ut removeas sedulo vigilabis, et te operi viriliter accinges. Animet virtus quicquid agis; animet finis perfectissimus, cum promptitudine et

alacritate: animet pura intentio; atque ita operi insiste, ut praenotioni, quam habes de ejusdem perfectione, penitus adaequetur. Non consistit profectus in multitudine exercitiorum; sed in his, quae quotidie fiunt, perfecte obeundis. Non enim in facto laus est; sed in modo, quo res fit.

4. Volant dies, festinat tempus; et quod praeteritum est, nemo tibi restituere potest. Non vivis, sed victurus es: semper enim vita tua spectat in crastinum. Sic elabitur tibi vita, dum vitae instrumenta conquiris: et interim senectus venit; venit mors, in quam incidis imparatus. Sicut iter facientes, quos mutua decipit confabulatio, se prius ad metam pervenisse, quam appropinquasse cognoscunt: ita hoc vitae iter assiduum, quod vigilans et dormiens eodem gradu peragis, tibi occupato et distracto non nisi in fine apparebit. Quid igitur cunctaris, quid cessas? Pretium tempori pone, utere eo celeriter: aestima hunc diem, imo hanc horam; ejus enim jactura irreparabilis est. Praedia tua a nemine patens occupari: si exigua de finibus contentio sit, ad lites et ad arma discurre: vitam vero et tempus tibi eripi a quocunque permittis, ejus rei profusissimus, cujus solius avaritia honesta est. Computa aetatem tuam, revoca ad calculum praeteritos annos; quamvis centesimum excedas, videbis te pauciores habere, quam numeras. Quantum enim ex his diripuerunt somnus, gula, lites, amici, et otiosa discursatio? adjice quod sine usu jacuit, quod nihil agenti, aliudque agenti elapsum est, te non sentiente quid perderes; intelliges, quam exiguum tibi de tuo relictum sit, et te immaturum mori fateberis. Saepe quereris de transactis diebus, quos male perdidisti: cur non eniteris sic praesens tempus transigere, ut eo elapso dicere possis: Non video, quo pacto illud melius potuerim collocare? Singuli tantum dies, et hi per momenta praesentes sunt. Cur hodiernum perdis quod tuum est: et futurum disponis, quod tuum non est? Maximum vivendi impedimentum est dilatio. Vive hodie; cras vivere serum est.

5. Deum semper in omni cogitatione, verbo, et opere, quocunque alio fine excluso, respice: et unicam ejus voluntatem sectare. Nunquam a recto tramite deviat, qui Deum sibi viae ductorem proponit. Bono loco res tuae erunt, si omnia quaecunque facis ad Dei gloriam dirigas; atque ita singula facias, ac si ipse spectet, qui videt omnia, omnia sustentat, omnibus providet. Ejus obtutum nunquam effugies: interest enim non verbis tantum et factis, sed intimis cogitationibus tuis. Cum fores obduxeris, et tenebras intus feceris, ne putes te solum esse; tecum Deus est, qui secretum tuum facere sanctius debet, cui nihil clausum est. In ipso vivimus, movemur, et sumus. Coram illo comede et bibe, cum illo ambula, cum eo tracta negotia tua, ad ipsum erige vitam tuam. Fac te

dignum, in quem oculos figat, quem semper amabiliter spectet. Magna tibi necessitas indicta est probitatis, cum ante oculos agis Iudicis cuncta cernentis. Sic vive, ac si nemo in mundo sit, praeter te solum et Deum. Quicquid ejus providentia de te disposuerit, libens amplectere, sive prosperum illud fuerit, sive adversum. Deum quaeris: hac, an illa via ad ipsum pervenias, quid refert? Atque utinam aliquando pervenias!

CAPUT XX.

De bono solitudinis. Fugienda malorum societas. Mundi vitia quot et quae sint. Studium proficientis, acquisitio virtutum.

Signa quaedam obtentae virtutis.

1. Ingens argumentum est compositae mentis, et a pravis affectionibus emendatae, secum posse consistere. Sicut Deus, se solo beatus, in se semper moratur; ita ad Dei felicitatem proxime accedes, si tecum manere didiceris. Et quidem si volueris, nunquam eris solitarius, si nunquam a Christo separaberis. Quod si loquendi te corripit cacoëthes, tecum loquere; sed cave, ne cum malo homine loquaris. Vis autem scire, quid tecum colloqui possis? Id quod homines de aliis libentissime faciunt: de te apud te male loquere. Produc vitia tua, et castiga quicquid in te animadversione dignum repereris. Nunquam deerit aliquod vitium, cui curatio adhibenda sit. Absconde te in otio; sed et otium tuum absconde. Gloriarum solitudine, iners ambitio est. Corporali autem solitudine internam junge, ut grata tibi atque utilis sit. Subduc te vanis occupationibus; nec ab hominibus tantum, sed a rebus etiam secede, quae ad te non spectant. Esto liber ab omni creatura; et a corde tuo earum imagines exclude. Abjice omnes caducarum rerum sollicitudines, omnes cogitationum ineptias; et in abdito cordis recessu tibi soli, et Deo attende. In hoc mentis silentio, in hac rerum omnium oblivione et nuditate, vera cordis requies, vera tranquillitas sita est. Huc fuge, hic abscondere, huc semper intende: ibi enim reperitur Deus, ubi omnes creaturae deseruntur.

2. Si vis bonus esse, fuge malorum consortium. Nihil tam damnosum bonis moribus, quam se populo committere. Nunquam mores, quos intulisti, referes. Animus tener et parum tenax recti, vitiorum impetum, tam magno comitatu venientium, ferre non potest. Facile transitur ad plures. Convictor delicatus paulatim enervat et emollit: vicinus dives cupiditatem irritat. Unico exemplo luxuriae, seu avaritiae, perire potes. Trahunt in pravum parentes, trahunt socii, trahunt servi. Plena omnia periculis, plena sunt laqueis. Statim ac editi in lucem sumus, in omni continuo pravitate, et in summa opinionum perversitate versamur. Vix ullus in mundo est, qui non aliquod vitium aut commendet, aut imprimat, aut nescienti allinat. Continebis te aliquando inter domesticos lares: extra forum et commercium hominum: proh quam suavi et optata fuga! Omnia intus serena, omnia tranquilla, sine nube et vento. Accedit casu qui te evocet; sequeris. Coniungunt se alii, sit corona, venit ad turbam, peccatur multiplici excessu; et qui bonus exieras, pessimus regrederis. Vulnera autem animae non deprehendis, nisi iterum solitarius. Recede ergo in te ipsum, quantum potes, ne suis erroribus mentem imbuat omnis undique ad vitia consentiens multitudo. Laetior est animus, qui in pauciora dstringitur.

3. Crede te paulisper in celsi montis verticem subduci: speculari inde miserrimam mundi faciem. Hinc disces ipsum odisse, et ab eo in solitudinem elongari. Cernes itinera a latronibus claudi, maria a praedonibus obsideri, fremere undique bella, et humano cruore madescere campos, abruptoque fraeno vitia ubique et scelera dominari. Videbis in occulto penetrali ab impudicis ea fieri, quae nec ipsis quidem possunt placere qui faciunt. Invenies tam indigna, tam indecora; ut nemo dubitaturus sit eos insanire, si cum paucioribus insanirent: sed sanitatis patrocinium est insanientium turba. Inter leges ipsas delinquitur; nec tuta illic est innocentia, ubi defenditur. Perit innocens, absolvitur reus: minusque crimine, quam absolute peccatur. Nullus legum metus est: quod enim potest redimi, non timetur. Amarae sunt obloquentium linguae, subdola ora laudantium: inde saevit odium, hinc decipit mendax officium. Alius vino madet, alius torpet inertia. Illum insatiabilis avaritia tenet; hunc defatigat ex alienis iudiciis suspensa semper ambitio. Respice forum multitudine refertum: tantumdem istis vitiorum esse fateberis, quot hominum. Peccant omnes injuriis in proximum; in Deum contemptu, in res abusu: omnia in suum congregant iudicium, omnium rei. Et quomodo tutum servare vestigium, vel ad te recurrere poteris, inter tot vitia omni ex parte urgentia, quae resurgere cupientem, et in altum attollere oculos, premunt, et mergunt? Innoxium aliquem esse, ubi regnant nocentium agmina, difficile est: nam si te

immutare non poterunt, saltem impediunt. Una est firma tranquillitas, tot te malis excerpere, et in eam recedere stationem, e qua possis mundi luem ab omni contagio liber intueri. Insuperabilis est animus, qui externa deseruit, et sibi soli vacans arce sua se vendicat. Huic mundus carcer est, et solitudo paradisus.

4. Vanum est ab hominibus secedere, nisi cogas animum intentum sibi esse, et virtutum exercitationi solerter incumbere. Nullum homini bonum est, si desit virtus; nulla quies, nulla felicitas, nisi ex virtute. Tria sunt, quae sibi mutuo in Universo respondent. Inter omnia et super omnia Deus; inter sensibilia lux, inter animi perfectiones virtus. Deus est lux et virtus omnium: lux, virtus mundi et imago Dei: virtus, lux animi, per quam filii Dei nominamur et sumus. Ad hanc purgato animo accedere debes, si ad optatum perfectionis culmen pervenire desideras. Virtus enim perfectio hominis est, instauratrix innocentiae, omni plena jucunditate. Est supplementum naturae, ad bonum supernaturale ex se ineptae. Est facilitas boni operis, qua recte vivimus, qua velut caeci illuminamur, qua peccatis resistimus, qua meritis cumulamur, qua vitam aeternam promeremur. In hoc studio necessarium tibi primo est, cujusque virtutis naturam et actus praescire; quia nemo amat quod ignorat. Tum ab actu et exercitatione nunquam cessandum: et si desint occasiones, milites imitari oportet, qui in media pace sine hoste decurrunt, fictisque velitationibus se ad vera certamina parant. Finge tibi ingentia quaeque scelera objici: puta te contumeliis proscendi, omnia quae possides a te violenter auferri; et sic patientiam exerce, ac si res vera ageretur. Non trepidabis in ipsa re, si ante rem te ita exercueris. Magnos ad pugnam spiritus adfert miles, qui sanguinem saepe fudit.

5. Virtutum habitus non nisi longa exercitatione comparantur. An vero aliquam ex illis obtinueris, ex his indiciis dignosces. Si nimirum vitia virtuti opposita extincta sentias, aut magna ex parte compressa. Si pravorum affectionum motus sub fraeno rationis legem pati, ac menti parere facile compellas. Si actus virtutis absque difficultate, imo etiam cum delectatione exerceas. Si tepidorum dicta contempnas, plenaque spiritus libertate ad ea praestanda te exeras, quae displicent imperfectis. Si pravos actus, ad quos antea per habitum inclinabaris, connaturali quodam fastidio abomineris. Se neque per somnium re aliqua turpi delectari, aut quidpiam injustum approbare videaris. Si ea satagas imitari, quae in aliis laudas et admiraris; atque ab illis abstineas, quae reprehendis. Si nullam culpam exiguan putes; omnemque imperfectionem, quantumvis minimam, studiose vites, et observes. Si cum vides vel audis, aequales tuos divitiis aut dignitatibus florere; nec invidias, nec perturberis. Si

errores tuos ingenue fatearis, cupiens ab omnibus corrigi et reprehendi. Si conscientiae testimonio contentus, bona opera in te ipso serves, et abscondas: recte enim facti fecisse praemium est. Si studio denique virtutis sine intermissione incumbas: nam vera virtus nunquam torpet, sed semper in actu est.

CAPUT XXI.

**De virtutibus theologis. Fides operibus comprobanda.
In solo Deo ponenda fiducia. Motiva amoris erga Deum.
Amor proximi beneficiis ostenditur. Hortatio ad eleemosynam.**

1. Basis caeterarum virtutum et totius Christianae vitae fundamentum est fides; sine qua nemo potest placere Deo. Haec est sapientia, quae domuit orbem; cui firmiter adhaerendum, omni disquisitione et curiositate rejecta. Crede autem, et operare: quia Fides sine operibus mortua est. Sermo tuus, et professio tua jactitant Fidem: cave, ne vita et mores praedicent infidelitatem. Credis Evangelium: cur non obedis Evangelio? Credis vitam aeternam: cur brevissimum tempus interminabili praefers aeternitati? Quid prodest credere vera et bona, si tu falsus es, et mala operaris? Vix fieri potest, ut bene credat, qui male vivit: ille enim vere credit, qui exercet operando quod credit.

2. Cum certissimum sit, Dei providentia omnia disponi et gubernari, adeo ut nec passer de coelo, nec folium de arbore cadat absque ejus nutu et voluntate; ipsi te totum trade excelso animo, et ingenti fiducia, nihil dubitans, quin opportunum ad res omnes auxilium sis habiturus. Scito, omnia humana consilia atque praesidia fallacia et incerta esse; teque regi et agi absque ulla anxietate a Deo sinas. Et si res accidant inopinatae, quibus actionum tuarum et consiliorum tota series turbari et praecidi videatur, vel morbis, vel falsis criminationibus, aliisque casibus gravioribus; ne despondeas animum, sed Spe Divina munitus, ejus te regimini subijce: nam per hos casus, per haec discrimina, ad illum finem te Divina Sapientia perducit, quem tibi ab aeterno destinavit. Non sentit malum praesens, qui futura sperat bona. Tantum potest homo, tantum habet, quantum sperat, et credit.

3. Charitas omnium virtutum forma et Regina, et Deum respicit, et proximum. Et Deus quidem ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus, super omnia amabilia diligendus est, pure propter se, et suam infinitam bonitatem. Quod est, quod vivis, quod moveris, quod sentis, quod intelligis, Dei gratia est. Ipse te a servitute diaboli redemit: ipse animam tuam innumeris praerogativis nobilitavit: ipse tibi vitam aeternam, nullis praecedentibus meritis, praeparavit. Coelum, terra, aër, aqua, et omnia quae in eis sunt, magnis vocibus quotidie clamant, ut summo cum amore prosequaris, a quo propter te creata sunt. Cur per multa vagaris, quaerendo bona animae tuae? Ama unum bonum, quod est omne bonum. Quaere simplex bonum, quod est summum bonum; quo nihil majus, nihil amabilius potest excogitari. Solus amor est, quo mutuum Creatori vicem, quamvis non ex aequo, rependere potes. Amor autem non est otiosus; non quaerit quae sua sunt: operatur magna, si est. Nulla amori impervia difficultas. Verus amator mori potest, vinci non potest.

4. Natura omnibus amorem indidit mutuum, et sociabiles fecit: omnes enim homines magni corporis membra sumus, ad eandem Fidem et gloriam vocati. Non amat Deum, qui non diligit fratrem suum. Actus vero dilectionis erga proximum sunt, beneficia omnibus conferre, omnibus prodesse, omnes obsequio et amore praevenire. Beneficia autem laeto animo et prompto indigentibus conferes, nulla intercedente mora, nisi in accipientis verecundia. Sufficiat ad remedium tristius quidpiam passis, quod eorum indigentiam scias. Molestum verbum, et onerosum est, Rogo. Si amici desiderium occupas, et antecedis, antequam rogeris, multiplicas munus tuum. Non tulit gratis, qui, cum rogasset, accepit. Si praevenire non potuisti, plura rogantis verba intercide, ne rogatus videaris; teque daturum, ipsa festinatione approba, etiamsi non fuisses interpellatus. Tum bona verba bonis rebus adjice; nec quidquam triste misceas beneficio, non moestitiam, non tarditatem, non exprobrationem, non denique jactantiam. Res ipsa te silente loquetur; et qui videt in abscondito, reddet tibi.

5. Inter actus Christianae beneficentiae praecipuum tenet locum eleëmosyna; qua fides probatur, redimuntur peccata, emitur coelum. Cave ergo, ne despicias pauperem, qui cum sibi egenus sit, te facere divitem potest. Peccatis tuis venundatus es, redime te pecunia tua: fac de instrumento avaritiae, subsidium misericordiae. Histrio te ad risum provocans, plenus a te recedit; Christus offerens regnum coelorum, nihil accipiet? Tributa Principi vel invitus solvis, etsi ex agris nihil perceperis; Christo Regi ex eo, quod superabundat, frustum panis denegabis? Cave, ne parcens pecuniis tuis, reus sis sanguinis

fratris tui. Si non pavisti, occidisti. Cogitas, quam bene alii post te vivant; non cogitas, quam male tu moriaris. Satius est deesse aliquid haeredibus tuis de patrimonio, quam tibi de salute. Inspice rationes tuas. Vide, quid in aeterna patria, quid hic possideas. Ex omnibus rebus tuis id solum in morte reperies, quod per manus pauperum in coelum praemisisti. Argue infidelitatem tuam. Invadere domum hostis potest, coelum non potest.

CAPUT XXII.

De prudentia. Ejus necessitas, et difficultas. Officium viri prudentis.

1. Ut architectis nullum opus recte procedit sine linea, et libella; ita nec nobis sine prudentia. Haec norma caeterarum virtutum est, recta ratio agendorum, oculus animae, et ars vivendi. Non potest esse jucunda vita, a qua absit prudentia. Hanc artem difficillimam esse omnes fatentur. Sed et obscura est. Oritur ex eo difficultas; quod intra considerationis suae ambitum res omnes tam universas, quam singulares complectatur: ac deinde, quod nullus sit certus status rerum humanarum; quae cum sint variae semper et contingentes, atque a diversis pendeant circumstantiis, non est cujusque ingenii, certam in illis statuere normam, et quae non raro repugnantia sunt, certo quodam temperamento conjungere, et miscere. Obscuritatem vero adfert caligo illa, qua rerum gerendarum causae involvuntur. Apparent quidem earum fastigia; sed latent fundamenta. Latet etiam divinum decretum, de prospero vel infelici rerum eventu: unde fit, ut paucorum sit ista virtus. Pauci possunt quid magis expediat in quovis negotio praevidere.

2. Prudentiam gignunt usus, et memoria. Res enim singulares, quas illa regit, notae homini fiunt per usum, et experientiam. Tutus eris, si tuo, et alieno credideris experimento; nec altiori rei te impones, in qua tibi tremendum, et unde cadendum sit. Ut vero omnia prudenter disponas, inspicere primum debes teipsum; deinde negotia quae aggredieris; tum eos,

quorum causa, vel cum quibus agendum est. Et te ipsum quidem accurate aestimabis, ne plus quam potes tibi posse videaris. Aliquis eloquentiae fiducia prolapsus est: quidam patrimonio suo plus imperavit quam ferre queat: alius infirmum corpus laborioso oppressit officio. Aestimanda sunt postea quae aggredieris; et vires tuae cum rebus agendis comparandae. Opprimunt onera, quae ferente majora sunt. His quoque admovenda manus, quorum finem aut facere aut certe sperare possis. Hominum deinde delectus habendus est, an digni sint quibus partem vitae tuae impendas: eorum mores examinandi; nec tibi noceas, dum aliis prodesse studes. Denique considerandum est, utrum natura tua rebus hujusmodi agendis idonea sit; et eo inclinandum, quo te vis ingenii defert. Reluctante natura irritus labor est.

3. Vir prudens nihil aggreditur, quamdiu aliqua perturbatione agitur: non enim potest verum et honestum discernere concussa mens, et pravae affectionis praestigiis delusa. Multum item prudentiae adversatur praecipitatio, quae in graves ac inextricabiles casus plerosque induxit. Quare prudens nil temere agit, propriumque iudicium alieno consilio subicit. Timidae sunt hominum cogitationes, incertae providentiae, rerum exitus dubii, fallaces experientiae. Ibi salus, ubi multa consilia. Spectat quoque ad prudentem, rem denudare, et acute introspicere, sine fuco et integumentis, quae decipere incautos solent. Sepone pecuniam, famam, dignitatem: intus rem ipsam scrutare: quaere quid sit, non quid vocetur. Stultum est, simulacris et umbris falli. Tum debes veluti ex specula quidquid evenire potest explorare; ne stultum illud quandoque dicendum sit: Non putaram. Ad id longa consultatio adhibenda, maturumque iudicium, et subtile examen; ne prava aliqua circumstantia actionem vitiet, ne prudentia degeneret in astutiam et calliditatem, et ne in tanta veri ac fucati boni vicinia vitium pro virtute amplectaris. Peracta denique electione, omnem praecide moram, statimque exequere quod decrevisti. Nullus cunctationi locus est in bono consilio; quod non potest laudari, nisi peractum.

CAPUT XXIII.

De justitia, et religione. Actus utriusque.

Quid sit poenitentia, et in quo consistat.

1. Justitia suprema virtus, aliis nata non sibi, quidquid habet transfundit in proximos, nihil petens ex se, nisi usum sui. Haec homines a mutuis injuriis avertit, et mundum universum in pace constituit. Haec tacita quaedam naturae conventio est, et vinculum societatis humanae; nec quidquam sine illa laudabile esse potest. Vir justus neminem laedit, alienum non vindicat, omnibus prodest, bene de omnibus sentit et loquitur, dat unicuique quod suum est, non impedit alterius bonum. Si praesit, justa praecipit, omnibus patet, propriisque utilitatibus subditorum commoda praefert: poenis vitia coërcet, praemia bonis largitur, et sic omnes continet in officio. Si subsit, servat concordiam, legibus paret, et jussis majorum, suoque statu contentus officia et dignitates non appetit, nec se rebus ingerit quas ad se non spectant. Gratis autem justitiam colit; quia justae actionis nullum majus praemium existimat, quam justum esse.

2. Religio moralium virtutum praestantissima, Deum immediate respicit, ejusque cultum et honorem. Primus autem cultus est, ipsum credere et cognoscere: deinde, reddere illi majestatem suam, reddere bonitatem. Parum est nosse Deum, quod et daemones faciunt, qui oderunt; amor insuper et cultus exigitur, his ex rebus constans; quae utinam tam bene implerentur, quam sciuntur! Scis, Deum illum esse, qui praesidet mundo; qui humani generis tutelam gerit, qui universa moderatur. Ipsum solum potentem, solum bonum, solum altissimum confiteris: ab eo tanquam a summo bono, et tuo ultimo fine, perpetuam beatitudinem expectas. Cur non igitur, ut par est, eum colis? cur non summam ei exhibes venerationem? cur vilissimam terrae glebulam ei praefers? Vana est religio tua, nisi factis comprobetur. Vis vere religiosus esse? Ambula coram Deo, et esto perfectus. Satis eum colit, qui imitatur. Vera religio te Deo religat, Deum tibi. Custodi eam illibatam a negligentia, ab erroribus, a peccatis. Stultitia magna est, fidem lingua, moribus infidelitatem praedicare. Hujus notae homines irrisit olim celeberrimus inter Ethnicos Philosophus, dicens: Nihil gloriosius esse Christianis, cum loquuntur: nihil miserabilius, cum operantur.

3. Divini juris laesi reparatrix est Poenitentia; quae ad peccati detestationem inclinatur, cum efficaci voluntate, Deo, per illud offenso, satisfaciendi. Haec est enim poenitentia, praeterita peccata detestari, expiare;

nec amplius in ea consentire. Praeterit quod delectat; restat quod arguit, quod torquet, quod damnat. Quid prodest transactam foeditatem abscondere? Nemo nocens se iudice absolvitur. Tribunal quoddam a natura in ipsa mente humana constitutum est, ubi unusquisque sui sceleris accusator est, et testis, et iudex. Hic coge animum et sensus tuos quotidie adesse, ad reddendam rationem. Dic apud te causam; et, quantum potes, te ipsum coargue. Totum diem tecum scrutare; omnia dicta et facta tua, atque ipsasmet cogitationes remetire, nihil abscondens, nihil transiens. Si agnoscis iniquitatem tuam, ignoscit Deus: si fateris, mederis. Quid refert neminem scire vitium tuum, cum tu scias? an utilius tibi existimas, damnatum latere, quam palam absolvi? Ubi cumque lateas, conscientia tecum est; non potes eam effugere. Miserrimus es, si hanc aspernaris.

4. In tria tempora vita dividitur, quod est, quod fuit, et quod futurum est. Praesens momentaneum est, ante desinens quam veniat; futurum nondum est; at praeteriti dies aderunt omnes, cum jusseris, et ad arbitrium tuum se inspicere patientur. Ne timeas memoriam tuam; ne erubescas te in praeteritum retorquere, erroresque tuos tibi exprobrare. Quo frequentius id feceris, eo citius emendaberis. Ipse de te vindictam sume, nec ea iterum admittas, quae fecisse te plangis. Plerique liberati a naufragio, exinde repudium et navi et mari dicunt, Deique beneficium periculi memoria honorant. Hanc bonam sollicitudinem in te esse cupio; ne iterum experiri velis, quod semel timuisti. Grande periculum evasisti: ne te iterum discrimini exponas. Toties pepercit Deus, quoties deliquisti: cave, ne idcirco deterior fias, quia Deus bonus est. Quid facturus sis, cogitas aliquando: cur non potius, quid feceris? Nam consilium futuri ex praeterito venit. Multi ad sapientiam pervenirent, nisi jam putarent se pervenisse. Nisi te quotidie emendes, quotidie deterior eris.

CAPUT XXIV.

De pietate, et observantia. Obedientia commendatur, itemque gratitudo. Quomodo accipiendum, et reddendum sit beneficium.

1. Nulla vi verborum exprimi potest, quam laudabile opus sit, posse hominem dicere: Parentibus meis cessi, et parui semper: eorum imperio, sive aequum, sive durum fuerit, obsequentem et submissum me praebui: bonum patriae civem me semper exhibui: fratribus et consanguineis bene facere nunquam cessavi: omnes vincere beneficiis conatus sum. Haec sunt nimirum Pietatis officia, quibus debitum tribuimus cultum patriae, parentibus, fratribus, et aliis sanguine conjunctis. Quod vero pietas erga cognatos, id praestat observantia erga Praelatos, Principes, Praeceptores, et alios, qui aliquo modo nos antecedunt dignitate, sapientia, aetate, religione, et sanctitate. Solemus enim coram illis assurgere, caput aperire, via decedere, equo aut vehiculo desilire, ad genua provolvi, manus aut vestes osculari, aliaque honoris signa pro more patriae exhibere. Haec autem omnia profuso ac reverenti animo praestabis, si praecesserit in intellectu magna sublimitatis illorum aestimatio. Nam hinc orietur in voluntate fuga quaedam et metus, quo percussus nimiam cum illis familiaritatem declinabis, atque ab eorum magnitudine in tuam quodammodo resilies parvitatem. Omnis potestas a Deo est. Quicquid praestiteris majoribus tuis, infra debitum honorem erit, si Deum in illis consideraveris.

2. Ut ex primi parentis inobedientia omnis calamitas exorta est, sic per obedientiam filii Dei ad felicitatem reducti sumus, si et nos obedientiam servaverimus. Obedientia rerum omnium perfectio est, earumque cum suo principio firmissima connexio. A Deo enim in Deum admirabili circulo cuncta deducit. Hanc Christus prae caeteris virtutibus commendavit, qui ne eam perderet, perdidit vitam. Haec melior dicitur esse quam victimae, quia per eam propria voluntas mactatur. Suscipiendum est autem Superioris edictum, velut emissa divinitus vox, nulla quaesita praecepti causa vel motivo. Nescit judicare, qui perfecte didicit obedire. Moneat Superior, jubeat lex, dicat quid me velit facere; non disco, non disputo, non excuso: sed simpliciter et velociter pareo, paratus ad omnia, seu facilia seu ardua, pari gaudio et promptitudine exequenda. Unum est, in quo refractarius et contumax esse potes, si quis nimirum a bono te retrahat, et adversus Dei legem impellat. Caetera omnia constanter et sine murmure exequi debes.

3. Gratitude debitum respicit ob acceptum beneficium. Nihil autem magis praestandum, quam beneficii aestimatio; si non ex rei magnitudine, saltem ex animo, et affectu donantis. Tum jugis benefacti memoria necessaria est, quae semper animo haereat. Gratiam referre nequit, nisi qui meminit: et qui meminit, jam refert. Hoc non exigit opes, non operam, non felicitatem; in promptu omnibus est. Ut desint vires, nunquam deerit voluntas, qua rependere etiam Regibus potes. Cum ab aliquo accipis beneficium, hilaris accipe, et gaudium profiteri, quod sit danti manifestum; ut muneris sui fructum capiat. Justa laetitiae causa est, laetum amicum videre; justior, fecisse. Qui grate beneficium accepit, qui libenter et benigne, primam ejus pensionem solvit. Nunquam voluit gratus esse, qui beneficium tam longe projecit, ut extra conspectum sit. Qui illud extollit, qui se negat gratiam referre posse, jam reddidit. Qui fastidiose accipit et negligenter, parvi facere illud videtur. Qui vix indicat se sensisse, vix labia deducit, ingrator est, quam si taceret. Vir bonus, dum accipit beneficium, de reddendo statim cogitat. Quid enim tam contra officium, quam non reddere quod acceperis? Nec mensura pari, sed uberiori reddendum; sicut terra suscepta semina majori cumulo restituit. Cave tamen, ne in gratiae relatione nimium festines. Quidam, cum aliquod munusculum missum est illi, aliquid subinde intempestive remittunt, et se nihil debere testantur. Rejiciendi hoc genus est, cum munus munere subito expungis.

CAPUT XXV.

De veritate, ejusque usu. Simplicitas laudatur. Actus fidelitatis.

1. In omni sermone, gestu, et scriptura, aliisque signis externis veritas sit. Non decet Christianum hominem labium mendax. Muliebri vitium et plebeium est, aliud pectore claudere, aliud ore proferre. Vir generosus res simpliciter enuntiat prout sunt: non exaggerat, non amplificat, non decipit, non simulat, verborumque ambages et involucra devitat. Simplicia verba veritas simplex amat. Vult nuda videri, quia innocens est. Qui vero mentitur aut fallit, rem

duplici sermone obscurat, ut lateat. Odit lucem qui male loquitur, sicut qui male agit. Cave itaque, ne ut vestitum, sic sententiam habeas, aliam domesticam, aliam forensem: ne in fronte ostentatio sit, intus veritas occultetur. Ab hoc vitio abhorret ipsa natura. Pueros vide, nondum ratione utentes. Mendacium inter prima probra objiciunt, et quamvis levitate quadam assumant, tamen insita iudicii rectitudine damnant. Qua in re Dei providentiam admirari oportet, quae virtutes animo inserit, sine quibus vita et societas stare non possunt. Omnium autem perniciosissimum est mendacium vitae. Nam si omnem sermonis falsitatem abominaris tanquam sublimi animo indignam, cur ipse mendacium esse et vivere non formidas? Magna res est, unum hominem agere.

2. Simplicitas, parum hominibus cognita virtus, tantae est dignitatis, ut ea Deus magnopere delectetur: nam *cum simplicibus sermocinatio ejus* (1). Simplex enim ille et integerrimus cum sit, simplices esse vult animas, quae ad se conveniunt. Est autem simplex, qui in varia non abit: qui sine duplicitate et hypocrisi talem se exterius exhibet, qualis interius est: qui proprios defectus, cum fert occasio, candide et sincere fatetur: qui malitia parvulus est, et omnem politicam agendi rationem detestatur: qui non exclusa prudentiae circumspectione, fidem in omnibus esse arbitratur, malum de nemine suspicatur: qui stultus apud homines videri non refugit, ut sit sapiens apud Deum: qui ab omni multiplicitate alienus, simplici intentione Deo placendi, cuncta operatur. Quid turbaris erga plurima, infelix astutia? Unum est necessarium, ut ad eum pervenias, qui unus et simplicissimus est. Nunquam pertinges ad metam, si duplici graderis via.

3. Fidelitas, inter maxima et praecipua humani generis bona, colenda est: hac enim sublata tollitur usus commerciorum, dissolvitur amicitia, foedera dissociantur, universa Respublica perturbatur. Rara tamen et ista est, ac fere mundo incognita virtus. Passim accusant humanam perfidiam tot ad contractus adhibiti testes, tot stipulationum firmamenta, tot interpositae industriae: quae nihilominus vix sufficiunt, ut firma maneant pacta et conventa. Adeo plerique sordidi sunt, ut sanctior sit illis quaestus quam fides. O turpem humano generi publicae fraudis ac nequitiae confessionem! Nemini credimus sine teste, sine sponsore: et tutius in tabulis, quam in animi sacrario, fidem custodiri arbitramur. Caeterum vir fidelis quocumque opus promissum constanter exequitur, commissa sibi secreta nemini pandit, datam fidem etiam hostibus servat, ipsamque regnis ac vitae praefert. Tarde quidem promittit, quia celeri sponsioni celerem incumbere poenitentiam novit: sed si semel

spopondit, non fallit, non violat, nisi forte rerum status mutetur, aut peccandi periculum incidat. Neminem obligat promissio, quae non potest sine scelere adimpleri.

Notae:

(1) Prov. III, 32.

CAPUT XXVI.

De amicitia. Quibus officiis sit colenda.

Praecepta quaedam ad mutuam conversationem pertinentia.

1. Nihil magis ad humanam vitam necessarium quam amicitia; nihil commodius, nihil jucundius. Ea est mutua duorum benevolentia, in virtute fundata, et bonorum communicationi conjuncta. Quantum hoc bonum est, ubi praeparata sunt pectora, in quae tuto secretum omne descendat: quorum conscientiam minus quam tuam timeas, quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia consilium expediat, hilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse delectet? Quid dulcius, quam hominem habere, cui confiteri non timeas si quid deliqueris; cujus vel solus occursum prosit tibi? Minuta quaedam animalia cum mordent non sentiuntur, adeo tenuis est illis et fallens in periculum vis; tumor indicat morsum, idem tibi eveniet in boni amici conversatione, non deprehendes, quemadmodum, et quando tibi prosit, profuisse deprehendes. Vera autem esse amicitia nequit, nisi reciprocus interveniat amor; sed amare principaliter est, quam amari: atque ideo benevolentia pro fundamento statuitur, redamatio connotatur. Vera item amicitia est, et Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non sola corporalis praesentia, non mendax obsequium, non fallax adulatio, sed Dei timor, et divinarum studia litterarum conciliant. Solida in malo amicitia esse non potest.

2. In eligendo amico magna cautio adhibenda, juxta illud quod vulgus ait: multos salis modios simul edendos esse, ut amicitiae munus expletum sit. Sunt autem quatuor in eo probanda, cum quo inire amicitiam cupis. *Fides*, res difficillima, cujus sola fere umbra in terris reperitur; ut te et tua ei tuto committas. *Intentio*, ut amicitia finem honestum habeat, et res divina non transeat in turpitudinem. *Discretio*, ut scias quid praestandum illi, quid ab eo petendum. *Patientia*, ut paratus sit animus, quaecumque adversa pro amico sustinere. Hac cum in illo probaveris, explorare insuper debes, prioribus amicis quomodo usus sit: nam talem in te futurum sperabis, qualem caeteris se praebuit. Fidus amicus vivus thesaurus est, magna servandus cura; magno, si pereat, fletu lugendus. Beatus es, si talem habes, qui te diligit, non tuas opes, non mensam, non ingenium: qui errantem corrigat, cadentem sublevet, currentem adhortetur. Similem illi non invenies, quacunq; coeli ambitus patet. Multi sunt, qui dicuntur amici, eorum qui vere sint, paucissimi numerantur. Nemo alterum gratis amat. Qui se spectat, qui res externas sibi pro fine proposuit, verus amicus non est. Tamdiu te diliget quamdiu utilis ei fueris. Sublata mensa deficiet; atque ut coepit, sic desinet. Vera amicitia ibi maxime deest, ubi creditur abundare.

3. Sicut Medicus, carissimum sibi aegrotantem curaturus, nec ferro, nec igni parcit: ita erga amicum correctione indigentem te gerere debes, liberrime, audacter, constanter, nihil negligendo, aut dissimulando. Damnabile est obsequium, per quod vitia foventur. Sit autem admonitio secreta, adsit ei omnis suavitas, careat omni verborum acerbitate. An aliquis tibi in amicitiam recipiendus sit, diu delibera: cum placuerit fieri, toto illum pectore admitte; tam libere cum eo loquere, quam tecum. Ita quidem vivere debes, ut nihil illi committas, nisi quod inimico committere possis: sed quia interveniunt quaedam, quae consuetudo fecit arcana, omnes curas cum amico, omnes cogitationes misce. Quidam, quae solis amicis committenda sunt, obviis narrant, et in quaslibet aures quicquid urit exonerant: alii etiam carissimorum conscientiam reformidant, et intra pectus omne secretum premunt, nec sibi quidem credituri, si fieri posset. Utrumque vitium est, et omnibus credere, et nulli, sed alterum honestius, alterum tutius. Quod si cupis sine periculo cum omnibus loqui, id facile assequeris, non occultando, quae feceris, sed nihil faciendo, quod velis occultum esse.

4. Affinis amicitiae est affabilitas, quae humanam conversationem moderatur; in qua servanda modestia est, servandum silentium. Multa decet audire virum probum, pauca loqui. Vitiosum est, velle potius sciri, quam scire;

cognosci, quam alios cognoscere; proprias merces inutiliter prodigere, quam sibi alienas comparare. Assuescere oportet eorum cum quibus vivis verbis et moribus incompositis: et quia multi multa loquentur falsa, inepta, puerilia, nihilque ad rem pertinentia, haec prudenter dissimulabis. Animi abjecti, ac muliebris est, cum iis dumtaxat versari velle, qui cedant, applaudant, et adulentur. De te rebusque tuis parcius loquere, tuae sententiae ne pertinaciter inhaereas, et a verbis elatis abstine, quae auctoritatem et magisterium sapiant. Cum quidpiam contra decorum occurrit tibi, in te regressus teipsum interroga, an et tu tali vitio labores: tum ex omnibus quae audis et vides, aliquid semper ad tuum profectum excerpe. Bene tecum agitur, si ex alieno peccato tuum emendas.

5. Cum tibi aliquid occurrit insolitum, inopinatum, et ab usu tuae patriae abhorrens, ne id continuo reprehendas: nam levis animi indicium est, aliena mirari, et ridere, et suo servire municipio. Res aestimandae prout sunt, non ut videntur. Vulgus omnia aestimat ex novitate, difficultate, artificio, raritate, pompa, rumore, et extrinseco apparatu: sapiens intrinsecum rei pretium, et honestatem respicit; eaque omnia spernit, quae plebs insana admiratur. Quidquid acciderit, penes te est, ut fructum ex eo capias. Noli te coarctare, et limitare proventum tuum. Licet tibi personam obducere, et actores fabulae imitari. Illi dum flent, non dolent; dum emunt, non possident; jubent sine imperio, objurgantur sine vindicta, objurgant sine ira: agunt, scilicet, alienam vitam. Utinam et tu sic in aliorum societate te geras, sine affectu, et proprietate! Magnum theatrum mundus est, in quo tot histriones, quot homines sunt. Cura autem, ut, quantum fieri potest, spectator sis, non actor fabulae. Qui spectaculum sui in scena exhibent, laborant; qui spectant, rident et delectantur.

CAPUT XXVII.

De liberalitate. Quid sit, et qualiter exercenda.

Quomodo differat a magnificentia.

1. Non voco liberalem, pecuniae suae iratum; qui nec dare scit, nec servare; qui non donat, sed projicit. Liberalis est, qui recte dat et rationabiliter, et pro modo facultatum, quantum decet, impendit, quando et quibus oportet, non suum sed alienum spectans emolumentum. Porro liberalitas virtus est beneficiorum erogatrix, quae circa pecuniarum largitionem et acceptionem versatur: sed largitio principaliter intenditur; quia praestantius est dare, quam accipere. Sufficit autem voluntas, cum tribuendi facultas deest; imo haec maxime attenditur, ut non solum prosis, sed velis prodesse. Nemo fluminibus, aut mari gratias agit, quod navigia patiantur: neque arboribus, quod fructus ferant: nec vento, quod secundus aspiret: nam licet haec omnia beneficia sint, illis tamen deest benefaciendi voluntas. Quod vero alicui donandum est pretium a celeritate sortitur. Sunt nonnulli, qui dum aliquid donant, gratiam omnem corrumpunt, avertendo vultum, obducendo frontem, et in alterum diem differendo. Sic amicum dilatione lassant, torquent expectatione: cumque proprium sit libenter donantis cito dare, qui diu noluit, non ex animo largitus est. Properat omnis benignitas, et jucundum est munus, quod obviam venit.

2. Non potest quisquam beate degere, qui se tantum intuetur, qui omnia ad utilitatem suam convertit: alteri vivas oportet, si tibi vivere optas. Quid tanquam tuo parcis? Procurator es. Omnia ista, quae ferreis claustris custodis, quae ex alieno sanguine rapta tuo defendis, tua non sunt. Deposita apud te fuerunt, et jam ad alium dominum spectant. Aut hostis illa, aut hostilis animi successor invadet. Quaeris, quomodo facias tua? Donando. Quid est hoc, quo te divitem putas? Domuncula, pecunia, agellus: si donaveris proximo, beneficium erit, virtus erit, quae tecum in aeternum manebit. Tunc pretiosa est pecunia, cum usu largiendi desinit possideri.

3. Quia tenui impensa fieri magna non possunt, ut mediocres sumptus liberalitas regit; ita splendorosos et magnos Magnificentia. Hae duae virtutes, caetera similes, hoc discrepant; quod illa etiam in parvis, haec non nisi in magnis et luculentis apparet. Cui res angusta domi est, liberalis esse non potest: laudem vero magnificentiae ille solus assequitur, cujus opulentia spectabilis est. Haec proprie in operis admirabilitate conspicitur. Si quis enim magni pretii

gemma in usum rei divinae largiatur, eximie potius liberalis quam magnificus dicendus erit: sed si pretio gemmae sacrarium, templum, aut aliud splendidum ac mirabile opus extruxerit; magnificus nuncupabitur. Operum vero nomine, in quae magni sumptus conferri possunt, ea intelliguntur, quae pertinent ad publicam hilaritatem, et ad quaedam hominis officia splendide praestanda. In his decoris ratio habenda est, respectu operantis, et facultatum. Non est magnificus, qui plura quam habeat profundit: qui aere alieno se et suos gravat; ut magnificentiae laudem consequatur. Vere liberalis et magnificus ille est, qui quod donat et expendit, detrahit sibi.

CAPUT XXVIII.

De fortitudine. Quae sint ejus officia. Mortem a viro forti contemnendam esse.

1. Molles sunt hominum animi, debilisque natura; quam idcirco fortitudine armare oportet, ne periculis deterriti ab honestate recedamus. Duplex ejus officium est: unum, idque praecipuum, labores atque pericula sustinere; alterum, eadem aggredi cum oportet. Vir fortis non se temere malis ingerit, sed advenientia constanter fert: non appetit formidabilia, sed spernit: ibi extollitur, ubi caeteri deprimuntur: ibi stat, ubi alii jacent: non illum subigit dedecus, non repulsa, non exilium, non injuriae: non eum carcer, non tormenta, non ipsa mors exterrent: omnem luctum, omnem aegritudinem, omnes molestias magnitudine sua elidit: non se minis aut precibus a recto detorqueri permittit: non despondet animum, etsi plura bene coeptis obsistant impedimenta: non cedit oneri, nec cum officio semel suscepto luctatur; sed persistit, donec perficiat: stat rectus sub quolibet pondere: nulla illum vis, nulla potentia, nullus terror minorem facit: periculis undique imminentibus non allidit virtutem, nec abscondit. Quo tendat, semper attendit, non quid patiat.

2. Sicut secundo navigans vento variis se subsidiis munit, quibus tempestatem excipiat: sic utile erit tibi, donec prospera est fortuna, quaerere

praesidia, quibus adversam fortiter feras. Finge tibi jam advenisse, quidquid sinistri contingere potest, orbitatem, naufragium, exilium, vulnera, tormenta, morbos, calumniam, contumeliam: atque ita te compara, ac si jam in discrimine versareris: ut hoc quasi praeludio excitatus, dicere possis in omni eventu: Haec jam animo praecipi, jam praevidi, et contempsi. Ab aeterno constitutum est, quid gaudeas, quid fleas: et quamvis magna varietate singulorum vita distingui videatur, summa in unum venit. Accepimus peritura perituri. Quid indignaris? quid quereris? etsi omnia tua pereant, nihil perit de tuo. Satius est dare, quod repetit Deus, quam cogi ad solvendum. Virum sapientem etiam in tormentis beatum fore ipsemet Epicurus edocuit. In Phalaridis, inquit, tauro si fuerit, dicit: Quam suave est hoc, quam hoc non curo! Magnum quidem effatum, sed nobis non incredibile, apud quos extant tot Martyrum exempla, quorum in poenis constantia, in flammis alacritas tanta fuit, ut nullo modo sentire tormenta viderentur. Volenti, et Deum amanti omnes poenae deliciae sunt.

3. Nullibi clarius fortitudinis praestantia elucet, quam in mortis discrimine. Difficile est animum perducere ad contemptum vitae, cujus amore ita plerique tenentur, ut nihil ea felicius, nihil pretiosius aestiment. Sed si sapiens es, ut te esse oportet, desines inter mala numerare mortem, quae finis malorum est, et initium vitae. Aequo animo exire debes, rediturus. Mors invictam necessitatem habet; eam timere dementis est: dubia enim sunt quae metuuntur, certa expectantur. Considera, nec pueros, nec mente lapsos timere mortem. Turpissimum est autem, si eam tibi securitatem ratio non praestat, ad quam stultitia perducit. Cum exceptione mortis data est vita: vivere noluit, qui mori non vult.

4. Gratificata est nobis natura, cum ad certum tempus usuram spectaculorum suorum concessit: jam exacto tempore discedendum est. Quis sapiens ad extremum spiritum redactus, si rursus ei vita concederetur, vellet iterum materni uteri ergastulum subire, resumere amentiam infantiae, metus puerilitatis, juventutis pericula, curas virilitatis, labores senectutis? Nemo tam feliciter vixit, cui placeret iterum nasci. Attende igitur quo properes, et a quibus discedas. Posses vitae hujus exitum non timere, si alterius ingressum sperares. Haec est causa timoris tui, quia inanis bonorum es, quorum incipis in fine vitae desiderio laborare. Alioquin non trepidares in limine aeternae felicitatis. Viro justo supplicium esset nasci, nisi mors sequeretur.

5. Nemo mortem laetus excepit, nisi qui ad illam se diu composuit. Effice eam tibi assidua cogitatione familiarem, ut venientem alacri animo excipias. Ut

satis vixeris, non dies faciunt, non anni; sed animus exire gestiens, et ad originem suam revolare. Diu vixit, qui bene moritur. Bene moritur, qui bene vixit. Vis mortem tibi tranquillam parare? Assuesce ex alto cuncta despiciere. Non potest mortem timere, qui jam plura sibi eripuit, quam rapiat mors. Vis tibi vitam jucundam facere? Omnem pro illa sollicitudinem depone: ad omne genus mortis paratus esto; sive gladius vitam, sive febris abrumpat, nihil tua intersit: vitam sic institue, ut liceat tibi quotidie dicere: Vixi. Ille securus vivit, et laetus moritur, qui se singulis diebus effert; cui concessum est vivere vita peracta. Non potes bene vivere, nisi quotidie moriaris.

CAPUT XXIX.

De magnanimitate. Viri magnanimi descriptio.

1. Magnum aliquid ipso nomine sonat Magnanimitas, excelsa virtus; cujus robustissima vis est, semperque tendens ad magna. Sine hac irritus cadet omnis conatus reliquarum virtutum: nam cum multae in earum exercitatione occurrant difficultates, adversus eas mens erigi, et contra audientior ire debet: nec prius absistere, quam perruptis interpositis obicibus, ad boni sibi propositi adeptionem generose pertingat. Hoc praestat homini Magnanimitas: quae ad magna et heroica opera semper inclinatur; Deique ope subnixae, secure ac prompte res quasque difficiles aggreditur. Audendum est aliquid, si vis aliquid esse. Non potest parvo res magna constare. Magna res est homo, cum vere est homo.

2. Magnus animus ad magna semper aspirat, eaque omnia velut minuta contemnit, quae pro maximis vulgus optat. Opera quidem efficit, quae multo honore sint digna; sed ipsum honorem, et denegatum non ambit, et spernit oblatum, nisi aliter exigant Dei honor, et obedientia. Nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert: recteque facti non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. In edito stat semper, excelsus, insuperabilis, par sibi in omni rerum statu: nec locis altioribus se ingerit, contentus magnitudine sua. Super omnia eminet omnium dominus; et ideo nulli se submittit, neminem rogat; quia extra se nulla re indiget. Nihil est quod ipsum terreat, aut incurvet. Se profert, et

spectari vult non vanitatis studio, sed attento gradu, in quo degit, et Dei donis, quibus refulget. Stat tamen cum his inconcussa humilitas summa coram Deo; quia omnia bona sua, omnemque gloriam in ipsum refundit, pro certo sciens, se ex se ipso nihil habere, nihil posse, nihil esse. Hoc est virtutis fines agnoscere, de se suisque rebus humillime sentire; iisdem tamen habitos honores salva modestia non repudiare. Sequi debet gloria, non appeti.

3. Excipit adverso pectore omnia adversantium tela, nihil reluctans; ut ad summum virtutis fastigium perveniat. Cum viris mediocribus et infimis modestum se ac moderatum exhibet: coram Principibus et opulentis nec se projicit, nec adulatur, nec eorum potentia suam opprimi sinit libertatem. Quae odio vel amore digna sunt, aperte odit, aperte amat: quaeque palam dici vel fieri debent, libere loquitur et operatur; quia nihil timet aut sperat. Facit eadem, quae caeteri hominum, sed non eodem modo, atque ideo utitur dissimulatione in vulgus, nec se facile populo miscet. Non meminit injuriarum; et in his, quae necessario perferenda sunt, nec querulus, nec supplex est. Paucos laudat, nec ipse laudari optat, sed facere laude digna. Non vivit alterius nutu, nisi amici et Superioris neque facile admiratur, quia nihil illi magnum, vel novum videtur. In omni casu se ipso tutus, nullis rerum movetur eventibus. Motum habet tardum, vocem gravem, orationem stabilem ac sedatam: non enim festinat, qui paucis rebus studet; nec vehementer contendit, qui se ipso contentus est.

CAPUT XXX.

De patientia. Ejus occasiones, et effectus. Indicia verae patientiae.

Ad omnia mala ferenda paraenesis et documenta.

Necessitas perseverantiae.

1. Patientia est virtus, qua mala hujus saeculi aequo animo sustinemus. Quia vero haec mala plurima sunt; varia sortitur nomina, pro varietate malorum, in quibus sustinendis versatur. *Patientia* proprie dicitur, cum injurias fortiter excipit: *Aequanimitas*, cum in ferenda jactura bonorum exteriorum occupatur: *Longanimitas*, cum pectus munit adversus rei expectatae dilationem: *Constantia*,

cum firmat voluntatem ad alia quaecumque mala, propria et aliena, privata et publica toleranda. Nulla est virtus, cujus exercendae crebriores incidant occasiones. Tot enim irruunt malorum agmina, tot nos obsident adversarii; ut recte dictum sit (1), Militiam esse vitam hominis super terram. Nullum pene momentum labitur, quo strenue dimicandum non sit. Ut desint externi hostes, satis sibi quisque infestus est. Ex nobis, et in nobis nascuntur, quae nos cruciant et exercent. A fletu auspicamur vitam, rudes ad omnia, nisi ad lacrymas. Hoc primum discimus; huic rei incumbimus usque ad mortem. Inventi plures sunt, qui non riserint: nemo, qui nunquam fleverit. Patientia itaque necessaria est, ut pectus muniat, spiritum roboret, virtutes perficiat. Nemo potest cognoscere quantum valeat, nisi tribulationibus exerceatur. Non est sapiens, qui non est patiens.

2. Male est homini, qui nunquam adversam fortunam expertus est. Aiunt medici, nihil magis metuendum, quam nimis bonam habitudinem; sed et nautis nimia malacia suspecta est. Si te verberat et lacerat calamitas, non est saevitia sed certamen. Nisi dimices, non vinces; nisi viceris, non triumphabis. Quod si *oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam* (2), tu praesumes alienae felicitatis particeps fieri absque ulla tribulatione? Erras toto coelo, si aliam tibi viam fingis, qua migres ad Coelum. Virtutis sacramenta haec sunt, bona facere, et mala pati. Indicia vero jam adeptae patientiae sunt, aliena mala aequanimiter ferre, inter flagella Dei non murmurare, eorum qui mala inferunt consortium non fugere, inter contumelias ab odio custodiri, divinae voluntati quaecumque nos angunt adscribere, in malis silere, mala inferentes diligere, ob illatas injurias soli Deo conqueri, seque illi paratum ad omnes aerumnas offerre cum gaudio et gratiarum actione. Denique vere patiens esse dignoscitur, qui erga proximi imperfectiones impatiens non est.

3. In bonorum externorum jactura magnum solatium est, infidam eorum conditionem perpendere. Quidquid possides, quidquid amas, naturalem retinet fugacitatem: apud te est, tuum non est. Noli tibi imaginariae stabilitatis desiderio illudere. Nihil firmum infirmo, nihil fragili aeternum praeter virtutem. Hoc unum contingit immortale mortalibus: caetera suam mortem secum ferunt. Ergo quaecumque habes, eo loco pone, ut magnum sit inter te et illa intervallum. Viro bono nihil eripitur; quia nihil possidet tanquam suum. Cur gemis amisso nummulo, elato filio, succensa domo: perdita autem modestia, verecundia, fortitudine, non ploras? Atqui haec bona tua sunt, et tui juris: illa nec bona, nec tua sunt. Si doles, cum ea amittis; te dignum, qui amitteres, ostendis. Nihil te

amisisse putares, si nihil inordinate diligeres. Externa sapientem non angunt, quia non tangunt.

4. Opus aliquod aggressurus, omnia ejus adjuncta considera: plura invenies, quibus turbari mens tua poterit, si non fuerint praevisa. Puerum vocas? fieri potest, ut praesto non sit, vel ut nihil agat ex animi tui sententia. Ad aliquem iturus es? fieri potest, ut inclusus sit, ut occludantur tibi fores, ut ille te negligat. Haec praevide, et omnia secunda tibi accident. Ille me hodie non admisit, cum alios admitteret: sermonem meum adversatus est: me in imo collocavit: querelae sunt nauseantis animi, in quas felices et delicati ac imprudentes incidunt. Non haec observat, qui his non afficitur; qui scit, haec omnia vitae hujus tributa esse. Optimum autem est pati, quod emendare non potes. Si cujus malitia vel impudentia offenderis; cogita, an fieri possit, ut nulli sint in mundo improbi et impudentes. Quod si hoc fieri nequit; quid accidit novi, si vir malus et impudens more suo male agit? Vide, ne potius tu arguendus sis, qui non praevideris hunc ita peccaturum. Semper sibi constitit mundus: vitia sunt, ubi sunt homines.

5. Cum aliqua afficeris poena, attende, non quid patiaris, sed quid feceris. Si verum tibi dixeris, acrioribus flagellis te dignum fateberis. Deus est, quo auctore cuncta proveniunt. Ipse te castigat, ut sanet, ut exerceat, ut induret, et sibi praeparet. Futuris malis reservat eos, quibus indulgere videtur. Unde possum scire, quantum animi tibi sit adversus paupertatem, si divitiis affluis. Unde dignoscam, quantum habeas constantiae adversus ignominiam et odium populi, si inter plausus senescis? Audivi te, cum alios in tribulationibus consolareris: opto te audire, consolantem te ipsum, et tibi ipsi imperantem, ne doleas. Si medico urenti, et membra secanti et gratias habes, et mercedem persolvis; cur Dei medicinae non acquiescis? Amentia est, putare damna, quae sunt remedia. Si paupertas, si aegritudo, et caetera, quae mala vocas, possent tecum verbis contendere, insultarent tibi, et dicerent: Quid mihi, homo, adversaris? Num aliquo bono mea culpa privaris? Prudentiane, an justitia, an fortitudine? An non licet tecum laeto animo esse? Bona erunt, quae mala putas, si super ea inconcussus eminueris. Magnum malum est, malum ferre non posse.

6. In alienis casibus potes aliquando constantiam dissimulare, nunquam autem in propriis. Sit tibi fletus communis cum miseris, non fletus causa. Descende, et inclina te afflictis, ut ipsos erigas. Nemo jacentem levabit, nisi se inflectat. Quia vero res omnes duplex manubrium habent, tolerabile unum, alterum intolerabile; si quis tibi injuriam fecerit, non ea parte ipsum prehende,

qua facit injuriam: haec est enim ansa, qua ferri non potest. Sed cogita, illum eodem Christi sanguine redemptum esse, ad eandem gloriam vocatum: sic eum prehendes, qua parte tolerabilis est, et quia amicitia valde exili voce praedita est ad liberas reprehensiones; veritatem ab adversario audire semper studeas. Hic perpetuo vigilans, res tuas infensus explorat: teque facilius mala tua, quam ipsum fallent. Traducet te per vicos et plateas, animique tui morbum vel latentem, vel neglectum, ipse iratus commonstrabit. Ab hoc capere utilitatem satage, et consule saluti tuae. Attentius se ipsum circumspicit, qui paratum sibi novit censorem, et adversarium.

7. Perseverantia virtutum omnium corona, et consummatio est. Inchoantibus praemium promittitur, sed datur perseverantibus. Ideo ante omnia hoc cura, ut constes tibi. Nihil tam utile est, quod in transitu prosit: retro relaberis, si ad ulteriora non contendis: et si incipis stare, descendis. Constitue, quid velis, et in eo usque ad exitum persevera. Inconstantis animi est, novas quotidie exercitationes assumere, novas subinde sibi quaerere sedes. Non alibi sis oportet, sed alius. Planta, quae saepius transfertur, tandem arescit: et remediorum crebra mutatio impedit sanitatem. Si Apostolus, vas electionis, non attendens quid ante fecisset, sed quid facere deberet, nequaquam se comprehendisse arbitratur: quid tibi faciendum erit, cui optabile foret, ut posses in fine tuo illius principio comparari? Ardor litterarum nulla aetate extinguitur: divitiarum amor insatiabilis est: expleri nescit honorum cupido. Res finem habiturae, sine fine quaeruntur: divinam vero sapientiam, si vel leviter degustaveris, continuo te saturum esse putabis? Aliter te ad perfectionem invitat, qui dixit: *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est* (3). Haec meta tibi proponitur, ut locum semper superesse scias incremento virtutis tuae.

Notae:

(1) Job. VII, 1.

(2) Luc. XXIV, 26.

(3) Matth. V, 48.

CAPUT XXXI.

De temperantia. Quantum illi conferat verecundia.

De abstinentia et castitate.

1. Temperantia voluptatibus imperat, quae ex gustu et tactu percipiuntur: adscititias et superfluas odit et abigit; necessariis obsequitur, quantum recta ratio permittit. Ejus regula infallibilis est, solam necessitatem in his, quae ad corpus spectant, pro mensura habere: nec unquam ad voluptates, propter ipsas, accedere. Hac virtute efficitur, ne ex homine in jumentum labaris. Ad eam plurimum confert Verecundia, fraenum pravorum motuum, bonae indolis index, custos puritatis, testis innocentiae. Si mentem tuam illa possideat, docebit te omnem timere turpitudinem, ab omni actu illicito abstinere, Dei praesentiam venerari, te ipsum ubique revereri, eamque semper diligere intelligibilem pulchritudinem, quae in operibus temperantiae maxime elucet. Porro tunc verecundum te esse dignosces, cum vel ad ipsum intemperantiae nomen expavesces, cum te parietes tui tegent, non abscondent, quos plerique circumdatos sibi credunt, non ut tuti iis vivant, sed ut peccent occultius. Quid autem prodest, recondere te, et oculos hominum auresque vitare? Tecum semper est Deus, qui ubique te videt: tecum conscientia, quae ubique te accusat.

2. Usum cibi et potus, Abstinentia et Sobrietas; quae vero ad tactum pertinent, Castitas et Pudicitia, moderantur. Et in usu quidem ciborum, difficillimum est, extra metas necessitatis non abripi. Venter praecepta non audit: poscit, appellat, et quotidianum tributum exigit. Sed quam parvo dimitti possit, quam modica stipe contentus sit, nemo recogitat. Cogimus vitiis servire naturam; famemque et sitim, quae naturalibus remediis facile sedari possunt, variis eduliis et potionibus irritamus. Castitas quoque ardua est inter tot libidinis incentiva; nisi ea compescat timor Dei, occasionum fuga, sensuum custodia, et maxima sui ipsius reverentia. Qui seipsum non veretur, nec alios vereri poterit. Vis castus esse? contine oculos; ne invitus ames, quae incaute aspexisti. Quid fugacem et falsam creaturae pulchritudinem admiraris? Expecta paulisper, et jam non erit. Serenam frontem squalentes arabunt rugae, moesta teget nubes oculorum faces, dentium ebur scaber obducat situs. Fuge etiam pravorum consortium, omnem mollitiem vita, carnem jejuniis doma, et durius tracta. Perit, qui nimium est amans sui sepulchri.

CAPUT XXXII.

De mansuetudine, et clementia. Utriusque officia et praestantia.

1. Ut irae impetum mitiges, necessaria est mansuetudo; ne citra vel ultra recti limites hac in parte deflectas. Telum naturae est ira; quo uti licet, cum peccantes arguere et castigare ex officio teneris: cum dictat prudentia, tuam vel alienam injuriam debito modo repellendam esse; ne crescat ex impunitate reproborum licentia. Crudelis est, tam qui nulli, quam qui omnibus ignoscit. Cum vero, justitia exigente, puniendi sunt rei; mansuetudinis et clementiae memor esto. Descende ad poenas tanquam invitus; et talis esto erga peccantes, qualis extitit erga te Deus. Sicut ille sustinuit te, ut meliorem faceret: ita illos sustine, ut corrigantur. Despicias medicum, si desperas aegrotum. Tam facilis est aegri sanitas, quanta medici sapientia et benignitas. Vir mitis iracundiae pelago velut scopulus supereminet, fluctusque impingentes dissolvit; nec poena semper, sed saepius poenitentia contentus est. Clamat coacto coetu humani generis, Salvator mundi, *Venite ad me omnes... et discite a me*: non curare infirmos, non leprosos mundare, non caecis lumen, aut mortuis vitam reddere. Sed quid? *Discite, inquit, a me, quia mitis sum* (1). Ad hoc redegisse videtur omnes thesauros sapientiae et scientiae suae, ut ab eo discamus mites esse. Tanta mansuetudinis praestantia est.

2. Ut mansuetudo iram, sic clementia punishmentem moderatur. Illa ad omnes, haec ad Principes et Superiores pertinet. Ejus enim munus est, mitiorem poenam, quam jura exigant, irrogare: non ex timore, lucro, amicitia, aliove motivo; sed ex animi lenitate. Non opus est, latera montium abscindere, et in arduo collis vertice arces construere: salvum Principem in aperto clementia praestabit. Haec est munimentum inexpugnabile, quae tutum reddit imperium. Malus Princeps invisus est: quia timetur: et timeri vult; quia invisus est. Quem vero metuunt subditi, oderunt; et quem quisque odit, perisse cupit. Vitae regum dominus est, quisquis suam contempsit. Frustra se potentia munit, qui septus suorum benevolentia non est. Turpia sunt Principi multa supplicia, sicut medico multa funera. Si rex continet vim suam, si omnes injurias et offensiones superne

despicit; si quosdam alienae irae, neminem impendit suae: tunc vero se Regem ostendit. Magni animi est, placidum esse atque tranquillum.

Notae:

(1) Matth. XI, 28. 29.

CAPUT XXXIII.

De modestia. Munus duplex studiositatis. Quae regula in usu eutrapeliae servanda.

1. Modestia reliquas animi dotes mirabiliter exornat. Haec forma honestatis est, et fraenum vitiorum. Quamvis sermone taceas, habitu et gestu te prodis. Argumentum virtutis ex minimis licet capere. Vultus, risus, incessus, et flexus oculorum saepe hominem ostendunt, qualis sit. Sic vive, ut omnes cognoscant, te ad consortium Angelorum pertinere. Serva decorum in motu omnium membrorum, in gestu, voce, et aspectu; ne quid in his effoeminatum et molle sit, ne quid rusticum aut durum. Vera modestia ab animo in corpus, ex interna morum gravitate in superficiem emanat; ut quasi supellectilem suam mens foris inspiciat. Vir modestus vivum Dei simulacrum est: nam solus ejus aspectus intuentes componit. At hoc quam bonum est, videri et prodesse! Spectat quoque ad modestiam, tui status conditionem in vestibus, supellectili, ornatu domus, et multitudine servorum non excedere. Animi tui impedimenta haec sunt: quibus non tu, sed quae sunt extra te, exornantur. Cur igitur gaudes malo tuo? cur inania miraris et impedimentorum multitudine gloriaris? Hanc servorum cohortem, quae latus tuum cingit, recte dixeris hostilem exercitum, a quo satis cavere non potes. Quid agas nosse volunt, non quid praecipias. Nihil humiliter eorum ingressu, nihil progressu insolentius, nihil odiosius egressu.

2. Studiositatis duo sunt munera: alterum, sciendi appetitum, qui plerumque justo major esse solet, temperare et moderari: alterum, torporem excutere, animique industriam ad necessaria ediscenda excitare. Curiosum

homini ingenium dedit natura; artisque suae ac pulchritudinis conscia, nos operum suorum spectatores genuit, perditura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam subtiliter ducta solitudini ostenderet. Sed abutimur naturae bono, ea curiose investigantes, quae utilius ignorarentur. Non ille sapit, qui scit multa; sed qui sapit, quod facit ad rem. Ea primum discenda, quae pertinent ad salutem: caetera quo minus legas non deterreo, dummodo quidquid legeris ad mores referas. Cave autem, ne lectio multorum librorum habeat aliquid vagum et instabile. Certis ingeniis immorari oportet et innutriri, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. Lectio varia delectat, certa prodest.

3. Danda est aliquando remissio animo, et assiduo labori quies intermiscenda: non enim durable est, quod caret alterna requie. Legum conditores dies aliquot instituerunt, quibus ad hilaritatem publice homines cogentur, viresque reciperent paululum resoluti et remissi. Animi vero relaxationem plurimae actiones constituunt. Inambulatio, scilicet, in loco amoeno, et aperto; ut coelo libero attollat se mens, et membra vegetentur: suburbana ac rusticana secessio, procul ab urbium nidore et tumultu: aucupium et venatio, quae statum tuum non dedeant; et piscatio, quae innocentior est: laeta studia et mitiora, musicusque concentus, et ludus aliquis honestus: joci demum innoxii, et urbanitates, a quibus absit omnis injuria et indecentia. Sunt quidam nimium severi, osores hominum, suisque tenebris incubantes, a quibus hilaris sermo nunquam potest extorqueri. Alii jocis semper dediti, rebus seriis nunquam se applicant, nunquam se populo subducunt. Miscenda autem ista et alternanda sunt, nam solitudo desiderium hominum faciet, frequentia taedium, eritque altera alterius remedium. Odium item laboris sanabit remissio; taedium remissionis, labor. Sunt et nonnulli, qui vires suas dispensare nescientes, immoderatum in se imperium exercent. Modus illis deest. Nec intermittere studia sciunt, nec repetere. Cum se ad laborem concitant, junguntur dies noctibus; nec desinunt, nisi deficient. Rursus cum se in lusus dimittunt, se ita resolvunt, ut ad priorem consuetudinem vix retrahi possint. Sic igitur dandum animo intervallum, ut remittatur, non resolvatur. Ad hoc necessaria est eutrapelia, quae certos fines praescribat, quos praetergredi nefas sit. Optima quaeque mala fiunt, cum quis modum excedit.

CAPUT XXXIV.

De humilitate. In quo consistat. De cognitione sui. Veri humilis characterismus.

1. A Christo venit humilitas. Ipse eam verbo promulgavit, docuit exemplo. Haec, post virtutes Theologicas et intellectuales, inter caeteras primatum habet: removet enim superbiam, quae est origo omnium malorum. Haec nos amabiles Deo reddit, quia cum humilibus sermocinatio ejus. Sine hac, quae virtutum fundamentum est, quidquid in spirituali aedificio superextruitur, nec solidum erit nec stabile. Quamvis autem ipso nomine quidpiam vile et exiguum prae se ferre videatur, virtus tamen magnorum est, quoniam est virtus perfectorum, animumque erigit ad altiora. Illustria aggreditur sine tumoris periculo, ardua sine metu difficultatis; excelsa, strenua, magnanima, eodem semper tenore subsistens. Non consistit humilitas, ut vulgus putat, in mera sui despicientia et abjectione, sed in ea moderata gloriae et honoris appetitione, quae et excessum devitet, et a defectu recedat. Appetit humilis gloriam, tanquam stipendium virtutis, animo directe in actionem intento; non propter ostentationem, sed ob solam virtutem, et quantum ipsa deposcit. Illegitimus est omnis honor, quem virtus non parit. Quia vero humilis, qua pollet mentis perspicacia, aequus sui aestimator est, omnem prope honorem merito aversatur: tum, quia novit, quam sit exiguum, quod ipse de suo confert ad opera virtutis: tum quia timet, ne ex debiti honoris appetitu ad indebitum captandum prolabatur. Tutius est aspernari honorem, quem qui recusat, amplificat; qui spernit, auget.

2. Ideo humilis non es, quia te ipsum non cognoscis. Nulla est regio tam remota, de qua facilius credas falsa narranti. Quid est homo? Imbecille corpus et fragile, suapte natura inerme, alienae opis indigens, et ad omnem temporum contumelia projectum. Massa luti, foedum animal ad omnia mala proclive, adeo perverso, et depravato sensu, ut terrena coelestibus, caduca aeternis praeferat. *Universa vanitas, omnis homo vivens* (1). Nulli animali vita fragilior, nulli rabies acrior, nulli confusior pavor, nulli major libido. Unde igitur tibi superbia, miserabilis creatura, et omnium infelicissima? Attende miseriam tuam, considera probra et dedecora tua, si qua in te superest rationis scintilla. Tunc perfecte humilis eris, cum te ipsum nosse didiceris.

3. Verus humilis se prorsus despicit: neque humilis, sed vilis vult reputari: honorem sibi debitum in Deum refert, et in omnibus de se diffidit: gaudet contemptu sui, hoc solo superbus, quod laudes spernit. Se ipsum considerat juxta

ea, quae ex se habet; alios vero secundum ea, quae habent ex Deo; et sic aliis se conferens, se omnibus deteriore arbitrat: hoc est enim ingenium humilitatis, propria mala aliorum bonis comparare; ex quo vel quilibet perfectissimus potest sine mendacio se caeteris imperfectiorem existimare. Ad haec verus humilis omni obedientia se subdit majori, propria desideria non perficit, defectus suos libenter detegit, omnem injuriam patienter sustinet, abjectiora quaeque cum gaudio amplectitur, omnem fugit singularitatem, abstinet a multiloquio, latere desiderat et nesciri; infra se omnia ponit; se infra omnia, seque totum intra nihilum claudit. Verecundus est et circumspectus: non loquitur, nisi cogat necessitas, idque modeste et sine risu, flere potius optans quam ridere. Cordis humilitatem corpore ostendit, defixis in terram oculis, gravi et modesto incessu cernuo vultu, ad instar rei, qui jam debeat tremendo Dei iudicio praesentari. Consciis flagitiorum quas commisit, incertusque de gratia, et dubius de salute, non audet oculos in coelum attollere; sed cum Publicano a longe stans, ferventi oratione peccatorum veniam deprecatur. Omnia denique opera sua veretur, omnia terrae bona despicit, omnem calcit mundi pompam: totum enim mundum nihil putat, qui se credit nihil esse.

Notae:

(1) Ps. XXXVIII, 6.

CAPUT XXXV.

De statu perfectorum. Imago viri perfecti.

Finis vitae perfectae, unio cum Deo.

1. Perfectus ille dicitur, cui nihil deest. Quid autem potest illi deesse, qui purgatus a peccatis, emundatus a vitiis, ac virtutibus exornatus, Deo suo intime adhaeret, et unus cum eo efficitur spiritus in aeternum? Hic est apex Christianae perfectionis: hic finis ultimus, ad quem tendere debes. Cum enim quaelibet res tunc perfecta censeatur, cum fini suo copulatur, finis autem tuus Deus sit; tunc demum te perfici necesse est, cum perfecte Deo adhaerens ad eum redis, a quo

existi. Perfectus autem sine speciali Dei auxilio nemo est. Et quia pauci inter mortales ad singularem Dei illapsum recipiendum mentis apicem disponunt; ideo paucorum perfectio est. Paucos singula saecula protulerunt.

2. Virum perfectum illum esse dices, quem videris interritum periculis, intactum cupiditatibus, inter adversa felicem, in ignominia beatum, in mediis tempestatibus placidum, quidquid caeteri timent optantque ridentem, omnia tanquam minora transeuntem, nullo bono nisi suo nitentem, semper liberum, sibi semper constantem, sui semper similem, erectum, excelsum, vacuum sui, et plenum Deo: cui bona sua nulla vis excutit, qui mala in bonum vertit, qui nulla re frustratur, nullo laeditur casu: qui pretia rebus non ex opinione, sed ex natura imponit: qui super omnia eminens, toti mundo se infert, et in omnes ejus actus contemplationem suam extendit, semper tranquillus et inconcussus: qui majore sui parte illic perpetuo commoratur, unde descendit. Sicut radii solis, quamvis terram contingant, illic tamen sunt, unde mittuntur; sic vir perfectus nobiscum quidem conversatur, sed optima sui parte abest, et fini suo semper adhaeret. Talis est animus ejus, qualis mundi status supra lunam: semper illic serenum est. Rerum defectus ignorat, varium animum nescit, omnia saecula illi serviunt, aequaliter tanquam sol universa perlustrat, atque omni multiplicitate rejecta in simplicissima unitate quiescit. Nihil optat, nihil quaerit extra se, non habens necesse longius arcessere felicitatem, quam corde inclusam gerit. Soli Deo operatur, soli Deo vivit, semper abire paratus. Hanc amussim adhibe vitae tuae: et intelliges, quam procul absis a perfectione.

3. Res ista major altiorque est, quam ut possis ad eam pertingere, nisi ille te sursum trahat, qui dixit: *Sine me nihil potestis facere* (1). Sed et praeviae dispositiones necessariae sunt. Finis vitae perfectae, intima cum Deo unio est: et quia ille habitat lucem inaccessibilem, ad eum nunquam accedes, nisi tenebras creaturarum a te expellas. Non potest homo divinae consors naturae fieri, nisi se ipsum, et omnia creata, mente et affectu transcendat. Omnis vel minima cuicumque rei adhaesio, echeneidi exiguo pisciculo similis est; qui si navim mordeat, eam sistit et detinet in medio cursu. Non aliter plerisque animabus contingit; quae velut naves, coelestibus divitiis onustae, beatae unionis portum feliciter attingerent, nisi aliqua vitiosa affectione detinerentur. Deus unus et simplicissimus est: nunquam poterit anima unioni apta esse, nisi una et simplicissima efficiatur.

FINIS MANUDUCTIONIS AD COELUM.

Notae:

(1) Joan. XV, 5.

Opuscula ascetica Eminentissimi Cardinalis Bona. Principia et documenta vitae christianae, indicans naturam, finem et officia vitae christianae, regulas de moderandis animi affectibus et de studio virtutum, necnon Manuductio ad coelum, continens medullam Sanctorum Patrum, et veterum philosophorum, insuper Via compendii ad Deum per motus anagogicos et orationes jaculatorias liber isagogicus ad mysticam theologiam, auctore D. Joanne Bona S. Romanae Ecclesiae tit. S. Bernardi ad Thermas Presbytero Cardinali, Ordinis Cisterciensis. Editio caeteris praestantior atque accuratior, studio unius sacerdotis Congregationis ac Seminarii Missionum ad exteros, Parisiis, APUD MELLIER FRATRES, BIBLIOP.-EDITORES, FORO DICTO SAINT-ANDRÉ DES ARTS, 11. MDCCCXLVII (1847), pp. 187-315. (1)

Notae:

(1) "Ioannes Bona natus est Mondovii seu Monte Regali in subalpinis Italiae partibus nobili genere 19 Oct. 1609. Annum agens sextum decimum Ordinem Cisterciensem in artiore Congregatione S. Bernardi seu Faliensium prope Pignorolum ingressus est (19 Iunii 1625), in quo dictus est *Ioannes a S. Catharina*. Cum maximis virtutibus sensim inclaresceret atque omnibus ad recte pieque vivendum exemplo et incitamento esset, vix iuvenilem aetatem egressus aliquot primum monasteria, tum universam Congregationem sodalium suffragio moderandam invitus suscepit (1651). Huic muneri tanta prudentia, zelo vitaeque sanctimonia praefuit, ut egregius instituti sui reformator audire meruerit. Munere post triennium functus solitudinem repetiit, sed ab Alexandro VII cui erat acceptissimus, Romam revocatus atque, s. pontifice urgente, iterum abbas generalis electus est, idemque munus per septem alios annos cum summa laude exercuit. Adscitus etiam est inter consultores Congregationum Indicis, SS. Rituum, S. Officii. Alexandro VII morienti adstitit. A Clemente IX nihil cogitans ac plane invitus creatur cardinalis 29 Nov. 1669. Clemente IX mox (9 Dec. 1669) defuncto, a multis cardinalibus in pontificem expetebatur. Obiit in opinione sanctitatis 28 Oct. 1674. Plura scripta edidit argumenti tum liturgici tum ascetici, quae saepius et auctore vivente et post eius

mortem recusa sunt. Prioris argumenti sunt: 1° *De divina psalmodia*, 2° *Rerum liturgicarum libri duo*; alterius: 1° *Manuductio ad coelum*, 2° *Principia et documenta vitae christianae*, 3° *Via compendii ad Deum*, 4° *De discretione spirituum*, 5° *De sacrificio Missae tractatus asceticus* (prodiit Romae 1658, Rotomagi 1668), 6° *Testamentum pro praeparatione ad mortem*, 7° Opus postumum: *horologium asceticum* (cf. Hurter, *Nomenclator* II² 301)". – P. Augustinus Lehmkühl S. J. in: *Memoriale vitae sacerdotalis*. Auctore Claudio Arvisenet, olim Canonico et Vicario generali Trecensi in Gallia; *De Sacrificio Missae*. Tractatus asceticus continens praxim attente, devote et reverenter celebrandi. Auctore Ioanne Cardinali Bona Ord. Cist., Friburgi Brisgoviae MCMVI (1906), pp. 307-308. (2)

(2) Cf. 1) Ioannes Cardinalis Bona OCist., a) [*Opuscula ascetica selecta*](#). b) [*Przewodnik do nieba*](#). c) [*Droga do nieba*](#).

2) S. Bonaventura Episcopus, Doctor Ecclesiae, [*Meditationes Vitae Christi*](#).

3) P. Nicolaus Lancicius SI, a) [*Opusculum spirituale. De piis erga Deum et coelites affectibus*](#). b) [*De praxi Divinae praesentiae et orationum iaculatoriarum ac variis orandi Deumque pie colendi modis*](#).

4) P. J. Petitdidier SI, [*Exercitia spiritualia juxta normam sancti Ignatii Loyole*](#).

5) P. Guilielmus Nakateni SI, [*Coeleste Palmetum. Lectissimis pietatis exercitiis ornatum*](#).

6) P. Ludovicus Blossius OSB, [*Manuale vitae spiritualis continens opera spiritualia selecta*](#).

7) P. Vitus a Bussum OFMCap., [*De spiritualitate franciscana. Aliqua capita fundamentalia*](#).

8) P. Franciscus Naval CMF, [*Theologiae asceticae et mysticae cursus*](#).

9) P. Michael Godinez SI, [*Praxis Theologiae mysticae*](#).

10) S. Alphonsus Maria de Liguori, Episcopus et Ecclesiae Doctor, [*De magno orationis medio ad aeternam salutem et quamlibet a Deo gratiam consequendam*](#).

(Notae ab ed. *Ultra montes*).

([HTM](#))

© *Ultra montes* (www.ultramontes.pl)

Cracovia MMXX, Kraków 2020